KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

1989 | 4

ORSZÁGOS
KÖNYVTÁRÜGYI TANÁCS -
KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI
ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KÖNYVTÁROS KOLLÉGÁINK
FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

MANCI

könyvtártudományi folyóiratcikk

adatbázisunk megrendelhető 1990-re

A kurrens anyag éves **előfizetési** díja 4000.-Ft + ÁFA. Az **aktualizálást** lemezen szállítjuk negyedévenként (az öszeg tartalmazza a négy floppy árát). Ha még nem rendelkeznek adatbázisunk definicióival, az első negyedéves lemezen megküldjük Önöknek.

Lehetőség van az adatbázis **visszamenőleges** megrendelésére 1986-ig negyedévenként 500.-Ft + ÁFA térítés ellenében (ehhez kérjük, küldjenek negyedévenként egy XT-kompatibilis "DD" jelű hajlékony lemezt).

Előfizetési szándékukat jelezzék számunkra, hogy átutalási számlát küldhessünk.

Továbbra is **vállaljuk**, hogy térítés ellenében a helyszínre utazó kollegánk üzembe helyezi a rendszert és megtanítja az adatbázis kezelését. Nyomtatott használati **útmutatót** és a kereséshez **tárgyszójegyzéket** biztosítunk.

Ha többet szeretne tudni az adatbázisról, lapozza fel a Könyvtári Figyelő 1988/5-6. számában korábbi hirdetésünket és az 1989/2. számban a részletes ismertetést, vagy érdeklődjön a 175-0686-os telefonon.

Várjuk megrendelésüket!

OSZK KMK Könyvtártudományi Szakkönyvtár
1827 Budapest, Budavári Palota "F" épület

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

Az Országos Könyvtárügyi Tanács és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ folyóirata

35. ÉVFOLYAM
1989. 4. SZÁM

A szerkesztőbizottság elnöke:
Papp István

Szerkesztőbizottság:
Benda Mária, Gál Andorné, Hegedűs Péter, Földi Tamás, Futala Tibor, Kiss Jenő, Kovács Lászlóné, Orosz Bertalanné, Pétervári András, Sebestyén György, Telcs András, Tóth Gyula, Vadászné Varnyu Anikó

Felelős szerkesztő:
Gerő Zsoltné

Szerkesztő:
Kovács Katalin

Szerkesztőség:
Budavári Palota F épület Budapest 1827
Tel: 175-75-33/517, vagy 175-06-86

Megjelenik kénthavonként
Példányszám: 1350
Egyes szám ára: 60.- Ft
Évi előfizetési díj: 360.- Ft
Terjeszti a Magyar Posta
Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Bp., XIII. Lehel u. 10/a vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámra.
Külföldre előfizethető a Kultúra Könyv- és Hírlapkereskedelmi Vállalatnál
Budapest P.O.B. 149
1376

Kiadja az Országos Széchényi Könyvtár
Felelős kiadó: Szente Ferenc
A szedés a Xerox Ventura Publisher 2.0 magyar nyelvi változatával készült
Nyomták az Országos Széchényi Könyvtár nyomdájában
Felelős vezető: Burány Tamás
Megjelent 10.01 A/5 ív terjedelemben
M.sz. 90 028

HU ISSN 0023-3773
INDEX 26408

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Felhívjuk olvasóink figyelmét, hogy a következő számunk összevont szám lesz.— **A szerk.**

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Tartalom

Abstracts 341
Inhaltsangaben 343

FÖLDI Tamás
Tézisek az információs stratégiáról és az információpolitikáról 345
NAGY Zsoltné
A Micro-ISIS alkalmazása az OSZK-ban: ISSN adatbázis 348
SEBESTYÉN György
Új fejlemények az MTA Bibliológiai Munkacsoportjának tevékenységében .. 361
GÁSPÁRNÉ DEMETER Judit
A BME Központi Könyvtárának építészeti korszerűsítése és bővítése 369
KEREKES Pálné
A gyerekek könyvtári ellátásának helyzete és feladatai Budapesten 377
KUN SZABÓ Tiborné
Az egyetemi dokumentumok hasznosulása, terjesztése 383
FERENCZI Zsuzsanna
Mérték és arány *(Hozzászólás Arató Attila és Zsidai József cikkeihez)* ... 387
SEREGI István
A Szakszervezeti Központi Könyvtárigazgatók Tanácsának
tevékenysége (1987-1988) 392

Kitekintés

KOVÁCS Lászlóné
Európa könyvtárügye 1992 után 397
DÖMÖTÖR Lajosné
Az IATUL 13. konferenciája 409
HUGHES, Noel J.
Videotex a könyvtárakban 415
NEUBAUER, Karl Wilhelm
CD-ROM a könyvtárakban *(Töm.: SZINAINÉ LÁSZLÓ Zsuzsa)* 422
GYESZLY, Suzanne, D.
Egy automatizált könyvtár: a Texasi Állami Egyetem
"Sterling C. Evans" Könyvtára 431

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Szemle

BARCZI Zsuzsa: Egy kisérlet végén – a gyakorlat elején – A családi könyvtárak olvasói fogadtatása. (FSZEK, Bp. 1988.) (Ism.: VERCSEG Ilona) 441
VALACH, Július: Staré tlačiarne a a tlačiari na Slovensku. (Matica Slovenska, Martin, 1987.) és KUZMIK, J.: Knižná kulturá na Slovensku a renesancii. (Matica Slovenska, Martin, 1987.) *Közös dolgaink a könyvkultúrában. Két szlovák monográfiáról.* (Ism.: FUTALA Tibor) 445
Essential guide to CD-ROM. (J. P. Roth, B. Gall. Westport London, Meckler cop., 1986.) *Útmutató a CD-ROM használatához.* (Ism.: MÉSZÁROS Piroska) 447

E számunk szerzői, közreműködői: DÖMÖTÖR Lajosné (Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára), FERENCZI Zsuzsanna (Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola, Szombathely), FÖLDI Tamás (MTA Közgazdasági Információs Szolgálat), FUTALA Tibor (ny. könyvtárigazgató), GÁSPÁRNÉ DEMETER Judit (Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára), GYESZLY, S. D. (Texas, A&M University), HUGHES, N. J. (Environmental Research Unit, Libray and Information Services, Dublin), KEREKES Pálné (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár), KOVÁCS Lászlóné (OSZK KMK), KUN SZABÓ Tiborné (Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára), MÉSZÁROS Piroska (MTA Könyvtár), NAGY Zsoltné (Országos Széchényi Könyvtár), NEUBAUER, K. W. (Bibliothek der Universität, Bielefeld), SEBESTYÉN György (ELTE, Budapest), SEREGI István (Szakszervezeti Könyvtárigazgatók Tanácsa), STOCK, K. F. (Technische Universität, Graz), SZINAINÉ LÁSZLÓ Zsuzsanna (Országos Széchényi Könyvtár), VERCSEG Ilona (Országos Közművelődési Központ Módszertani Intézet)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ABSTRACTS

FÖLDI Tamás: Theses on information strategy and information policy. — The information strategy is a complex of information determining the information behaviour of individuals, groups an organizations. The author defines information policy as an application of information strategy to the changing societal conditions. Access to information is fair if the data available to the user (the individual) contribute to optimal and collective decisions. Information strategy should improve the information status of underprivileged individuals and groups. (pp. 345—347)

NAGY Zsoltné: *MICRO-ISIS* in the National Széchényi Library: the ISSN data base. — The editors of "Magyar Nemzeti Bibliográfia Időszaki Kiadványok" (a national periodicals index) within the National Széchényi Library have been using since January 1, 1989, the ISSN data base, an adaptation of MICRO ISIS, version 2.3. The data base contains the major bibliographic data of periodicals launched in 1989, but does not provide bibliographic descriptions according to the standards. The standard bibliographic descriptions of new periodical titles are included in the annual volumes of "MNB Időszaki kiadványok bibliográfiája" (periodicals bibliography). The author describes the records of the data base, as well as the product of the project, "Új periodikumok" (New Periodical Titles), a quarterly publication. The latter can also be used in libraries for cataloguing. (pp. 348—360)

SEBESTYÉN György: New developments in the activities of the Hungarian Academy of Sciences Work-Group on Bibliology. — The Group was set up in 1985, in 1986 AIB (Association Internationale de Bibliologie) was organized, and it was in the same year when a co-ordinated research programme for international bibliology research was elaborated. Hungarian bibliologists took an active part on both meetings, which resulted in a revival of the activities of the Work-Group. The National Library Centre for Library Science and Methodology participates in the compilation of an international bibliography, and the library of the Hungarian Academy of Sciences and the library department of the University of Budapest contribute to a biblencyclopedia. The result of this work was further developed in a conference held in Paris in September, 1989. Owing to Hungarian mediation, the efforts of AIB is now also supported by ECSSID (European Cooperation in Social Science and Documentation). (pp.361—368)

GÁSPÁRNÉ DEMETER Judit: Architectural modernization of the Central Library of the Technical University of Budapest. — The central library building was erected 90 years ago. The building, then built according to up to-date principles, is still able to serve the same purposes, but fails to provide appropriate conditions for new functions (computer-based library work, subject-oriented information services, bibliography studies, etc.). Utilization of areas not used before, as well as a new department set up in the central university building are seeen as major steps forward in the development of the library. (pp. 369—376)

KEREKES Pálné: Library services to children in Budapest and the associated tasks. — The changing social and economic circumstances force the library services to children to improve. So that the quality of the library services to children can be maintained, the policy of autarchy should be abandoned, children's library services should also be integrated into the Metropolitan library system. The author provides an overview of the development of children's libraries within the Ervin Szabó Metropolitan Library network, Budapest, describes the present structure and writes about the development potential. The most important requirements of the integration of children's libraries are that the level of services must not decline, and the availability of library materials should improve. (pp. 377—382)

KUN SZABÓ Tiborné: Information value and utilization of university documents. — The Veszprém University of Chemistry publishes a lot of grey literature, such as conference proceedings, research reports, doctoral theses and dissertations. These university publications are of various qualities, but a common feature is that none of them reaches all readers potentially interested. Improving their accessability is primarily the task of the university library. (pp. 383—386)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

FERENCZI Zsuzsa: Measure and proportion: contribution to Attila Arató's and József Zsidai's articles (in "Könyvtári Figyelő", no. 5/6, 1988). — The author continues and complements the assertions in the two articles on three key questions of public libraries: holdings, computerization and staffing. She considers staffing the number one factor. In addition to professional knowledge, it is important that professionals believe in their role. In our age, struggling with the crisis of civilization, our faith, self-asurance and creative thinking can help maintain and develop the level obtained so far. (pp. 387—391)

SEREGI István: Activity of the Council of Directors of Central Trade Union Libraries (1987-1989). — In recent years the finances, staffing and equippedness of trade union libraries have declined; employers have also considerably cut their support. Although the new leaders of the National Council of Trade Unions took up the cause of trade unions, the unchanged budgets made the functioning of these libraries more difficult. The issue of combining trade union libraries and special libraries in factories has arisen, but the conditions of such an integration are not there everywhere. Centralized management should be stopped, libraries should be more open, library work should be renewed, and library services to the workplaces should not be abandoned. (pp. 392—396)

Abroad

KOVÁCS Lászlóné: European librarianship after 1992. (pp. 397—408)

DÖMÖTÖR Lajosné: The 13th conference of IATUL. (pp. 409—414)

HUGHES, Noel J.: Videotex in libraries. The role of the Irish National Database. (pp. 415—421)

NEUBAUER, K.W.: CD-ROM in libraries. (Abstract by SZINAINÉ LÁSZLÓ Zsuzsa) (pp. 422—430)

GESZLY, Susanne, D.: An automated library: Sterling Evans Library, University of Texas. (pp. 431—440)

Reviews

BARCZI Zsuzsa: Ending an experiment, starting the practice: user response to the 'family library' (Budapest: Ervin Szabó Metropolitan Library, 1988.) (Rev.: VERCSEG Ilona) (pp. 441—443)

VALACH, Július: Staré tlačiarne a tlačiari na Slovensku. (Martin: Matica Slovenska, 1987.) + KUZMIK, J.: Knižna kulturá na Slovensku a renesancii. (Martin: Matica Slovenska, 1987.) Our common cause in book culture: on two Slovak monographs. (Rev.: FUTALA Tibor.) (pp. 445—446)

Essential guide to CD-ROM. (J.P: Roth, B. Gall, Westport, London, Meckler corp. 1986.) (Rev.: MÉSZÁROS Piroska.) (pp. 447—448)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

INHALTSANGABEN

FÖLDI Tamás: Thesen zu Informationsstrategie und Informationspolitik. — Eine Informationsstrategie bedeutet die Gesamtheit von den das Informationsverhalten von Personen, Gruppen und Organisationen bestimmenden Informationen. Unter Informationspolitik versteht der Autor die Anwendung der Informationsstrategie zu den wechselnden gesellschaftlichen Voraussetzungen. Es besteht ein anständiger Zugang zu Informationen, wenn die für den Benutzer (das Individuum) verfügbare Daten zu den optimalen und kollektiven Entscheidungen beitragen. Die Informationsstrategie soll auf die Verbesserung der Informationsstandes der benachteiligten Personen und Gruppen gerichtet werden. (S. 345-347)

NAGY Zsoltné: MICRO-ISIS-Anwendung in der Nationalbibliothek Széchényi. — Die Periodika-Redaktion der Ungarischen Nationalbibliographie benutzt seit 1. Januar 1989 die ISSN-Datenbank, die mit dem Software MICRO-ISIS 2.3 aufgebaut worden ist. Die Datenbank enthält die wichtigsten bibliographischen und Anordnungsangaben der im Jahre 1989 erschienenen Periodika, aber ohne standardgemässe bibliographische Beschreibungen. Die standardgemässe bibliographischen Beschreibungen sind in den jährlichen Bänden der "Bibliographie der periodischen Publikationen" der Ungarischen Nationalbibliographie enthalten. Die Autorin führt die Sätze der Datenbank und das Produkt der Datenbank — die vierteljährliche Veröffentlichung "Uj Periodikumok" (Neue Periodika) — vor. Diese letztere kann auch zum Katalogaufbau benutzt werden. (S. 348-360)

SEBESTYÉN György: Neue Entwicklungen in der Tätigkeit der Arbeitsgruppe "Bibliologie" der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. — Die Arbeitsgruppe "Bibliologie" der UAdW ist 1985 gebildet worden, die Association Internationale de Bibliologie (AIB, Internationale Vereinigung der Bibliologie) ist im Jahre 1986 organisiert worden, das koordinierte Programm der internationelen Forschungen auf dem Gebiet der Bibliologie ist auch dann erarbeitet worden. Die ungarischen Spezialisten haben in den zwei Kolloquien eine aktive Rolle gespielt, und demzufolge ist auch die Tätigkeit der Arbeitsgruppe "Bibliologie" lebhafter geworden. An den Arbeiten einer internationalen Bibliographie wirkt die Zentralstelle für Bibliothekswissenschaft und Methodik der Nationalbibliothek Széchényi, in der Redaktion der Enzyklopädie der Bibliologie die Bibliothek der Akademie der Wissenschaften und der Lehrstuhl Bibliothekswissenschaft der Eötvös Lóránd Universität mit. Die Ergebnisse dieser Arbeiten sind von dem Pariser Kolloquium (September 1989) weiterentwickelt worden. Es ist der Vermittlung der ungarischen Spezialisten zu danken, das die Bemühungen der AIB auch von der ECSSID (European Co-operation in Social Science Information and Documentation) gefördert worden sind. (S. 361-368)

GÁSPÁRNÉ DEMETER Judit: Bauliche Modernisierung der Zentralbibliothek der Technischen Universität zu Budapest. — Die Zentralbibliothek ist gerade vor 90 Jahre gebaut worden. Das damals nach den Zeitgemässen Gesichtspunkten entworfene Gebäude ist im wesentlichen heute noch fähig, seine Aufgaben zu erfüllen, aber es bietet keinen geeigneten baulichen Rahmen zu den neuen Funktionen (rechnergestützte Bibliotheksarbeiten, Fachinformation, Benutzerschulung usw.). Die Erschliessung der im Gebäude verborgenen Reserven und die. Einrichtung einer neuen Abteilung um zentralen Gebäude der Universität sind wichtige Schritte in der Entwicklung der Bibliothek. (S. 369-376)

KEREKES Pálné: Stand und Aufgaben der Bibliotheksversorgung von Kindern in Budapest. — Infolge der sich ändernden gesellschaftlichen-ökonomischen Umständen ist auch die Bibliotheksversorgung von Kindern in einen Zugszwang geraten. Um für das Niveau der Versorgung auch in der Zukunft sorgen zu können, ist die Autarkie nicht mehr anzunehmen. Auch die Versorgung durch Kinderbibliotheken soll sich organisch in das gegenseitige Verbindungssystem, d.h. ins Netz der Mitgliedsbibliotheken einrichten. Der Artikel bietet einen kurzen Überblick über die Entwicklung der Kinderbibliotheken der Haupstädtischen Szabó Ervin Bibliothek, legt die heutige Struktur und die Entwicklungsmöglichkeiten dar. Der wichtigste Ziel der erwähnten Einrichtung der Kinderbibliotheksversorgung ist es, das Niveau nicht abnehmen zu lassen und die Zugangschance zum vollen Angebot zu erhöhen. (S. 377-382)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KUN SZABÓ Tiborné: Informationswert und Verwendung der Hochschulschriften. — Die Technische Universität für Chemieindustrie zu Veszprém veröffentlicht viele, in die Kategorie der sog. grauen Literatur gehörende Publikationen: z.B. Konferenzvortäge, Forschungsberichte, Dissertationen, Habilitationsschriften, Diplomarbeiten usw. Ihr inhaltlicher Wert ist verschieden, aber es ist ihnen gemein, dass keine von ihnen zu allen potenziellen Interessenten gelangt. Ihre Zugänglichkeit zu verbessern ist in erster Linie die Aufgabe der Universitätsbibliothek. (S. 383-386)

FERENCZI Zsuzsa: Mass und Ausmass. Beitrag zu den Artikeln von Arató Attila und Zsidai József (Könyvtári Figyelő. 1988. No. 5/6.). — Die Autorin witerführt und ergänzt die Aussagen der Diskussionsartikel bezüglich drei Schlüsselfragen von Allgemeinbibliotheken: des Bestandes, der Automatisierung und der Personalsituation. Ihrer Meinung nach ist der wichtigste Faktor der letzte. Ausser beruflicher Vorbereitung ist es auch wichtig, dass die Fachleute an die Bedeutung ihrer Rolle glauben. In unserer, kämpfenden mit Zivilisationskrise Epoche kann das erreichte Niveau durch Glaube, Bewusstsein und kreatives Denken bewahrt und entwickelt werden. (S. 387-391)

SEREGI István: Die Tätigkeit des Rates der Direktoren von Zentralbibliotheken der Gewerkschaften (1987-1989). — In den letzten ein Paar Jahren haben sich die sachlichen, personalen und finanziellen Bedingungen der Gewerkschaftsbibliotheken verschlimmert, auch die Unternehmen haben ihre Unterstützung bedeutend abgekürzt. Obwohl die neuen Leiter des Nationalrates der Gewerkschaften entschieden für die Gewerkschaftsbibliotheken eingetreten sind, erschwert die gleichbleibende Summe der zentralen Unterstützung den Betrieb dieser Bibliotheken weiter. Auch die Integration der Allgemein- und Fachbibliotheken der Unternehmen tauchte auf, aber die Bedingungen der Integration sind nicht allerorts gegeben. Die Direktoren halten es für wichtig, die zentralisierte Lenkung einzustellen, die Offenheit der Bibliotheken zu erhöhen, die Bibliotheksarbeit zu erneuern, und waren auch darin einig, dass sie auf die Bibliotheksversorgung am Arbeitsplatz nicht verzichten dürfen. (S. 392-396)

Ausblick

KOVÁCS Lászlóné: Das europäische Bibliothekswesen nach 1992. (S. 397-408)

DÖMÖTÖR Lajosné: Die 13. Konferenz der IATUL. (S. 409-414)

HUGHES, Noel J.: Bildschirmtext in Bibliotheken. Die Rolle der Irischen Nationalen Datenbank. (S. 415-421)

NEUBAUER, K.W.: CD-ROM in Bibliotheken. (Zusammenf.: SZINAINÉ LÁSZLÓ Zsuzsa) (S. 422-430)

GESZLY, Susanne, D.: Eine automatisierte Bibliothek: Die "Sterling Evans" Bibliothek der Staatlichen Universität zu Texas. (S. 431-440)

Rezensionen

BARCZI Zsuzsa: Egy kísérlet végén — a gyakorlat elején — A családi könyvtár fogadtatása. (Am Ende eines Versuches — am Anfang der Praxis. Die Annahme der Familienbibliothek.) (FSZEK. Bp. 1988.) (Rez.: VERCSEG Ilona) (S. 441-443)

VALACH, Július: Staré tlačiarne a tlačiari na Slovensku. (Matica Slovenska. Martin, 1987) + KUZMIK, J.: KniŽna kulturá na Slovensku a renesancii. (Matica Slovenska. Martin. 1987.) Unsere gemeinsame Sachen in der Buchkultur. Über zwei slowakische Monographien. (Rez.: FUTALA Tibor) (S. 445-446)

Essential guide to CD-ROM. (J.P. Roth, B. Gal. Westport, London, Meckler cop. 1986.) Führer zur Benutzung der CD-ROM-Technik. (Rez.: MÉSZÁROS Piroska) (S. 447-448)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Tézisek az információs stratégiáról és az információpolitikáról*

Földi Tamás

- Az információs stratégia az egyének, a társadalmi csoportok és szervezetek információs magatartását meghatározó koncepciók összessége. E koncepciók a társadalom értékrendjétől és műszaki fejlettségi szintjétől függenek. Az információpolitika alatt az információs stratégia a változó társadalmi feltételekhez való hozzáigazítását és ennek alkalmazását értjük.
- Az információs rendszer a társadalmi rendszer immanens része és annak szolgálatában működik. Kifejezi a társadalom prioritásait és preferenciáit. Az egyének, a társadalmi csoportok és a szervezetek társadalmi státusza magában foglalja információs státuszukat is. Az információs státuszt egy hányadossal, amely az optimális döntésekhez szükséges információnak és az információhoz való tényleges hozzáférésnek a viszonyát jelöli, fejezhetjük ki. Az információs státusz és a társadalmi státusz között pozitív vagy negatív visszacsatolás áll fenn, amelyet a társadalmi mozgás befolyásol. Az információs rendszer tökéletesítésével bizonyos mértékig emelhető az információs státusz anélkül, hogy ez a társadalmi státusz kereteit szétfeszítené.
- Az információhoz való hozzáférés, ami az információs státusz fő meghatározója, sokkal inkább minőségi, mint mennyiségi fogalom, legalábbis a fejlett társadalmakban. Az információs státusz nem emelhető a hozzáférhető információk mennyiségének puszta növelése útján. A használók nem adathiányban szenvednek, hanem az adatmennyiség túlburjánzásától, amely rengeteg felesleges, sőt félrevezető információt tartalmaz, valamint az információhoz való tisztességes hozzáférés hiányától. Az információhoz való hozzáférés akkor tisztességes, ha a rendelkezésre álló adatok elősegítik az egyéni és kollektív döntések optimalizálását. Ennek előfeltétele, hogy a megfelelő információs rendszerek megbízható, jól kiválasztott és aktuális adatokat szolgáltassanak. Az információs technológia nem értékelhető pusztán műszaki paraméterek segítségével, hanem főként azzal, mennyiben segítik elő az információhoz való tisztességes hozzáférést.
- Az információhoz való hozzáférés nem lehet korlátlan, mert az információs státusz megváltoztatása azzal, hogy lehetőséget nyújt más egyének vagy akár a társadalom érdekeinek megsértésére, gyökeresen megváltoztathatja a társadalmi státuszt. Az egyes érdekcsoportoknak előnyük származik az információk visszatartásából, vagy manipulálásából, mert ezzel alkupozícióikat javítják. Ez az előnytelen helyzetben

* A Nemzetközi Dokumentációs Szövetség Társadalomtudományi Információs és Dokumentációs Bizottsága (FID/SD) 1986 májusi ülésére készített vitaindító.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

lévők rovására (fogyasztók a termelőkhöz, munkavállalók a munkáltatókhoz, állampolgárok az államhoz képest) tovább növeli az információs státuszban meglévő egyenlőtlenséget. Az információs stratégiának alapvetően az előnytelen helyzetben lévő egyének és csoportok információs státuszának javítására kell irányulnia.

- Az információhoz való hozzájutásban nem következhet be pozitív irányú változás az információs szolgáltatásoknak a változó igényekhez való hozzáigazítása nélkül, mind az információ formájában, mind a tartalmában. Az ennek megfelelő szervezeti elveket és műszaki megoldásokat a jelenleginél nagyobb mértékben és jobban kell hasznosítani. Az információs rendszereknek lépéseket kell tenniök arra, hogy kommunikáljanak egymással anélkül, hogy veszélyes módon egyetlen szuperrendszer kapcsolná őket össze.
- Az információs rendszerek lehetnek egyetlen szocio-technikai szervezet kiszolgálására hivatott zárt belső rendszerek, vagy pedig nyílt rendszerek, amelyek nem előre meghatározott használók kiszolgálására létesültek. Az előbbiekhez tartoznak a különféle munkahelyek. Még a közületi munkahelyeken (például közhivatalokban) is zárt az információs rendszer, de szemben a vállalati munkahelyekkel, ezeknek külső használókat is ki kell szolgálniuk. A használókat is csoportosíthatjuk e kritériumok szerint: egyfelől mint a munkaszervezetek tagjait, másfelől mint egyéneket, akik a társadalmi kölcsönös kapcsolatokban különböző szerepekben jelentkezhetnek (lakóközösség tagja, állampolgár stb.).
- A társadalom vezetésének olyan információs stratégiát kell megfogalmaznia, amely biztosítja a társadalmi rendszer dinamikus stabilitását. Ez a stratégia magában kell foglalja azoknak az utaknak és módoknak a meghatározását, amelyekkel az információs tevékenységet befolyásolják.
- Az információs politika, lehet direktív azaz előírhatja az információs szervezet és működése miként jét. Lehet közvetett, azaz arra irányuló, hogy elősegítse egy olyan infrastruktúra kifejlesztését, amely az információs stratégia megvalósulását elősegíti anélkül, hogy a közvetlen teendőket és azok megvalósítási módját előírná. A kormányok információs politikájának mindenképpen biztosítaniuk kell azonban, hogy a kormányszervek információs tevékenysége és belső információs rendszere az információs stratégia társadalmi céljai szolgálatában álljon. A kormányok információs politikája ne terjedjen viszont ki a vállalati információ közvetlen támogatására, hacsak az nem a nyílt gazdaságpolitikai preferenciák keretében történik.
- A profitorientált információs vállalkozásoknak és a költségvetésből gazdálkodó információs szervezeteknek inkább kiegészítő, mint versengő funkciójuk van. A munkahelyeket, a vállalatokat inkább a profitorientált információs vállalkozások szolgálják ki, mivel az információ költségei csak így válnak nyilvánvalóvá a felhasználó számára. Egyének más minőségben, mint egy munkaszervezet tagjai, viszont széleskörűen részesedhessenek az ingyenes vagy olcsó szolgáltatásokban, hogy ezáltal lehetővé váljék információs státuszuk javítása.
- Nincs olyan szabály, amely eleve megszabná a közületi és a magán (vállalati) információs tevékenység hatókörének egymáshoz való viszonyát. A közületi információs szervezetek nélkülözhetetlen szerepet játszanak az információkhoz való nyilvános hozzáférés biztosításában. A magán (vállalati) információs szervezetek viszont a vál-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tozó igényekhez való általában rugalmas alkalmazkodás és az új technikák gyorsabb alkalmazása révén segítik elő a használói igények kielégítését.

- A kormányok információs politikája hozzájárulhat, vagy hozzá kell járuljon az országos, regionális és helyi online információs rendszerek (közületi vagy magán/vállalati) létesítéséhez, amelyek az állampolgárok számára a lehető legszélesebb területről adatokat szolgáltatnak.
- Az információhoz való tisztességes hozzájutás megköveteli a tudás termelése és egyfelől a primérkiadványokban, másfelől az információs rendszerben való elosztása közötti harmóniát. Az információs piac optimális működése, tekintettel az információ mint áru sajátos jellegére, elkerülhetetlenné teszi az állami beavatkozást. A magán információtermelők és elosztók veszteségeit az információhoz való nyilvános hozzáférés előmozdítása végett közületi forrásokból kompenzálni kell/lehet.
- Az információs politikának hozzá kell járulnia a nemzetközi munkamegosztás egészséges fejlődéséhez. A nemzeti információs politika tartózkodjék az autarkia és a monopolizálás tendenciáitól. Manapság az export-orientált, a nemzetközi együttműködésben való részvételre és a fejlesztési támogatásnyújtásra hajlandó magatartás felel meg a követelményeknek. A nemzeti információs politikának fel kell tárnia a belföldi információszolgáltatási kapacitásokat és elő kell mozdítania a nemzetközi információcserébe való bevonásukat. E politikának törekedni kell az információáramlás különféle típusú korlátainak kölcsönös csökkentésére.
- Mivel az információs politika a társadalmi-gazdasági és a műszaki környezet függvénye, nincs egységes recept arra, hogyan alakítsák és valósítsák meg a nemzeti információs politikát. A legnagyobb különbségeket a különböző fejlettségű országok között észlelhetjük és ezeket figyelembe is kell vennünk. A fejlődő országok információs politikája és az eme országokkal való információcsere problémái különleges jelentőséggel bírnak. A fejlett ipari országoknak a fejlődő oszágokkal való kapcsolataikban kerülniük kellene a fölény (az egyoldalú függésbe hozás), valamint a túltechnizálás tendenciáit. A fejlődő országoknak viszont óvakodniuk kellene az autarkiától, a befelé fordulástól és a felületes műszaki politikától. A fejlődő országok információs politikájának három kiinduló pontja: a primér adatbázisok megszilárdítása (nemzeti könyvtár, nemzeti levéltár és országos statisztika), az információs szolgáltatásoknak a tényleges (és a potenciális) igényekhez való igazítása, a használók képzése. A fejlődő országoknak a fejlett országoktól eltérő információs szolgáltatásokra és e szolgáltatásoknak azoktól eltérő kombinációira is szükségük van. Alkalmazhatnak olyan információs szolgáltatásokat is, amelyek a fejlett ipari országokban már részben elavultak, de még hasznosak lehetnek a fejlődő országokban, az új technikát kombinálhatják tartalmilag tradicionális szolgáltatásokkal, az információ és a továbbképzés összekapcsolásával teljesen új szolgáltatástípusokat is kifejleszthetnek, új kapcsolatokat alakíthatnak ki az információ tárgykörei között a kívánalmaknak megfelelően. A regionális együttműködésnek különös jelentősége van a fejlődő országok információpolitikájában.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Micro-ISIS alkalmazása az OSZK-ban: ISSN adatbázis

Nagy Zsoltné

1988 második fele a magyar sajtó történetében jelentős időpont. Ettől kezdve ugrásszerűen megnőtt Magyarországon az új egyesületek, társaságok, kiadók, kiadói kisvállalkozások és egyéb intézmények, jogi személyek száma, s ezek mindegyike hírt akar adni magáról, vagy eleget akar tenni azoknak az igényeknek, hogy a gondolatok szabadabban terjedjenek és minél szélesebb körhöz eljussanak. Örvendetesen (?) megszaporodtak tehát az újonnan induló, címváltozott, újrainduló vagy egyéb módon önállósuló (a továbbiakban: új indulású) időszaki kiadványok.[1]

Egyszercsak azt vettük észre az Országos Széchényi Könyvtárban, hogy eddig sem túlságosan kényelmes munkatempónkat fokozni kell, ha egyáltalán fogadni akarjuk ezeket a kiadványokat, naprakész nyilvántartásuk pedig szinte megoldhatatlanak látszott.

Ugyanebben az időben kezdődött el könyvtárunkban a könyvtári munkát segítő mikroszámítógépek alkalmazása. A számítógépes feldolgozástól mi is, mint a többi könyvtári felhasználó, azt vártuk (várjuk), hogy végre megvalósulhasson az egyszeri feldolgozás, többszöri felhasználás elve, valamint minél pontosabb, minél frissebb, de egyúttal minél szabályosabban rögzített információt tudjunk eljuttatni minél több felhasználóhoz. A Magyar Nemzeti Bibliográfia Időszaki Kiadványok Szerkesztősége osztálykeretén belül működő Magyar ISSN Iroda és a Sajtóbibliográfia szerkesztősége közösen kapott egy ilyen segítséget 1988 végén, s rövid, de annál keményebb munka után — a nagygépes könyvtári számítógépes rendszer számára beindult előkészítő munkával összhangban — kialakítottuk az 1989. január 1-jétől épülő (azóta többször módosított és kiegészített) **ISSN adatbázist**, mely a Micro-ISIS 2.3 alapján készült, IBM kompatibilis PC/XT-n működő számítógépes nyilvántartó rendszer.

Az ISSN adatbázis tartalma

Az ISSN adatbázis az Országos Széchényi Könyvtárban (továbbiakban: OSZK) periodikumként nyilvántartott időszaki kiadványok legfontosabb bibliográfiai és besorolási adatait tartalmazza, azon periodikumokét, amelyek 1989-ben indultak (az előbbiek alapján ideértve a megváltozott címen megjelenő, valamint az azonos címen újraindult periodikumokat is), illetve amelyek 1989 előtt indultak ugyan, de az első számuk csak 1989-ben érkezett az OSZK-ba kötelespéldányként. Minthogy az időszaki kiadványok szabályos, teljes bibliográfiai leírásának számítógépes előállítására a rendelkezésünkre álló számítógép és program nem alkalmas, olyan bibliográfiai tétel előállítását tűztük ki célul, amely

— **bibliográfiai hitelességgel** azonosítja a kiadványt, és
— szabványos formában közli a kötelező **besorolási adatokat**.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az adatbázis bibliográfiai rekordjai eleget tesznek e követelményeknek, de ismételten hangsúlyozni szeretném, hogy az egyes rekordokból nem állítható elő az MSZ 3424/2[2] előírásainak megfelelő szabványos bibliográfiai leírás. Közbevetőleg itt meg kell jegyezni, hogy továbbra is szándékozunk megjelentetni a Magyar nemzeti bibliográfia Időszaki kiadványok bibliográfiája (MNB IKB) éves köteteit, ezekben változatlanul megtalálhatók egy adott tárgyév valamennyi új indulású periodikumának szabványos bibliográfiai leírása, valamint a nem új indulású periodikumok legfontosabb kurrens bibliográfiai és besorolási adatai. A sorozatokról készített bibliográfiai leírás pedig továbra is szerepel a Magyar nemzeti bibliográfia Könyvek bibliográfiája (MNB KB) füzeteiben minden alkalommal, amikor a sorozatnak valamely tagja megjelenik. Ugyancsak az MNB KB füzetei tartalmazzák a konferenciák tudományos közleményeit is.

Az ISSN adatbázis rekordjai

Az egyes rekordok bibliográfiai, besorolási, valamint a nyilvántartáshoz szükséges egyéb adatokat tartalmaznak.

Bibliográfiai adatok:	Besorolási adatok:	Egyéb adatok:
főcím	besorolási cím	típus
számozás	közreadó neve	probléma jelölés
megjelenés:		visszavont ISSN
a megjelenés helye		a szerkesztőség adatai
a kiadó neve		a terjesztő adatai
a megjelenés éve		az indítás dátuma
a sorozat főcíme (ISSN)		irányítás
megjegyzések:		raktári jelzet
periodicitás		értesítések nyilvántartása
címváltozatok		negyedéves kiadvány
egyéb címek		
bibliográfiai kapcsolatok		
egyéb megjegyzések		
ISSN		
kulcscím		
ár		

A bibliográfiai adatokat az MSZ 3424/2, a besorolási adatokat az MSZ 3423[2] szabványsorozat elvei alapján az MSZ 3440/3[2], az MSZ 3440/4[2] és az MSZ 3440/5[2] előírásai szerint tartjuk nyilván. Az egyéb adatok elsősorban az ISSN Iroda működéséhez szükségesek, valamint az új indulású periodikumok OSZK-n belüli feldolgozásának útját biztosítják.

Az adatokat képernyőre szerkesztett, előrerovatolt adatlap kitöltésével rögzítjük, tehát nem készítünk kézírásos vagy gépírásos űrlapokat, s nincs külön adatrögzítőnk. A

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

megjelenítés és a visszakeresés különböző formáit, valamint az egyszerű szerkezetű mutatók előállítását a számítógépes program biztosítja. A számítógépes adatlapot az 1. sz. ábra mutatja be.

Bibliográfiai adatok

Főcím

Az adatbázis külön almezőben tartja nyilván az egyszerű főcímet, valamint az összetett főcím különböző elemeit: a közös címet, az ágazati megjelölést és az ágazati címet. A megjelenítés érdekében külön almezőt tartunk fenn az ágazati megjelölésre, ha következik utána ágazati cím, és külön almezőt arra az esetre, ha nem következik utána ágazati cím. Erre azért van szükség, mert a számítógépes program az adatot **követő** központozási jelet tárolja, a bibliográfiai megjelenítés pedig az adatokkal kapcsolatosan **megelőző** központozási jelet ír elő. Tehát ha a a megjelenítésben követni akarjuk az MSZ 3424/2 azon előírását, hogy

az ágazati megjelölést mindig pont (.) előzi meg,
az ágazati megjelölést követő ágazati címet vessző (,) előzi meg,
a közös címet követő ágazati címet pont (.) előzi meg,

és eleget akarunk tenni annak az igénynek is, hogy az ágazati cím visszakereshető legyen, ezt az alábbi almezőkkel tudjuk megvalósítani:

^a közös cím (az adatot pont (.) követi),
^b ágazati megjölés, ami után ágazati cím következik (az adatot vessző (,) követi)
^x ágazati megjelölés, amit nem követ ágazati cím (az adat után nincs központozási jel),
^g ágazati cím (az adat után nincs központozási jel).

Kidolgoztuk annak a lehetőségét is, hogy al-ágazati megjelölést és al-ágazati címet tartsunk nyilván, ezek számára külön almezők vannak.
Példák az adatbevitelre:

Főcím: ^wFüredi hírek
Főcím: ^aAgrárirodalmi szemle^gAgrárökonómia és üzemszervezés
Főcím: ^aActa technica Academiae Scientiarum Hungaricae^bC^gCivil engineering

Számozás

Az adatbázis külön adatelemként tartalmazza az indulás és a megszűnés adatait. Ha az indulás adata nem állapítható meg autopszia alapján, tehát az induló számot nem kapta meg az OSZK kötelespéldányként, és más forrásból sem sikerült beszerezni, az "Indulás" adatba kérdőjelet (?) teszünk. Ebben az esetben a megjegyzések között tartjuk nyilván a tétel alapjául szolgáló részegység számozási adatait. Ha az induló részegység számozás nélkül jelenik meg, ezt is rögzítjük az adatbázisban.

A számozási adatok nyilvántartásában tehát eltértünk az MSZ 3424/2 előírásaitól. Ez az eltérés tudatos: úgy gondoltuk, jobban hasznosítható és könnyebben áttekinthető a rekord, ha az "Indulás" és a "Megszűnés" adat nem marad kitöltetlen, hanem van

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

1. ábra

Az ISSN adatbázis számítógépes adatlapja

Közreadó ^aNyilvánosság Betéti Társaság

Megjelenés ^a[Tiszafüred]^dNyilvánosság Betéti Társ.

Nyitóév

Záróév

Indulás ^s1.évf. 1.sz.^k1989. júl.

Megszűnés

Értesítés ^k89.08.21.^i89/735.

Szerkesztőség ^sPalágyi Béla főszerk. és fel.szerk.^cTiszafüred Városi Tanács, 5
350 Tiszafüred, Somogyi B. u. 1.

Terjesztő

Ár ^e120,- Ft^p10,- Ft

Megjegyzés ^kFüggetlen havilap.

Indítás 89.09.04 Irányítás IKB%IKFO

Kísérő R_ Raktári jelz.

Negyedéves kiadvány 89/3.

| B - előző lap | Enter - következő lap | N - új rekord | M - módosít |
| X - tárol,kilép | C - nem tárol,kilép | T - kiugrik | D - töröl |

Utolsó lap MFN= 272

Közreadó ^aNyilvánosság Betéti Társaság

Megjelenés ^a[Tiszafüred]^dNyilvánosság Betéti Társ.

Nyitóév

Záróév

Indulás ^s1.évf. 1.sz.^k1989. júl.

Megszűnés

Értesítés ^k89.08.21.^i89/735.

Szerkesztőség ^sPalágyi Béla főszerk. és fel.szerk.^cTiszafüred Városi Tanács, 5
350 Tiszafüred, Somogyi B. u. 1.

Terjesztő

Ár ^e120,- Ft^p10,- Ft

Megjegyzés ^kFüggetlen havilap.

Indítás 89.09.04 Irányítás IKB%IKFO

Kísérő R_ Raktári jelz.

Negyedéves kiadvány 89/3.

| B - előző lap | Enter - következő lap | N - új rekord | M - módosít |
| X - tárol,kilép | C - nem tárol,kilép | T - kiugrik | D - töröl |

Utolsó lap MFN= 272

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

valami közvetlen információ arra vonatkozóan már ebben az adatban is, hogy az induló részegység számozási adatait miért nem adjuk meg. A bibliográfiai leírás magyar szabványa az ISBD/S előírásaitól nem tér el, azaz azt írja elő, hogy a fent említett mindkét esetben a "Számozás" adatcsoport elmarad, s az elmaradás okát megjegyzésben kell indokolni. Azt tapasztaltam, hogy más országok nemzeti biliográfiai gyakorlata éppen ezt az adatcsoportot nem kezeli olyan mereven, mint az ISBD/S: szögletes zárójelben közölt számozási adatot is megadnak a 3. adatcsoportban[3].
Példák az adatbevitelre:

Bevitelkor az induló szám rendelkezésünkre áll:
Indulás: ^s1.évf. 1.sz.^k1989. júl.
Indulás: ^s38.évf. 1.sz.^k1989
Indulás: ^sSz.n.
Bevitelkor az induló szám nem áll rendelkezésünkre:
Indulás: ^s?

A megjelenés adatai

A megjelenés helyét, a kiadó nevét és a megjelenés évét az MSZ 3424/2 előírásai szerint egy egységben adjuk mg. Az adatbázisban 3 mező szolgál erre a célra: a "Megjelenés", a "Nyitó év" és a "Záró év". A "Megjelenés" két adatot: a megjelenés helyét és a kiadó nevét tartalmazza. Itt is, mint az összetett főcím esetében, csak több almező beiktatásával tudtuk megoldani az olyan eseteket, amikor két különböző kiadója van a kiadványnak azonos vagy eltérő megjelenési hellyel. A megjelenés évét (értelemszerűen az induló számét "Nyitó év"-ként, a megszűnő számét "Záró év"-ként) csak akkor adjuk meg, ha eltér az "Indulás", illetve a "Megszűnés" adatban közölt évszámtól, vagy ha ezek az adatok nem tartalmaznak évszámot.
Példák az adatbevitelre:

Megjelenés: ^a[Tiszafüred]^dNyilvánosság Betéti Társ.
Megjelenés: ^aBudapest^dAgroinform^eKárolyi Mihály Orsz. Mezőgazd. Kvt.
Megjelenés: ^a[Budapest]^dMeta R Galerie%^a[Szombathely]^dRadius Hungaricus

A sorozat főcíme (ISSN)

Ha az adott periodikum sorozat tagjaként jelenik meg, az adatbázisban a "Sorozati cím" mezőben tartjuk nyilván a sorozat főcímét és ISSN számát. A sorozat főcímére vonatkozóan ugyanazok az almezők, mint a főcím esetében.
Példa az adatbevitelre:

Sorozati cím: ^wSzabályozórendszer^i0237-2924

Megjegyzések

A bibliográfiai leírás a különböző típusú megjegyzéseket egy adatcsoportban tartalmazza, kötelezően előírt sorrendben. Ezek közül a megjegyzések közül kiválasztottuk

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

azokat, amelyek a kiadvány címére és bibliográfiai kapcsolataira vonatkoznak, s ezeket külön mezőként kezeljük az adatbázisban. A "Megjegyzések" mezőben maradt a periodicitás, valamint egyéb megjegyzések: a szöveg nyelvére, az idegen nyelvű tartalomjegyzékre, összefoglalókra, a tartalomra stb. vonatkozó ismertetések, a kiadvány bármely adatára vonatkozó olyan közlés, amely szükséges lehet a bibliográfiai vagy besorolási tétel szerkesztésekor. Itt közöljük az alcímet is, ha úgy gondoljuk, hogy a főcím és a közreadó testület megnevezése mellett is lényeges információkat tartalmaz.

Példák az adatbevitelre:

Megjegyzés: ^kÉvenként négyszer. — Tartj. és összefogl. oroszul és angolul.

Megjegyzés: ^kA tétel az 1989, 1.sz. (a bevezető szerint a 2.sz.) alapján készült.

Megjegyzés: ^kHavonként. — A közreadó névváltozatai: Rébusz, Rébusz Egyesület, Rejtvényfejtők és Barátok Új Szervezete. — Egyéb számozási adat a borítón: No.1.

Címváltozatok. A "Címváltozatok" mezőben tüntetünk fel minden olyan címet, amely elhelyezését, tipográfiai közlését tekintve a főcím változatának tekinthető. Általában a címváltozat után kerek zárójelben megadjuk a forrást is, ahonnan a főcím változata származik. Nem közöljük a forrást abban az esetben, ha a címváltozat a főcímmel azonos helyen, tehát a főforrásban szerepel. Ha a főcím néhány szavát vagy néhány betűjét a kiadvány tipográfiailag kiemeli feltüntetve a főcím többi részéhez képest, ezt a kiemelt, önállóan is címnek tekinthető részt is megadjuk címváltozatként.

Példák az adatbevitelre:

Címváltozat: ^wIld

Címváltozat: ^wActa technica^sborító verzón, gerincen

Címváltozat: ^wByblia^stipográfiai

Egyéb címek. Napjainkban sok hírlapon, folyóiraton szerepel mottó, jelszó. Ezek néha fontosak lehetnek, hiszen elhelyezésük alapján a nyelvet nem ismerők számára címnek tűnhetnek. Ezeket a mottókat megadjuk az "Egyéb címek" mezőben.

Példa az adatbevitelre:

Egyéb címek: ^aHaza és haladás^mmottó

Bibliográfiai kapcsolatok. Mivel az adatbázis az 1989-ben induló új kiadványokat tartalmazza, eddigi gyakorlatunk alapján elsősorban a "Korábbi cím" rögzítésére gondoltunk. Az MSZ 3424/2 szerint ennek két típusa van: előbbi cím és előzmény címe. Az ISSN adatbázisban ezt a két típust nem különböztetjük meg, egységesen korábbi címnek tekintjük mindkettőt. Sajtótörténeti megfigyelés, hogy az elmúlt pár hónap alatt sokkal több próbaszám, mintaszám jelent meg, mint az elmúlt pár év alatt. Sok esetben a próbaszámnak nincs végleges címe, s ezt a szerkesztők nemcsak elismerik, de fel is hívják rá az olvasók figyelmét, néha éppen az olvasóktól várják a végleges cím kialakítását. Így aztán előfordul, hogy egy adott címen a kiadvány csak egy számot él meg, ezután rögtön jön a már (viszonylagosan) végleges cím. De a próbaszámokon kívül is előfordult már olyan eset, hogy 1988/1989-ben induló kiadvány már meg is változtatta a címét. Így aztán már az eddigekben is szükség volt a "Későbbi cím" mezőre.

Példák a bibliográfiai kapcsolatok adatbevitelére:

Korábbi cím: ^wVálasz(úton)

Későbbi cím: ^wKönyvtári levelező/lap^i0865-1329

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ISSN, kulcscím

Mindkét adat része az MSZ 3424/2 szerinti bibliográfiai leírásnak. Valójában nagyon is meggondolandó: valódi bibliográfiai adatok-e ezek?

Magam megkockáztatom azt a választ, hogy az ISSN-nel kapcsolatban lehet vitatkozni, a kulcscím azonban semmiképpen sem bibliográfiai adat. Indokaim: a bibliográfiai leírás adataira az a jellemző, hogy azok a kiadványból származnak, a leírás tükrözi őket úgy, ahogy a kiadványban előfordulnak. Az időszaki kiadványokról készített leggyakoribb bibliográfiai leírás összefoglaló szintű, ennek alapjául az induló szám szolgál. Márpedig az induló szám az esetek egy részében téves ISSN-t tartalmaz, az esetek másik részében nem tartalmaz ISSN-t, és az esetek harmadik (szerencsére növekvő részében) tartalmazza a helyes ISSN-t. De éppen azért, mert (ha egyre ritkábban is) az első két eset is előfordul, az örvendetes harmadik esetben sem lehetnek biztosak az olvasók és a könyvtárosok abban, hogy az adott kiadványba benyomtatott ISSN helyes. Ezt eddig is csak az ISSN Iroda verifikálása után közölte hitelesen a nemzeti bibliográfia vagy az Új könyvek. A kulcscím pedig nem is szerepel a kiadványokban, ezt az ISSN Iroda rögzíti ugyan az ISSN adatbázis számára, de minden esetben verifikálja az ISDS Nemzeti Központ. Véglegesnek pedig csak akkor tekinthető, ha az ISDS Nemzetközi Központ jóváhagyva visszaigazolta. Mindez elég világosan azt mutatja, hogy a kulcscím mind létrejöttét, mind célját tekintve valódi besorolási adat. Éppen ezért, addig, amíg a kulcscím véglegesítése nem történik meg, ezt külön almezőben egy i (=ideiglenes) betű jelzi.

Példa a kulcscím adatbevitelére:

Kulcscím: ^aFüredi hírek^bTiszafüred^si

Ár

Feltüntetjük a példányonkénti és az évenkénti árat, de csak az induló szám alapján. Bizonyára érdekes lenne, de kapacitás hiányában nem áll módunkban az ár (egyre gyakoribb) változását követni.

Példa az adatbevitelre:

Ár:^e120,-Ft^p10,-Ft

Besorolási adatok

Besorolási cím

Abban az esetben, ha az adott bibliográfiai tételt nem lehet egyértelműen rendezni a főcím alapján, külön besorolási címre van szükség. Az MSZ 3440/4 szabvány, amelynek alapján a besorolási címet megállapítjuk, nem ismeri ezt a fogalmat. Mégis ezt használjuk a gyakorlatban, mert szükséges valamivel illetni azt az — időszaki kiadványok esetében — legfontosabb besorolási adatot, amely azonos lehet a főcímmel, lehet kiegészített főcím és lehet egységesített cím.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Sem a nemzeti bibliográfia, sem az ISSN adatbázis nem alkalmaz egységesített címet időszaki kiadványok tételeiben (néhány kivételtől eltekintve), így azokban az esetekben, amikor a főcímen kívül szükséges külön besorolási címet megállapítani, a főcímhez kapcsolunk kiegészítő adatot (adatokat).

A besorolási címet a gyakorlatban úgy állapítjuk meg, hogy a kiadvány főcímét behasonlítjuk az OSZK 1945 utáni katalógusaiban, egy-két esetben az 1945 előttiben is, és azonos címek esetén az említett szabvány előírásai szerint rendelünk kiegészítő adatokat a főcím után. Mivel a besorolási adatok megállapítása a tétel szerkesztésének döntő része, figyelembe vesszük az MSZ 3423/3 szabvány előírásait is. Generikus cím esetében mindig kiegészítjük a főcímet a közreadó testület (ennek hiányában a kiadó) egységesített nevével, akkor is, ha az adatbázisban, illetve az OSZK-ban az adott generikus cím csak egyszer fordul elő.

Az adatbevitelhez ugyanazok az almezők szükségesek, mint a főcím rögzítéséhez, de ezeket az almezőket kiegészíti az ismételhető ^k almező, a kiegészítő adatok számára. Példák az adatbevitelre:

Besorolási cím: ^wFüredi hírek^kTiszafüred%^k1989

Besorolási cím: ^wÉvkönyv^kMagyarország. Szociális és Egészségügyi Minisztérium

Közreadó

Az MSZ 3440/3 előírásai szerint adjuk meg a közreadó testület egységesített nevét. A szabvány ismerői számára nem jelent meglepetést, hogy a közreadói név közlésében van a legnagyobb eltérés a szabványos bibliográfiai leírást tartalmazó tétel és az ISSN adatbázisból előállítható tétel között. Míg a bibliográfiai leírás a közreadó nevét olyan formában tartalmazza az 1. adatcsoportban, ahogyan az a kiadványban szerepel, és csupán a leírás után a melléktétel(ek) között adja meg a közreadó egységesített nevét, mint a melléktétel első besorolási adatát; az ISSN adatbázisba a kiadványon levő forma nem kerül be, itt azonnal az egységesített névformát adjuk meg — ez természetesen alkalmas arra, hogy a melléktétel első besorolási adata legyen. A tétel szerkezete, számítógépes előállítása kívánta meg ezt a döntést, tehát az az igény, hogy az ISSN adatázisból előállítható tételek minden változtatás nélkül besorolhatók legyenek.

Az adatbevitelkor itt is a visszakeresésre kellett gondolni, valamint az egységesített névforma különböző elemeinek egységes kezelésére. Az egységesített testületi név az alábbi elemekből áll: rendszó, egyéb névelemek, kiegészítő adatok. Kiegészítő adatok járulhatnak mind a rendszóhoz, mind az egyéb névelemekhez. Feltételezve a legbonyolultabb testületi név előfordulásának lehetségét is (például többszörösen alárendelt testületi név, konferencia valamely szekciójának neve), az alábbi almezőket jelöltük ki a testületi név nyilvántartására:

^a	rendszó (ismételhető)
^c ^d ^e	a rendszóhoz járuló kiegészítő adatok
^f	első egyéb névelem

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

^g ^h ^i	az első egyéb névelemhez járuló kiegészítő adatok
^j	második egyéb névelem
^k ^l ^m	a második egyéb névelemhez járuló kiegészítő adatok
^n	harmadik egyéb névelem
^o^p ^q	a harmadik egyéb névelemhez járuló kiegészítő adatok
^r	negyedik egyéb névelem
^s	a negyedik egyéb névelemhez járuló kiegészítő adat
^t	megjegyzés
^b	megváltozott rendszó

Példák az adatbevitelre:

Közreadó: ^aEötvös Lóránd Tudományegyetem^cBudapest^fBölcsészettudományi Kar^jIrodalomtudományi Tanszékcsoport

Közreadó: ^aMagyarország^fKözlekedési, Hírközlési és Építésügyi Minisztérium^jKözgazdasági Főosztály

Egyéb adatok

Az *egyéb adatok* a belső nyilvántartást, az ISSN ügyintézést hivatottak pontosabbá, gyorsabbá tenni. Rögzítjük például az *előzetes cím*et. Ezen azt a címet értjük, aminek alapján a kiadó még a kiadvány megjelentetése előtt az ISSN szám megállapítását kéri. Ez néha eltér attól a címtől, ami később a kiadványban megjelenik. Nekünk viszont fontos tudni, hogy itt az előzetes cím megváltoztatásáról van szó, nehogy a már benyomtatott ISSN számot tévesnek nyilvánítsuk, vagy az időnkénti ellenőrzés során reklamáljunk olyan időszaki kiadványt is, ami soha nem jelent meg.

Az utóbbi időben több ilyen eset is volt, ezek közül most csak két példát említek: *Csattanó* címre adtuk ki az ISSN számot, a kiadvány *Hócipő* címen jelent meg, vagy: *R-evolució* cím szerepel a kiadványt bejelentő hivatalos okiraton, maga a kiadvány pedig *Magyar narancs* címen érkezett kötelespéldányként.

Kóddal jelöljük azt a tényt a *probléma* adatban, ha valami miatt módosítjuk a már rögzített tételt. Fontos tudnunk, hogy valami általunk elkövetett hibát javítottunk-e, vagy a kiadvánnyal kapcsolatban később nyilvánosságra kerülő információ volt a tétel módosításának oka. Nyilvántartjuk továbbá a kiadók, szerkesztőségek címét, telefonszámát, valamint a szerkesztők, ügyintézők nevét, akikkel kapcsolatban vagyunk.

Mint az eddigiekből is látható, az ISSN adatbázis létesítése elsősorban az ISSN Iroda működését kívánja biztosítani, és az ISSN ügyintézést, mint az egész könyvtári feldolgozó lánc kiinduló láncszemét, megbízhatóvá és hasznossá tenni. Az elmúlt nyolc hónap tapasztalatai — elsősorban az adatbázisnak köszönhetően — igazolták az OSZK-ban bevezetett új feldolgozási futószalag létét.

Az ISSN adatbázis jelentősége az OSZK-ban

Az OSZK-ba kötelespéldányként beérkező időszaki kiadványok közül a könyvtárunkat illető két példány először az ISSN Irodába kerül. Itt a munkatársak a naponta

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

érkező kiadványokat egyenként átnézik, hasonlítják az Iroda nyilvántartásaiban és a könyvtár katalógusaiban, valamint a nemzeti bibliográfiákban. A már régóta élő időszaki kiadványok kurrens példányait ellenőrzik abból a szempontból, hogy a benyomtatott ISSN szám helyes-e. A hiányzó ISSN számot pótolják, a téves vagy hibás számot javítják az OSZK példányaiban. Az új indulású periodikumokat a Sajtóbibliográfia csoportnak adják át, ahol megtörténik a kiadvány első feldolgozása — számítógépes formában. Ekkor kerülnek be az új periodikum adatai az ISSN adatbázisba. A számítógépes feldolgozás első, gyakorlati eredménye a számítógéppel előállított *ISSN tétel*, ez a tétel elkíséri az adott kiadványt a feldolgozási lánc minden szakaszában, egészen a raktárba érkezésig. Az ISSN tétel tartalmazza mindazokat az adatokat, amelyek az adatbázisba bekerülnek, és amelyek a feldolgozás és a tájékoztatás szempontjából lényegesek. Ezt a tételt az ISSN Iroda több példányban állítja elő, s — az átlagosnál nem problémásabb — periodikum beérkezés utáni 7-10. napon eljuttatja azoknak az osztályoknak, amelyek foglalkozni fognak a kiadvánnyal, egyben indítja a kiadványt az őt kísérő ISSN tétellel együtt a Gyarapítási osztályra. Az OSZK-n belüli feldolgozói láncról jelen cikk keretei között nincs lehetőség részletesebben szólni. Azt azonban mindenképpen hangsúlyozni kell, hogy az ISSN tétel milyen előnyöket jelent az egyes részlegek munkájában és a könyvtár tájékoztatási funkcióinak ellátásában.

A fent említett 7-10. napon tehát megkapja az ISSN tételt:

- a *Kötelespéldányszolgálat,* ahol lehetőség van a kiadvány beérkezésekor elkészített kardexlap kiegészítésére, illetve bizonyos esetekben a tétel alapján a kardexlap elkészítésére,
- a *Gyarapítási osztály*, ahol az ISSN tétel adatai alapján készítik el a kardexlapot, raktári jelzetet adnak a periodikumnak, s a könyvtár munkatársai számára a tétellel együtt teszik "szemlére" a heti indítás anyagát,
- az *MNB Könyvek Szerkesztősége*, ahol a jelentősebb periodikumokat feldolgozzák az MNB Könyvek Bibliográfiája füzetei számára,
- a *Repertórium Szerkesztőség,* ahol szintén nyilvántartják a forrásbázisukba tartozó periodikumok adatait,
- az *ISDS Központ*, ahol verifikálják az ISSN tételben megadott kulcscímet, valamint az ISDS Nemzetközi Központ számára jelentik az időszaki kiadványok adatait,
- és nem utolsósorban az *Olvasó- és Tájékoztató Szolgálat*, ahol a munkatársak már a kiadvány raktárba érkezése előtt informálódhatnak az új periodikumokról, sőt ezekről az olvasóknak is tudnak bizonyos tájékoztatást adni.

Az ISSN tétel:

— lehetőséget ad az OSZK-n belül a bibliográfiai és besorolási adatok egyeztetésére, egységesítésére (hiszen az ISSN tételben rögzített adatokkal kapcsolatban a munkatársak visszajelzéssel élhetnek, így további közös egyeztető munkára van lehetőség),
— hitelesíti az új indulású kiadványokba benyomtatott ISSN számot, illetve megadja a kiadvány helyes ISSN-jét,
— megkönnyíti a Gyarapítási osztály számára a többespéldányok rendelését,
— jelentősen lerövidíti azt az időt, ami egy adott periodikum megjelenése és az olvasó számára való hozzáférés között eddig eltelt.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Maga az ISSN adatbázis pedig olyan új lehetőségeket rejt magában, amit eddig — részben a megnövekedett napi munka, részben az új technika elsajátítása miatt — teljesen ki sem használhattunk, sőt, fel sem tárhattunk. Azt azért azonnal láttuk, hogy ezt a sok információt az Országos Széchényi Könyvtáron kívül is hasznosítani kell. A szándékhoz jelentős segítséget kaptunk a Könyvtártudományi és Módszertani Központtól, amely vállalta egy új periodikum, az "Új periodikumok" (ÚP) patronálását, kiadói teendőit. Az Új periodikumokat kettős céllal jelentetjük meg:

— negyedévenként általános tájékoztatást szeretnénk adni minden új periodikumról,
— az ÚP tételekkel módszertani segítséget szeretnénk nyújtani a könyvtáraknak a periodikumok feldolgozásához.

Új periodikumok

A kiadvány három részből áll: betűrendes jegyzék, címmutató, közreadói mutató.

A *betűrendes jegyzék* tételei, az ÚP tételek az ISSN adatbázis termékei, adattartalmukat, formájukat tekintve nagyrészt azonosak az ISSN tétellel. A két tételtípus közötti eltérést funkciójuk magyarázza. Természetesen nem tartalmazza az ÚP tétel azokat az információkat, amelyek az OSZK belső munkafolyamatait segítik: mikor indította az adott periodikumokat az ISSN Iroda feldolgozásra a Gyarapítási osztálynak, melyik osztályra kerül feldolgozásra a kiadvány stb. Elsősorban terjedelmi okok miatt maradt ki az ÚP tételből a kulcscím. Az volt ugyanis az elképzelésünk már kezdettől fogva, hogy az ISSN adatbázisból olyan tételeket kell előállítani, amelyek egy katalóguscédulára ráférnek, ez mindenképpen könnyebben áttekinthetővé, könnyebben használhatóvá teszi a tételt. A kulcscím pedig olyan helyigényes adat, hogy bizonyos esetekben feltüntetése azzal járt volna, hogy csak két cédulára fér el a tétel. Előzetes informálódásunk arról győzött meg bennünket, hogy az ÚP tételek olyan könyvtárakban, dokumentációs intézményekben tölthetnek be lényeges szerepet, ahol a kulcscím szerint általában nem tartják nyilván a kiadványokat, nagyon komoly igény jelentkezett viszont két másik adat iránt, ezért azt gondoltuk, hogy ezeket mindenképpen szerepeltetni kell az ÚP tételben: a szerkesztőség adatairól és a terjesztő adatairól van szó. Ezeket megadjuk olyan formában, ahogy a kiadványban megtalálhatók, vagy ahogyan azokat az ISSN ügyintézés során megszereztük. A *2.sz. ábra* illusztrációképpen egymás mellett mutat be egy ISSN tételt és egy ÚP tételt.

A *címmutató* tartalmazza mindazokat a címváltozatokat, amelyek a periodikum induló száma alapján megállapíthatók. Minthogy az ISSN adatbázisban nem tudjuk nyilvántartani a párhuzamos adatokat, a párhuzamos cím nem szerepel az ÚP tételben sem. Megtalálhatók viszont a címmutatóban a korábbi címek és a későbbi címek. A címmutató tételei a periodikum főcímére vagy besorolási címére utalnak.

A *közreadói mutató* csak az egységesített névformákat tartalmazza. Nem szerepelnek tehát a közreadói mutatóban utalók, amelyek mind a katalógusban, mind a bibliográfiákban nélkülözhetetlenek. Ezeket az utalókészítés szabályai szerint, az MSZ 3440/3 előírásait követve pótolni lehet az igényeknek megfelelően. Itt is szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy az Új periodikumok nem pótolják az éves sajtóbibliográfiát,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

amely a továbbiakban is évenként fog megjelenni, s az 1986-os kötetétől kezdve az MSZ 3440/3 szabályai szerint megalkotott testületi neveket szerepeltet testületi mutatójában.

Ezzel rá is térnék arra a — nyilván továbbfejleszthető — elképzelésre, hogy az Új periodikumok tételeit milyen módon hasznosíthatják a könyvtárak. Az új tételszerkesztési szabványsorozat (MSZ 3423) előírásai szerint a periodikumokról is készíteni kell főtételt és melléktételt (melléktételeket) a leíró katalógus számára. A főtétel a periodikumokról készített legteljesebb bibliográfiai leírást tartalmazza (ez lehet egyszerűsített leírás is), míg a melléktételek adattartalma ennél jóval kevesebb lehet. A sajtóbibliográfia bibliográfiai leírást tartalmazó tételei teljesen megfelelnek a főtétel követelményeinek, az Új periodikumok tételei pedig alkalmasak arra, hogy melléktételek legyenek. Sőt, mivel tökéletesen azonosítják a kiadványt, elképzelhető, hogy egyes könyvtárakban betölthetik a főtétel szerepét is.

Ezért készül az Új periodikumok egyoldalas nyomással, s minden oldalon három tétel található olyan elrendezésben, hogy ezek a tételek kivághatók, cédulára ragaszthatók és másológéppel sokszorosíthatók.

2. ábra
ISSN tétel

0185
Szabad szó (Budapest) (1989)
Szabad szó * Magyar Néppárt
26.évf. 1.sz. (1989. jún. 21.) — [Budapest]: Püski Kft.
Korábbi c.: Új Magyarország (1956. nov. 2. — nov. 3.)
Azonos címen élt: 1899-1952, 1956. okt. 31. (csak bizonyos évfolyamokat tekint szellemi elődjének). — A szerk.i nformációja szerint az évfolyamszámozás téves.
ISSN 0864-988X = Szabad szó (1989) (i)
89.07.24. IKB, IKFO

ÚP tétel

ISSN 0864-988X 0185
Szabad szó (Budapest) (1989)
Szabad szó * Magyar Néppárt
26.évf. 1.sz. (1989. jún. 21.) — * [Budapest]: Püski Kft.
Korábbi c.: Új Magyarország (1956. nov.2 — nov.3.)
Azonos címen élt: 1899-1952, 1956. okt. 31. (csak bizonyos évfolyamokat tekint szellemi elődjének). — A szerk. információja szerint az évfolyamszámozás téves.
Szerk.: Fábián Gyula főszerk. Budapest XIII., Visegrádi u.62. III.em.
Levélcím: 1398 Budapest, Pf.558. Tel.: 149-0100
Terj.: Magyar Posta
Ár: 996,-Ft évenként, 19,50Ft példányonként.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A kiadvány első két száma már megjelent, s a Könyvtártudományi és Módszertani Központ ingyen eljuttatja azoknak, akik a keszthelyi vándorgyűlésen ezt igényelték, illetve automatikusan küldött a nagyobb könyvtáraknak. A továbbiakban térítés mellett tudjuk előállítani az Új periodikumokat, várjuk tehát az előfizetőket, valamint a kiadvány használhatóságával, hiányosságaival, továbbfejlesztésével kapcsolatos elképzeléseket, visszajelzéseket.[4]

Jegyzetek

1. Az MSZ 3424/2 meghatározása szerinti időszaki kiadványok a könyvtári kezelés (nyilvántartás, érkeztetés, feldolgozás, raktározás) szempontjából két nagy csoportra oszthatók: *periodikumok* a hírlapok, folyóiratok, évkönyvek, tanulmánykötetek, beszámolók, jelentések stb., a másik csoportot pedig a bibliográfiai leírás és a nemzetközi azonosító számozás szempontjából ugyancsak időszaki kiadványként kezelt *sorozatok* alkotják.
2. A cikkben említett magyar szabványok:
   MSZ 3424/2 Bibliográfiai leírás. Időszaki kiadványok
   MSZ 3440/1 A bibliográfiai leírás besorolási adatai. Fogalommeghatározások
   MSZ 3440/2 A bibliográfiai leírás besorolási adatai. Személynevek
   MSZ 3440/3 A bibliográfiai leírás besorolási adatai. Testületek neve
   MSZ 3440/4 A bibliográfiai leírás besorolási adatai. Címek
   MSZ 3440/5 A bibliográfiai leírás besorolási adatai. Földrajzi nevek
   MSZ 3423/1 Leíró katalógusok bibliográfiai tételeinek szerkesztése. Könyvek
   MSZ 3423/3 Leíró katalógusok bibliográfiai tételeinek szerkesztése. Időszaki kiadványok
3. Az alábbi bibliográfiai leírás a Bibliographie de la France. Supplément 1, Publication en série 1988. évi 6. számából való:
   88-1578. Vivre au Vernet
   Vivre au Vernet / [gérante M. Malvy]. — [N° 1]-. — Vernet : [31120. Portet-sur-la-Garonne] : Vivre au Vernet. [1985]-. — 30 cm.
   Per.[4°Jo.53309
   DLP 85. — 070.433 (448.6).
   ISSN 0983-9844=Vivre au Vernet.
   BN 566834
4. Jelen cikk leadásával egyidőben rövid ismertetőt és előfizetési felhívást adtunk át a Könyvtáros Szerkesztőségének.

* * *

A RÓMAI EGYETEM KÖNYVTÁRI ÉS LEVÉLTÁRI TANSZÉKE fennállása huszonöt éves évfordulóját egész évben rendezvényekkel ünnepelték az olasz szakmai körök. 1989 márciusában a könyvtárosok és levéltárosok képzése, továbbképzése a gyűlés témája, szeptemberben levéltárügyi tanácskozás, októberben a 16. századi olasz nyomdászatról és a 15. századi történeti forrásokról rendeznek konferenciát. Kiállításokon mutatják be a 16. századi olasz nyomtatványokat, a levéltári kiadványokat, a 17-18. századi európai magánkönyvtárakat. A jubileumi év rendezvényeit novemberben a könyvtáros és levéltáros képzés és a regionális intézmények kapcsolatairól rendezett kerekasztal, és a tanszék fejlődési perspektíváiról való tanácskozás zárja. (Bollettino d'Informazioni — Associazione Italiana Biblioteche 27.a. 1988 4.no.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Új fejlemények az MTA Bibliológiai Munkacsoportjának tevékenységében

Sebestyén György

1985-ben alakult meg az MTA Bibliológiai Munkacsoportja, amely az I. Főosztály keretében működik. A munkacsoport kezdeti tevékenységét két nemzetközi kollokvium is fémjelezte, amelyeknek lebonyolításában egyrészt az MTA Könyvtára, másrészt pedig a Párizsban működő Société de Bibliologie et Schématisation (Bibliológiai és Sematizációs Társaság) nyújtották a legnagyobb segítséget. Az első kollokviumra (Az írás és az új technológiák, 1985.) az MTA Székházában került sor[1], a másodikat (Szöveg, könyv és dokumentum, 1987.) pedig a Párizsi Magyar Intézetben rendeztük meg[2]. A fenti rendezvényekhez kapcsolódva a Bibliológiai Munkacsoport tagjai hazai és külföldi szakfolyóiratokban különböző tanulmányokat publikáltak[3] részben a nemzetközi eredmények itthoni ismertetésének céljából, részben pedig azzal az igénnyel, hogy felhívják a figyelmet az új lendületet kapott magyar bibliológiai kutatások legfrissebb eredményeire[4].

Az 1988. évvel kezdődően azonban egy sor olyan újabb fejleményre került sor, amelyekről szélesebb szakmai körökhöz is eljutó információ még nem jelent meg. A jelen tanulmány megírásával ezt a hiányt szeretném némileg pótolni.

Az ismertetésre kerülő események és eredmények közül úgy érzem nemcsak időrendi sorrendben, de szakmai szempontból is az első helyet minden bizonnyal a Tuniszban megtartott 6. Nemzetközi Bibliológiai Kollokvium foglalja el, amelyet 1988. márciusában az ott működő Sajtó- és Információtudományi Egyetemen rendeztek meg. E kollokviumnak a keretében március 26-án bibliológiai szempontból „világtörténelmi" eseményre került sor: a Bulgária, Franciaország, Magyarország és Tunézia képviselőiből létrehozott alakuló közgyűlés egyhangúan úgy döntött, hogy megalakítja a Nemzetközi Bibliológiai Társaságot (nemzetközi elnevezése röviden AIB - azaz Association Internationale de Bibliologie). Az AIB-hez azóta Belgium, Elefántcsontpart, Svájc, Szenegál és Szudán szakemberei is csatlakoztak. Az előzetes várakozásokkal teljes összhangban az AIB elnöke a nálunk is ismert francia professzor, *Robert Estivals* lett, aki a Nemzetközi Bibliológiai Egyesület létrehozását már hosszú évek óta szorgalmazta. Nekünk magyaroknak az AIB megszületése még azzal a külön örömmel is szolgálhat, hogy az új nemzetközi szervezet alelnökének *Rózsa Györgyö*t, az MTA Könyvtárának főigazgatóját választották meg.

Az AIB kezdeti tevékenysége mindenekelőtt arra irányult, hogy megpróbálja egységes keretbe foglalni a többnyire meglehetősen szétforgácsolt, esetenként egymástól elszigetelt bibliológiai kutatásokat. Ezeknek a rendszerező és koordinációs erőfeszítéseknek az érdekében került sor a Szófiában megrendezett 7. Nemzetközi Bibliológiai Kollokviumra (1988. október 3-7.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A jelen tanulmánynak nem lehet célja a szófiai kollokvium részletes ismertetése (egyébként is erről a témáról Lőrincz Judit útijelentést készített és a kollokvium teljes anyagát átadta a KMK Szakkönyvtárának[6]). A magam részéről csupán azzal szeretnék foglalkozni, hogy a Szófiában összeállított, majd pedig rendszerbe foglalt nemzetközi kutatási programban milyen szerep jutott az MTA Bibliológiai Munkacsoportjának. Az 1. táblázat Robert Estivals összeállításának[7] alapján ismerteti a nemzetközi kutatások felosztását és szerkezetét, valamint közzéteszi az ezekben közreműködő országokat is. A magyar részvétel esetében az 1. táblázat megadja az érintett kutatók nevét is. Örvendetesnek mondható, hogy az MTA Bibliológiai Munkacsoportja a feltüntetet 10 kutatási irányból 8-ban is közreműködik. Részvételünk különösen a nemzetközi bibliológiai bibliográfia, valamint az ugyancsak nemzetközi bibliológiai enciklopédia munkálataiban látszik eredményesnek.

Az AIB egész tagsága egyetért azzal a nézettel, hogy a nemzetközi bibliológiai bibliográfia olyan típusú vállalkozás, amely csak akkor válhat sikeressé, ha valódi és sokoldalú nemzetközi együttműködésre épül. A Párizsban szerkesztett és sokszorosított adatlapokra az egyes nemzeti munkabizottságok, illetve bibliológiai társaságok szakemberei írják be a szükséges információkat. (Ilyen tevékenység folyik jelenleg már pl. Conakryban, Dakarban, Szófiában és Tuniszban is.) Ami a magyar részvételt illeti, Budapesten az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központjában *Lőrincz Judit* és *Kaposváriné Dányi Éva* állítják össze a hazánkra vonatkozó bibliológiai bibliográfiai anyagot.

Meg szeretném jegyezni, hogy az AIB elnöksége szerint a bibliográfiában közreműködő magyar kolleginák teljesítménye jelenleg messze kiemelkedik a nemzetközi mezőnyből: nemzetközi összehasonlításban is rendkívül gazdag anyagot állítottak ösze, és mindezt igen rövid időn belül. Az eddigi tapasztalatok szerint igen nagy örömmel állapíthatom meg, hogy a fentebb említett magyar szakemberek a bibliográfiai input legpontosabb szállítói közé tartoznak. A fenti sikerekhez minden bizonnyal az is hozzájárult, hogy a Francia Bibliológiai Társaság 1988-ban egy hétig Párizsban vendégül látta Lőrincz Juditot, és az itt folytatott konzultációk kiemelt helyen foglalkoztak a bibliológiai bibliográfia kérdéseivel.

Hasonlóan szerencsés tapasztalatokról tudok beszámolni a bibliológiai enciklopédia vonatkozásában is. Munkacsoportunknak ezen a téren az MTA Könyvtára, valamint az ELTE Könyvtártudományi Tanszéke nyújtott értékes segítséget. 1988 és 1989 során az MTA Könyvtára három olyan szakértői tanácskozást is szervezett, amelyeknek célja a bibliológiai enciklopédia iránti érdeklődés felkeltése, illetve az ennek nyomán kialakuló magyar közreműködés megtervezése volt. A fenti szakértői tanácskozások eredményeképpen 1989 elején megindultak közreműködésünk konkrét munkálatai is. Ezeknek kiindulópontja az a francia nyelvű címszójegyzék volt, amelyet Estivals professzor irányításával készítettek el a Bordeaux III. Egyetemen. Ez a francia szójegyzék áttanulmányozásra az ELTE Könyvtártudományi Tanszékére került, ahol *Fülöp Géza* tanszékvezető fogalmazta meg az ezzel kapcsolatos magyar közreműködés célját és módozatait. Fülöp Géza irányításával egy olyan magyar nyelvű bibliológiai címszójegyzék[8] is elkészült, amely véleményünk szerint hasznos modellként szolgálhat a tervezett nemzetközi enciklopédia számára is. Ugyanis jóval többre törekedtünk annál, hogy egy szakszavakból álló

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

1. táblázat: Az AIB nemzetközi kutatási programjának áttekintése

PROGRAM	ORSZÁG	MAGYAR SZAKÉRTŐK	SZERVEZETI HÁTTÉR
1/ A bibliológiai oktatást nyújtó főiskolák és egyetemek repertóriuma	Belgium, Bulgária, Elefántcsontpart, Lengyelország, Magyarország, Románia, Szenegál, Tunézia	Lőrincz Judit	Együttműködési megállapodás a CNRS és az ABS között
2/ Nemzetközi bibliológiai bibliográfia	Algéria, Belgium, Bulgária, Csehszlovákia, Elefántcsontpart, Franciaország, Madagaszkár, Magyarország, NDK, Románia, Svájc, Szenegál	Lőrincz Judit	Együttműködési megállapodás a CNRS és az ABS között
3/ Bibliológiai episztemológia	Bulgária, Franciaország, Magyarország, Tunézia	Fülöp Géza, Rózsa György, Sebestyén György	Francia-tunéziai kétoldalú megállapodás
4/ Könyv- és olvasásszociológia	Magyarország	Lőrincz Judit	Együttműködési megállapodás a CNRS és az ABS között
5/ Szövegelemzés	Franciaország, Magyarország	Szabolcsi Miklós	
6/ A bibliológia és az új technológiák	Franciaország		
7/ A „Revue internationale de bibliologie" című szakfolyóirat	Franciaország, Magyarország	Rózsa György	
8/ Bibliológiai enciklopédia	Bulgária, Franciaország, Magyarország, Tunézia	Fülöp Géza, Rózsa György, Sebestyén György	Retz Kiadó, Francia-tunéziai kétoldalú megállapodás, Együttműködési megállapodás a CNRS és az ABS között
9/ Az írás-beszéd-hang közötti összefüggések és az új technológiák	Bulgária, Franciaország, Olaszország, NDK, NSzK, Tunézia		Francia-tunéziai kétoldalú megállapodás, Együttműködési megállapodás a CNRS és az ABS között.

Betűszavak feloldása: **CNRS**=Centre National de la Recherche Scientifique, Országos Tudományos Kutatási Központ,
ABS=Association de Bibliologie et Schématisation, Bibliológiai és Sematizációs Társaság.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

listát állítsunk ösze. A magyar címszójegyzék tehát elsősorban arra hivatott, hogy kiegészítsen, sőt esetenként továbbfejlesszen vagy tökéletesítsen olyan megoldásokat és elképzeléseket, amelyeket a bibliológiai enciklopédia eredeti francia modellje tartalmazott. Így sikerült az enciklopédia alapját képező fogalmak rendszerét az eredetinél koherensebbé és logikusabbá tenni, továbbá helyre lehetett állítani az egyensúlyt a természet- és társadalomtudományi vonatkozások arányában, ezenkívül ki lehetett küszöbölni bizonyos műfaji jellegű zavarokat is, (elsősorban az enciklopédia és a lexikon közötti különbségek szempontjából). Az ELTE Könyvtártudományi Tanszékén készült címszójegyzéket lefordítottuk francia nyelvre és elküldtük az AIB párizsi titkárságának[9].

Az MTA Bibliológiai Munkacsoportja a fentebb ismertetett tudományos kutatási programok mellett szerepet vállalt abban is, hogy részt vegyen az AIB nemzetközi kapcsolatainak bővítésében is. Így kerülhetett sor arra, hogy Rózsa György közvetítésével kapcsolat jöjjön létre az AIB és az ECSSID (European Co-operation in Social Science Information and Documentation = Európai Együttműködés a Társadalomtudományi Információban és Dokumentációban) Bécsi Központja[10] között. A magyar kezdeményezés eredményeképpen *Liparit Kiuzajan* professzor, a Bécsi Központ tudományos titkára igéretet tett arra, hogy a jövőben aktívan együtt fognak működni az AIB-vel, elsősorban a nemzetközi bibliológiai bibliográfia munkálataiban.

Az 1989. év legjelentősebb bibliológiai eseménye a szeptember 23-tól 25-ig megrendezett 8. Nemzetközi Bibliológiai Kollokvium volt, amelyre Párizsban, a Nemzeti Könyvtárban került sor. A kollokvium, melynek címe Elmélet, módszertan és Bibliológiai kutatás a következő főbb feladatokat tűzte ki célul:

— a bibliológia fogalmának különböző értelmezései és ezek egyeztetése az egyes AIB tagországokkal;
— tapasztalatcserék folytatása a bibliometria terén;
— az általános rendszerelméletnek az írás tanulmányozására irányuló alkalmazásában elért legújabb eredmények ismertetése;
— a nemzetközi együttműködésre épített bibliológiai kutatási programok értékelése és továbbfejlesztése.

A párizsi kollokviumon az MTA Bibliológiai Munkacsoportja is képviseltette magát. A kollokviummal egyidőben ülésezett az AIB elnöksége és végrehajtó bizottsága is, ezekre a programokra is meghívást kapott két magyar kolléga.

Az MTA Bibliológiai Munkacsoportjának profilját két alapvető elkötelezettség alakította ki: egyrészt az MTA égisze alatt végzett tudományos munka, másrészt a sokoldalú nemzetközi kapcsolatok kialakítására és ápolására való törekvés, mindenek előtt - de természetesen nem kizárólagosan - az AIB keretén belül. A Bibliográfiai és Könyvtör-

2. táblázat:
Néhány számadat a munkacsoport tudományos tevékenységéről 1985-1988.

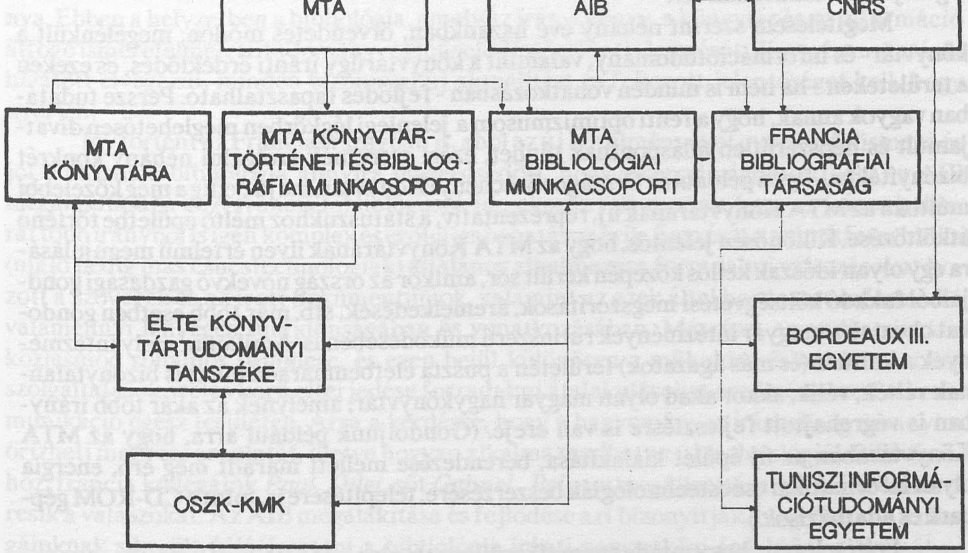
A munkacsoport tudományos fokozattal rendelkező tagjai			Nemzetközi bibliográfiai kollokvium rendezése v. részvétel		Publikációk szakfolyóiratokban a bibliológiáról	
akadémikus	tudományok doktora	kandidátus	Magyarországon	külföldön	magyar	külföldi
1	1	5	1	4	7	8

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

téneti Munkabizottság mellett a miénk a másik olyan kutatócsoport, amely akadémiai szervezetként foglalkozik a könyvtár és információtudománnyal. A munkacsoport direkt és átfogó módon foglalkozik az írás-, a könyv-, a könyvtár- és az információtudomány valamennyi alapvető területével. Az a megtiszteltetés, hogy az MTA I. Főosztálya lehetővé tette munkacsoportunk megalakulását és működését, mindenekelőtt nagyfokú tudományos igényességre kötelez bennünket. Ennek a követelménynek a megvalósításában eredményesen segít bennünket az, hogy tevékenységünkhöz viszonylag szép számban sikerült megnyernünk olyan tagokat és közreműködőket, akik akadémiai tudományos fokozattal rendelkeznek. (Az erre vonatkozó adatokat ld. a 2. táblázatban.) Ugyanakkor igyekszünk elérni a könyvtáros szakma és a szakirányú egyetemi hallgatóság minél szélesebb körű bevonását is. Erre szolgálnak a már fentebb is említett hazai és külföldi rendezvényeink, publikációink (az ezekre vonatkozó összefoglaló adatokat szintén a 2. táblázat ismerteti).

Folyamatos erőfeszítések folynak annak az érdekében is, hogy a modern bibliológiai eredményeket minél sokoldalúbban lehessen beépíteni az ELTE Könyv-

1. ábra
Az MTA Bibliográfiai Munkacsoportjának partnerkapcsolatai

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tártudományi Tanszékén folyó oktatásba. (Erre jó alapot nyújt tanszékünkön az a több évtizedes hagyomány, amely *Kovács Máté* professzor nevéhez, az ő bibliológiai előadásaihoz fűződik, valamint magának a magyar bibliológiai kutatásnak a meglepően gazdag és hosszú története is - ez utóbbi témáról Fülöp Géza készített tanulmányt[11].) Ahhoz, hogy tevékenységünkkel viszonylag jó pozíciót és elismerést szerezzünk a nemzetközi fórumokon is, igénybe kell venni más hazai intézmények segítségét is, így mindenek előtt az MTA Könyvtára, az OSzK Könyvtártudományi és Módszertani Központja, valamint az ELTE Könyvtártudományi Tanszékének közreműködésére támaszkodhatunk. Ezek tehát azok a magyar szakmai intézmények, amelyeknek segítségét nemcsak igénybe vesszük, de igyekszünk ezeket minél sokoldalúbban összekapcsolni, integrálni az MTA és az AIB tevékenységeivel is. Hazai és nemzetközi működésünk szerkezeti felépítését, (partnerkapcsolatait) az 1. ábrán ábrázoljuk.

Melyek azok a legfőbb tanulságok, amelyek az MTA Bibliológiai Munkacsoportjának első négy évének eredményeiből levonhatók? Ezeknek a tanulságoknak az alapján hogyan értékelhető az eddig elért teljesítmény? Mint a munkabizottság titkára, ezekre a kérdésekre csak bizonyos fokig egyoldalú választ adhatok, hiszen „belülről" szemlélem működésünk fejleményeit. Mégis igyekszem átlépni saját elfogultságomat és viszonylag objektív képet kialakítani.

Az ismertetett konkrét eredmények, számadatok önmagukért beszélnek, a következtetéseket az olvasóra bízzuk. Én a magam részéről inkább arról szeretnék mérleget készíteni, hogy munkacsoportunk tevékenysége miben áll összhangban a hazai és a nemzetközi könyvtár- és információtudomány, illetve általában a tudomány egészének jelenlegi fejlődési tendenciáival?

Megítélésem szerint néhány éve hazánkban, örvendetes módon, megélénkült a könyvtár- és információtudomány, valamint a könyvtárügy iránti érdeklődés, és ezeken a területeken - ha nem is minden vonatkozásban - fejlődés tapasztalható. Persze tudatában vagyok annak, hogy a fenti optimizmusom a jelenlegi légkörben meglehetősen divatjamúlt és népszerűtlen álláspontnak tűnhet, ezért szeretnék szolgálni néhány konkrét bizonyítékkal. Ilyen például az Országos Széchényi Könyvtár, majd pedig a még közelebbi múltban az MTA Könyvtárának új, reprezentatív, a státuszukhoz méltó épületbe történő átköltözése. Különösen jelentős, hogy az MTA Könyvtárának ilyen értelmű megújulására egy olyan időszak kellős közepén került sor, amikor az ország növekvő gazdasági gondjaiból fakadó költségvetési megszorítások, áremelkedések, stb. már több esetben gondokat okoztak a magyar intézmények rutinszerű működésében is. Amikor némely intézmények a kultúra (és más ágazatok) területén a puszta életbenmaradásukat is bizonytalannak vélték, vélik, akkor akad olyan magyar nagykönyvtár, amelynek az akár több irányban is végrehajtott fejlesztésre is van ereje. (Gondoljunk például arra, hogy az MTA Könyvtárában az új épület kialakítása, berendezése mellett maradt még erő, energia olyan informatikai csúcstechnológiák beszerzésére, telepítésére is, mint a CD-ROM géppark és adatbázisok.)

Feltételezem, hogy mindez nem sikerülhetett volna az MTA hatékony támogatása nélkül, ami viszont azt is bizonyítja, hogy a magyar tudományos élet kezd kellő fontosságot tulajdonítani a szakirodalmi információnak és az ezt rendelkezésre bocsátó könyvtári gyűjteményeknek és szolgáltatásoknak. Tudományos életünknek ezt a beállítottságát

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

látszik alátámasztani egy másik, számunkra ugyancsak fontos és kedvező tendencia, amely az MTA Tudományos Minősítő Bizottságának (TMB) a működésében tapasztalható[12]. Egyrészt örvendetes módon emelkedik a könyvtártudománnyal és a szakirodalmi informatikával foglalkozó vagy összefüggő témákban benyújtott pályázatok száma, illetve az elért tudományos fokozatok száma. Ez 1989-ben azt eredményezte, hogy az érintett akadémiai doktori pályázatok elbírálására önálló szakirodalmi informatikai bizottság alakult. (A múltban az ilyen feladatok megoldását mindig valamelyik már meglévő - például irodalomtudományi, biológiai, stb. - bizottság hatáskörébe utalták.)

A tudományos és kulturális élet, sőt a társadalom viszonylag szélesebb köreinek a könyvtárügyet egyre jobban elismerő tendenciáját lehet érzékelni az egyetemi könyvtárosképzés iránti érdeklődés fokozódásában is. Az ELTE Könyvtártudományi Tanszéke negyven esztendeje működik és örömmel állapítható meg, hogy a tanszék nappali, levelező és posztgraduális tagozatain folyó oktatás iránt növekszik az érdeklődés. Az egyetemi reform minden valószínűség szerint módot fog adni arra, hogy a felvehető hallgatók létszámát végre a reális szakmai igényeknek megfelelő mértékben tudjuk növelni. (Nyilvánvalóan a fentiekkel is összefügg az, hogy a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen létrehozták az ország második könyvtártudományi tanszékét is.)

Mint mondottam, elkezdődött az egyetemi reform, és ennek keretében mélyreható változások következnek be nemcsak az egyetemek szerkezetében, működési rendjében és tananyagában, de mindezekkel párhuzamosan jelentős mértékben módosulhat tudományos gondolodásmódunk és műveltségünknek számos összetevője, emellett sok vonatkozásban átértékelődhet a társadalomnak a kultúrához és a szellemiséghez való viszonya. Ebben a helyzetben a bibliológia, amely az írás, a könyv, a könyvtár és az információ átfogó ismeretelméleti, tudomány- és művelődéstörténeti elemzését, illetve bemutatását hivatott elvégezni, minden bizonnyal új aktualitást és fokozott jelentőséget kell, hogy nyerjen.

Így történt ez Franciaországban is, ahol az új körülményeket gyorsan felismerő és jól kihasználó bibliológia annyira megerősödött, hogy sikerrel vághatott bele az AIB megalakításába is. A francia bibliológusok idejekorán felismerték, hogy az írásos kultúrát több irányból is igen komplex és erőteljes behatások érik. Egyrészt a számítástechnika (majd pedig más csúcstechnológiák) általános alkalmazása forradalmi változásokat hozott a szövegek és az írott dokumentumok, valamint az ezek által hordozott információ valamennyi lényeges tulajdonságában és vonatkozásában. Másrészt az audio-vizuális közlésmód rohamos fejlődése, és ezen belül különösen a műholdas és kábeltelevíziós szolgáltatások széles körű elterjedése forradalmi átalakulásokat eredményezett a kommunikáció egész területén. Arra a kérdésre, hogy a hagyományos írásbeliség mennyire őrizheti meg régi arculatát, illetve hogyan alkalmazkodhat az új technológiák kihívásaihoz, francia kollegáink *Paul Otlet*, sőt *Gabriel Peignot* megállapításaiból kiindulva keresik a válaszokat. Az AIB megalakítása és fejlődése azt bizonyítják, hogy francia kollegáinknak sikerült újjáéleszteni a bibliológia iránti nemzetközi érdeklődést, magában Franciaországban pedig a népszerű tudományos ismeretterjesztés is üzletet lát a bibliológiában[13].

A fenti hazai és nemzetközi tapasztalatok alapján úgy érzem, van alapja annak a megállapításnak, hogy bár a bibliológiában az elmélet és az alapkutatás dominálnak, és

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

így közvetlen műszaki és gazdasági hasznosításáról rendszerint nem lehet beszélni, mégis a mai viszonyok között is hasznos, sikeres szerepet játszhat, feltéve, ha megtaláljuk azokat a szakterületeket és szervezeti kereteket, amelyeknek a határain belül maradva eredményesen kapcsolódhatunk és járulhatunk hozzá a tudományos és kulturális élet számos vállalkozásához, erőfeszítéséhez.

Irodalom

1. SEBESTYÉN Gy.: Magyar-francia bilaterális bibliológiai kollokvium Budapesten. = Magyar Tudomány, 1986. 4., 320-321. p., valamint
   SEBESTYÉN Gy.: Magyar és francia szakemberek tanácskozása a bibliológiáról. = Könyvtáros 1986. 4., 233-235. p.
2. SEBESTYÉN Gy.: Magyar-francia bibliológiai kollokvium. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 1987. 10., 491-492. p.,
3. A francia eredményekkel kapcsolatban ld.:
   SEBESTYÉN Gy.: A mai francia bibliológiai kutatás főbb tendenciái. = Könyvtári Figyelő 1986. 4., 423-432. p.
4. A magyar eredmények franciaországi ismertetésére néhány példa:
   LŐRINCZ J.: De l'enquête comparative sur la réception du roman. = Revue de Bibliologie 1987. 27., 56-60. p.
   RÓZSA Gy.: De l'organisation des bibliothéques et des services documentaires dans un contexte bibliologique. = Idem. 66-68. p.
   SEBESTYÉN Gy.: L'analyse des outillages linguistiques des systemes d'indexation par les concepts bibliologiques. = Idem. 44-50. p.
   SZABOLCSI M. - CSÜRÖS K.: Culture nationale et bibliologie historique: une expérience hongroise. = Idem. 61-65. p.
5. Procès verbal de l'Assemblée Constitutive de l'Association Internationale de Bibliologie a Tunis, le 26 Mars, 1988. 5 p. [Gépirat]
6. LŐRINCZ J.: Utijelentés a szófiai bibliológiai konferenciáról / 1988. okt. 3-7./. Budapest, 3 p. [Gépirat]
7. Association Internationale de Bibliologie. Organigramme du Proramme de recherche internationale de bibliologie. Réd.: Estivals, R. Paris, le 15 janvier 1989. 3 p. [Gépirat]
8. FÜLÖP G.: Javaslat a Bibliológiai Enciklopédia címszójegyzékére. Budapest, 1989. 12 p. 472 tétel. [Gépirat]
9. Liste alphabétique des descripteurs. Ford.: SEBESTYÉN Gy. Budapest, 1989. 22 p. [Gépirat]
10. Az ECSSID-ről bővebben ld.:
    RÓZSA Gy. - SEBESTYÉN Gy.: Nemzetközi együttműködés és a magyarországi társadalomtudományi információ. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 1984. 11., 440-452. p.
11. FÜLÖP G.: A bibliológia értelmezése, a bibliológiai gondolkodás alakulása Magyarországon. /Elhangzott a budapesti magyar-francia bilaterális bibliológiai kollokviumon, 1985. dec. 4./ Budapest 1985. 10 p.
12. RÓZSA Gy.: Felhívás keringőre, avagy a könyvtári-információs tudományok a tudományos minősítésben. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 1986. 2., 60-67. p.
13. Ennek tudható be, hogy a népszerű „Que sais-je" sorozatban jelenhetett meg a következő mű:
    ESTIVALS, R.: La bibliologie. Paris, Presses Universitaires de France, 1987.
    /Que sais-je/

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A BME Központi Könyvtárának építészeti korszerűsítése és bővítése

Gáspárné Demeter Judit

Előzmények

A Budapesti Műszaki Egyetem 141 éves Központi Könyvtára kereken 80 éve működik mai otthonában. Az épület a napjainkban is egyre bővülő Műegyetem régi "magjához" tartozik, 1909-ben épült *Pecz* Samu építész, egyetemi tanár tervei alapján.

Pecz Samu 1905-ben kapcsolódott be a Műegyetem építészeti tervezésébe. Összesen hat épület fűződik a nevéhez, ezek közül a legjelentősebb a könyvtárépület. A rendelkezésre álló idő rövidsége ellenére is funkcionálisan jól átgondolt és korszerű könyvtárat tervezett, amiben hasznosította az előző évek során az Országos Levéltár tervezésével kapcsolatban végzett kutatásait és tanulmányútjai tapasztalatait.

A könyvtárépület tömege világosan tükrözi a könyvtári funkciók tagolódását: az egyes szárnyak a raktárat, a nagy olvasótermet, illetve az igazgatás és a könyvtári feldolgozó munka helyiségeit foglalják magukban. A három szárny találkozásánál tágas előcsarnok épült, amely két reprezentatív lépcsőkar és egy hídszerű, fedett folyosó révén kapcsolatban áll a központi épülettel. A könyvtárépület tagolt kontúrja jó megvilágítást biztosít minden helyiségnek. Építészetileg jelentős a nagy olvasóterem, amelynek sokszögű apszissal lezárt, 400 m^2 területű alaprajza fölé téglából falazott hálóboltozat emelkedik. Ez a 16,5 m nyílásközű szerkezet, építése idején, a legnagyobb fesztávolságú hálóboltozat volt Európában. Pecz Samu kiválóan ismerte a középkori szerkezeteket, az anyagokban rejlő tulajdonságokat és a statika törvényeit. Az említett boltozat építésekor a kivitelező az építési naplóban rögzítette, hogy nem vállal felelősséget a boltozat állékonyságáért, annak igen anyagtakarékos, vékonyfalu szerkezete és szokatlan nagy fesztávolsága miatt. A tervező ennek ellenére ragaszkodott a tervek szerinti kivitelezéshez. Magabiztossága megalapozott volt: az olvasótermi szárny ma is eredeti formájában áll, és kívülről-belülről egyaránt szemet gyönyörködtető.

A raktár megoldása szintén bizonyítja a tervező letisztult szerkezeti szemléletét és a funkcionális — tűzbiztonsági, használati és a belső klímával szembeni — követelmények maximális kielégítésére való törekvését. A kis belmagasságú raktárszinteket kettesével összefogta, ezeken belül csak helytakarékos drótüveg födém készült, ezzel szemben minden második födém tűzbiztos vasbeton szerkezet. Az előrelátó építész gondolt az állománygyarapodásra is: a pilléreket úgy tervezte, hogy bővítés esetén további öt raktárszint súlyát bírják el.

A külső megjelenésében kápolnára emlékeztető neogótikus épület évtizedeken át kiválóan megfelelt a rendeltetésének: a hatszintes raktár helyet adott az egyre gyarapodó

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

állománynak, az olvasótermek pedig jó lehetőséget biztosítottak a szakirodalom tanulmányozásához kutatóknak, oktatóknak és hallgatóknak egyaránt.

A modern könyvtári üzem változó igényeinek kielégítésére először 1961-ben vált szükségessé átépítés. Ekkor még elegendő volt a könyvtárosi munkahelyek száma, és a hagyományos szolgáltatások sem küzdöttek helyhiánnyal. Az alapterület nyereség nélküli átépítések — az adréma üzem, a könyvkötő üzem és a fotólaboratórium letelepítése az alagsorba — elsősorban a korszerűsítési törekvéseket szolgálták.

A 60-as évek végére láthatóvá vált, hogy a közeli jövőben már nem lesz elegendő az akkor is már több mint félszáz éves épület, s a könyvtárvezetés kezdte keresni a megoldás útjait. Elsősorban a raktárhiány vált égetővé, az, amit Pecz Samu már a tervezéskor előre látott. A hivatalos városrendezési és műemlékvédelmi álláspont azonban a tervező eredeti szándéka ellenére sem engedte (és engedi ma sem) megbontani az épület képét. Emeletráépítési engedély híján ideig-óriáig csökkenteni lehetett a raktárhiányt a raktárak átrendezésével, illetve tömörraktárak építésével. Ez utóbbinak a műszaki feltételei azonban — a nagy födémterhelés miatt — csak az alagsorban voltak biztosíthatók. Közben a könyvtár új funkcióval is gazdagodott, a hagyományos szolgáltatások mellé belépett a tudományos tájékoztatás, valamint ennek szervezett, csoportos formája: az egyetemi hallgatók szakirodalomismereti oktatása. A tudományos tájékoztatás módszerei természetesen szintén fejlődtek, az online számítógépes szakirodalomkutatás második éve működik a BMEKK-ban. A hagyományos könyvtári munkák számítógépesítésével is foglalkozik a könyvtár, ez pedig jelentős mennyiségű eszközt és területet igényel. Az új funkciókkal együtt fellépő helyhiány leküzdésére annak idején számos tervváltozat született, túlnyomó részben ötletszinten, és végül mindegyikük csak az is maradt.

Az épület 80 éve alatt az egyes belső átépítésekkel, azaz a rendelkezésére álló terület jobb kihasználásával sikerült esetenként előnyösebb és kellemesebb helyiség-feltételeket teremteni. Az első tényleges területnövekedés azonban csak 1969-ben következett be. Ekkor az Egyetem a könyvtár használatába adta a központi épület magasföldszintjén a könyvtárépületből átvezető fedett-zárt folyosó torkolatánál azt a 3 helyiségből álló, kb. 60 m^2-nyi területet, amely azóta a Tájékoztató és Módszertani Osztály helye. Ebben a helyiségcsoportban folyik a Vegyészmérnöki Kar kivételével valamennyi kar számára a szaktájékoztatás és a hallgatók szakirodalomismereti oktatása is. Az 1988-ban beindult online szolgáltatás átmenetileg szintén itt kapott helyet. Az ún. vegyészolvasó, azaz a kémiai szakirodalom referensz anyagát rendelkezésre bocsátó olvasóterem a könyvtárépületben van.

Az alagsor korszerűsítése és átépítése

Néhány évvel ezelőtt felmérést végeztünk az egyes részlegek fejlesztésével kapcsolatos valamennyi igényről, beleértve a területigényeket is. Ugyanakkor megvizsgáltuk, vannak-e még nem hasznosított tartalékaink, nyújt-e még egyáltalán valamiféle lehetőséget a meglévő épület. Az alagsor még egy zugába sikerült beépítenünk egy tömörraktári egységet 250 polcfolyóméterrel, kb. 10 000 kötet számára. A férfi és a női öltöző-WC-zuhanyozó csoport amúgy is felújításra szorult. A korszerűsítést az alapterület jobb kihasználásával és a vizes berendezések célszerűbb elhelyezésével sikerült úgy végrehajtanunk,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

hogy két új helyiséget nyerjünk. A kisebbik, kb. 8 m^2-es helyiség a fotólaboratóriummal szomszédos, kézenfekvő volt, hogy itt egy új sötétkamrát alakítsunk ki. A másik, kb. 22 m^2-es helyiségbe ajtót tudtunk nyitni a folyosó felől. Az így kialakult különbejáratú szoba lehetővé tette az örvendetesen szaporodó számítógépeink elhelyezését.

A könyvtár könyvkötészete különösen súlyos helyhiánnyal küzdött. Évről-évre nőtt a forgalma, de a gépek zsúfolt elhelyezése már akadályozta a munkát. Egyes új gépeket csak az alagsori folyosón tudtunk elhelyezni, mert nem fértek be a 43 m^2-es terembe. A bővítésre egyetlen lehetőség kínálkozott, nevezetesen a szomszédos 25 m^2-es adréma üzem irányába, illetve terhére. Ehhez azonban az adréma üzemet át kellett telepíteni egy másik helyiségbe. Ez az új tér szűkebb az eredetinél, ablakai is kisebbek, ezért ez a döntés az itt dolgozók számára némi hátrányt jelent. Ugyanakkor figyelembe vettük azt a szempontot, hogy a katalóguscédulák előállításának a jelentősége a tervezett online-katalógusok beindulásával a közeli jövőben csökkenni fog.

Az átépítések mindenütt együtt jártak az érintett és csatlakozó helyiségek, illetve folyosószakaszok kifestésével, új padlóburkolatok fektetésével és a világítás korszerűsítésével, s így összességükben kedvezőbb munkafeltételeket és esztétikusabb munkakörnyezetet teremtettek. De nemcsak ezt könyvelhetjük el eredményként, hanem talán még fontosabb az, hogy az új építészeti megoldásokkal egy korszerűbb könyvtárüzem számára teremtettük meg a feltételeket.

A könyvtár bővítése

Miközben — 1988-ban — ezek a kívülről nézve tán jelentéktelennek tűnő, de mind a könyvtártól, mind az egyetemtől nagy ráfordításokat igénylő munkák folytak, beindult a könyvtár történetében első nagyobb volumenű bővítés tényleges tervezése, majd kivitelezése is.

A BME távlati fejlesztési terveire 1982-ben született intézkedési terv. Ez a központi épületből kiköltöztetendő étterem, konyha és büfé helyiségcsoport területén — az épület adott határvonalain belül — kívánta bővíteni a könyvtár funkcióit és szolgáltatásait. A terv megvalósításának feltétele volt az új modern menzák és konyhák megépítése, hiszen csak ezután kerülhetett sor az udvaron évtizedekkel ezelőtt ideiglenesen emelt menza-barakkok elbontására, valamint a reprezentatív központi épületet időnként áthatóan ételszaggal elárasztó alagsori konyha és étterem áttelepítésére. A konyha és étterem távozásával felszabaduló kb. 600 m^2-nyi területre (amely az épület alagsorában van, de ez a kert felől lényegében földszintet jelent) számos, helyszűkével küszködő egység jelentette be az igényét. Az egyetem vezetésének nem volt könnyű a helyzete, hiszen valamennyi igény jogos volt. A központi könyvtár helyzetéről és fejlesztéséről szóló igazgatói előterjesztést 1986. szeptember 22-én tárgyalta meg az Egyetemi Tanács. Az itt elhangzottak olyan meggyőzőek voltak, hogy az 1987. I. 19-i rektori határozat a majdan felszabaduló terület túlnyomó részét, mintegy 400 m^2-t, a központi könyvtárnak ítélte. Az előzetes tervezés már 1986-ban beindult. Számos gondolatot mérlegeltünk, szóba került tömörraktárak, olvasótermek és könyvtárosi munkaszobák létesítése is. Mivel nem a teljes területet kaptuk meg, az új részleg nem éri el az épület közepén futó folyosót, ami két — nem megoldhatatlan — gondot jelent: egyrészt nem választható szét az olvasók és

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a könyvek útja, másrészt esetleges tűz esetére az udvarra nyíló ablakok egyikén át lehetett csak menekülési utat biztosítani.

A véglegesen kiutalt tér a következő elemekből áll.

— az eredeti büfé (27 m^2)
— az ebből nyíló két ablaktalan raktárhelyiség, (6+14 m^2)
— az eredeti étterem (kb. 270 m^2)
— az eredeti konyha egy része (kb. 35 m^2)
— az eredeti mosogatóterek (kb. 50 m^2).

A fenti kb. 400 m^2-en túl még egy terjeszkedési lehetőség kínálkozott. A volt fekete és fehér mosogatók hosszan elnyúló folyosójáról nagy ablakok nyíltak a központi épület egyik belső udvarára, pontosabban a belső udvar közepén álló Auditorium Maximum tömör falára. A tervezés során úgy döntöttünk, hogy ezt a kb. 1,80 m széles, de kb. 20 m hosszú sávot is hasznosítjuk. Ehhez arra volt szükség, hogy az előadóterem épülete és a központi épület határoló falai közé megfelelő szilárdságú, valamint nedvesség és hő ellen megfelelően szigetelt záródödém kerüljön. Ily módon végül további kb. 30 m^2-rel lehetett növelni a bővítési területet.

A konyha és étterem kiköltözése után — már a tervezéssel egyidejűleg — megkezdődött a konyhaüzem épületgépészeti vezetékeinek és a felesleges válaszfalaknak az elbontása, a zsírtól és ételszagtól átitatott vakolatok leverése.

Számos tervváltozat után 1988. tavaszára készült el a kiviteli terv. 1988. nyarán elkezdődtek az építési munkák, amelyeket az átalakítások során megszokott számos váratlan probléma nehezített és nehezít ma is. Az építési munkák 1989. elejére lesznek kész, ezt követi majd a belsőépítészeti kialakítás, a bútorok beépítése s végül a mennyezeti fényrács felszerelése. Ezután már a könyvtári munkatársakon lesz a sor, az átkerülő szakirodalom kiválogatása jelenleg folyik, az elhelyezés rendjét és a költözés ütemtervét szintén most határozzuk meg. A legnagyobb gondot az okozza, hogy az átköltöző szakirodalmat a lehető legrövidebb ideig szeretnénk csak kivonni a kölcsönzési forgalomból.

Az új könyvtári részleg kialakítása

Az új helyiségcsoport elrendezése a következő: az eredeti büfé területén kölcsönző előtér kap helyet. Az olvasó ide érkezik, és az önkiszolgáló ruhatárban helyezheti el a kabátját és táskáját. A beépített szekrényeket egy főkulccsal esténként felnyitjuk, elkerülendő azt, hogy egyesek állandóra "beköltözzenek", s végül az olvasóknak ne maradjon hely. A kölcsönzőpult az olvasóterem ajtajánál egyben ellenőrzési pont is. A kölcsönzést számítógéppel fogjuk végezni, s tervezzük online-katalógus felállítását is. Amennyiben ez az utóbbi nem készül el a részleg beindításáig, akkor átmenetileg hagyományos cédulakatalógusban tárjuk fel az állományt.

Az előtérből három helyiség érhető el: az egyik, a büfé volt raktára, a könytári dolgozók teakonyhája-dohányzója; a kölcsözőpult két oldaláról nyíló, egy-egy nagy terem — amelyek egymással is összeköttetésben vannak egy üvegajtón át — a használóké. Az egyik terem a természettudományi referensz irodalom (prézens állomány) tanulmányozására szolgál kb. 25 olvasói hellyel. A terem tágassága jó feltételeket nyújt a jelenleg szűk szobába bezsúfolódó vegyészeink irodalomkutatásához, és lehetővé teszi a

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tárban tárolt matematikai és fizikai referálólapok egy részének a szabadpolcos elhelyezését is. A másik nagyméretű terem — két folyosószerű térrel kibővítve — szabadpolcos olvasóterem az egyetemen oktatott valamennyi szakterület *friss* könyvanyaga számára kb. 20 olvasói hellyel. Ebben a térben túlnyomó részben kölcsönözhető állományt helyezünk el, csupán a tájékoztatáshoz szükséges alapműveket — lexikonokat, szótárakat stb. — vonjuk ki a kölcsönzésből. Ennek az olvasóteremnek a végén nyílik az online számítógépes szakirodalomkutatás munkaszobája.

Szerkezetek és belsőépítészeti kialakítás

Az épület tartófalai és pillérei adottak, az alaprajzot ezek figyelembevételével kellett tervezni. Ugyanígy adottak a homlokzati nyílászárók is. A belső nyílászárók mindegyike újonnan készült, összhangban az egyetemen megszokott szerkezetekkel és az új bútorokkal. A falak és födémek vakolatát részben leverték és újonnan hordták fel, részben javították. A padozat teljes felületén talajnedvesség elleni bitumenes lemezszigetelés készült. A könyvespolcok nagy terhére tekintettel az aljzat betonvasalást kapott. A gépészeti vezetékek egy részét sikerült padlócsatornába áthelyezni, másik része alatt — a hosszabbik folyosószakaszon — bontható álmennyezet készül, a elektromos vezetékekre tekintettel tűzálló anyagból. A padlóburkolat barnás árnyalatú szőnyegpadló, a homlokzati fal menti padlócsatorna felett nem leragasztva, csak szabadon fektetve, hogy szükség esetén hozzáférhessünk a vezetékhez. Az előcsarnok padlóburkolata piros színű márványlapokból épült. Az ablakok előtt védőrács van, az egyik nyitható, ezen keresztül vezet a menekülő út.

Valemennyi bútor anyaga fa, egyedi tervek alapján készülnek, ezzel is biztosítva az otthonos, barátságos légkört. Az asztalok többségén egyedi olvasólámpák lesznek, de a Simovill rendszerű mennyezeti fényrács önmagában is elegendő megvilágítást ad.

Az új olvasótermi részleg nemcsak területbővülést jelent, hanem könyvtárunk életében egy jelentős lépés a modern könyvtárrá váláshoz. Az új részleg megnyitásával az ország legnagyobb egyeteme egy vonzó és esztétikus szinfolttal gazdagodik. Bár ez a bővítés nagy előrelépés a BMEKK történetében, a könyvtár vezetése már a későbbi jövőn gondolkodik. A főigazgató 1988. december 12-én a Rektori Tanács elé terjesztett anyagában kijelölte a további főirányokat. Ez a meglévő olvasótermek és raktárak korszerűbb üzemeltetését érinti, valamint az építészeti adottságokat — átalakítási és terjeszkedési lehetőségeket — veszi számba.

Irodalom

1 *Pecz* Samu műépítész, műegyetemi tanár életajzi adatai és munkálkodása saját leírása szerint. Bp. 1920. 40 p. Kézírás.

2 *Gáspárné Demeter* Judit. A Műegyetem építői. = A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának évkönyvei. V. Bp. 1986. 279-302. p.

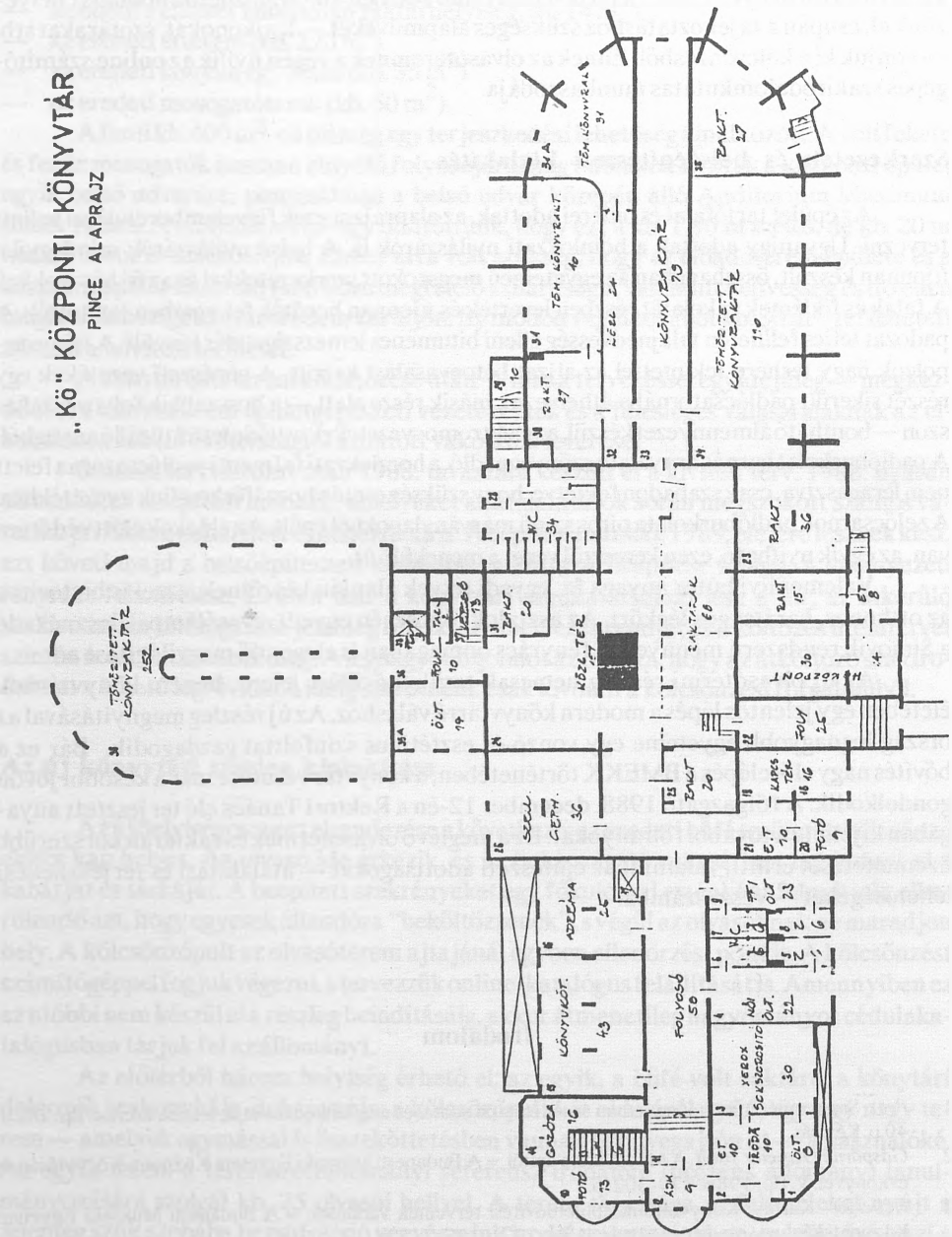
3 *Héberger* Károly: Könyvtárunk épületbővítési terveinek variánsai. = A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának évkönyvei. II. Bp. 1971. 197-215. p.

4 *Lebovits* Imre: Könyvtárunk múltja, jelene, jövője. = Könyvtári Figyelő. 34. évf. 1988. 1. sz. 12-24. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

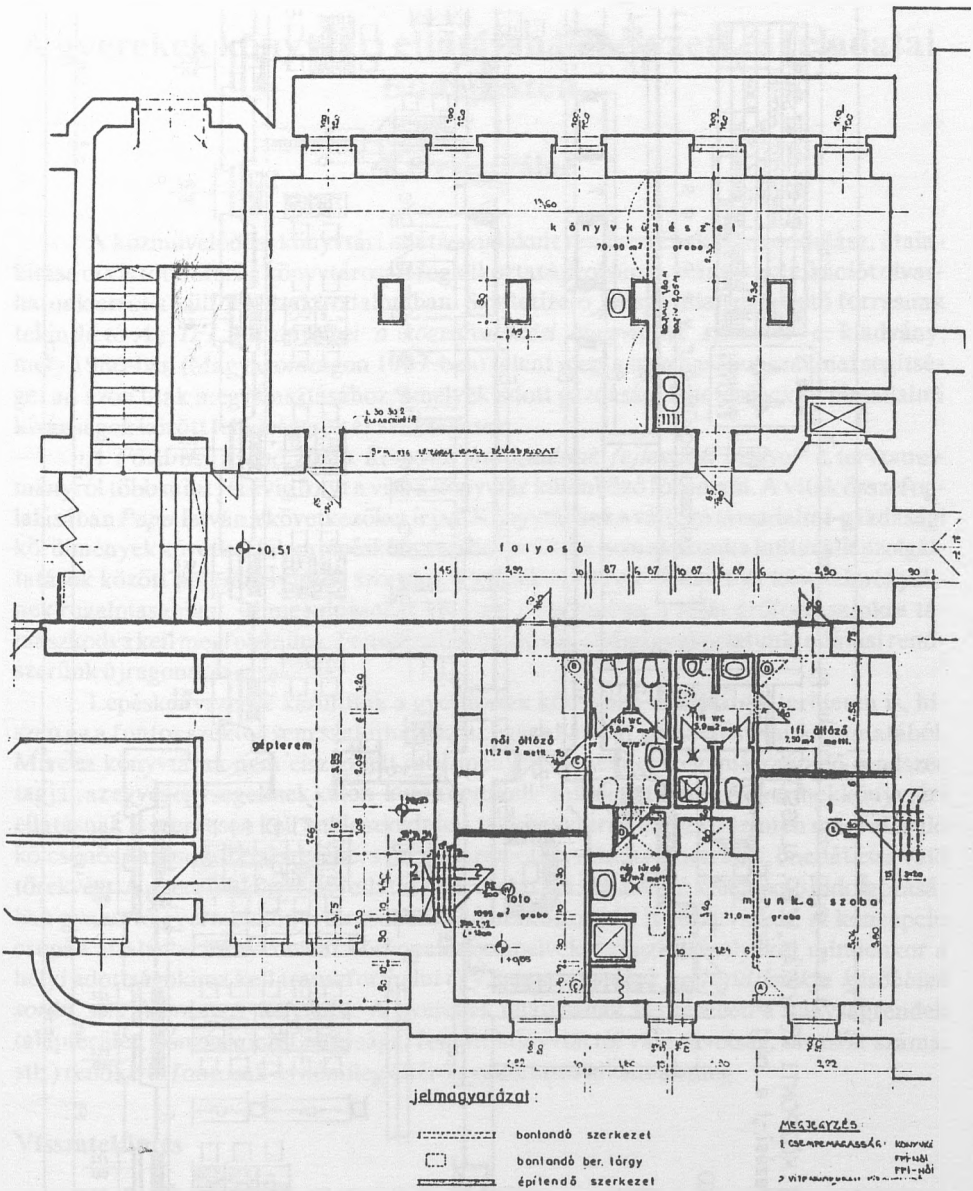
1. ábra

A központi könyvtár pincéjének alaprajza

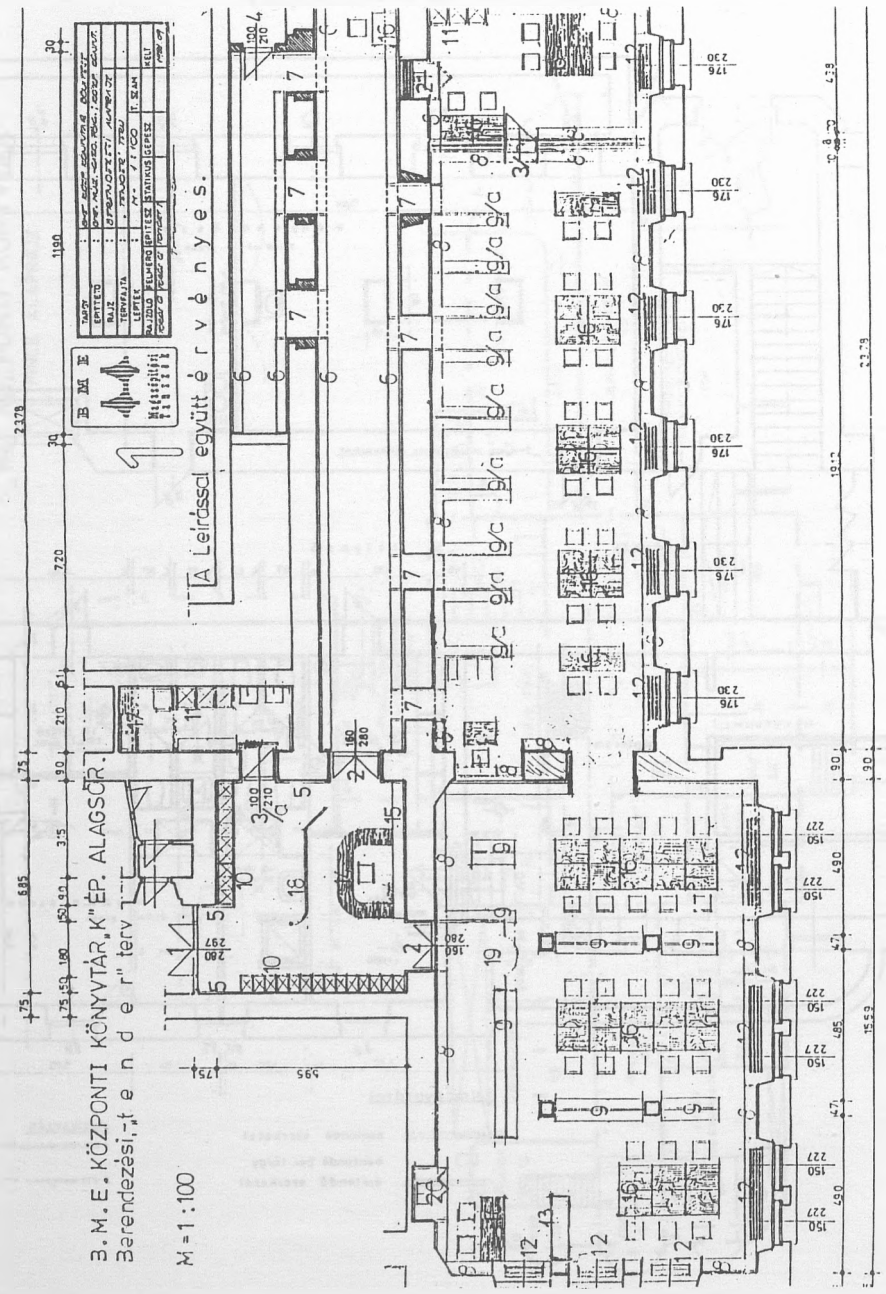
A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

2. ábra
Az alagsor átépítésének terve

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

3. ábra
Bővítés a BME központi épületében (munkaközi terv)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A gyerekek könyvtári ellátásának helyzete és feladatai Budapesten

Kerekes Pálné

A közművelődési könyvtári ellátás kialakult rendszerének újragondolása, átalakítása ma is több ország könyvtárosait foglalkoztató probléma, számos publikációt olvashatunk erről a külföldi szakirodalomban. Szintetizáló jellege miatt alapvető forrásnak tekinthető *Az IFLA irányelvei a közművelődési könyvtárak számára*[1] c. kiadvány, mely 1986-ban (Magyarországon 1987-ben) jelent meg, s igen hasznos szakmai segítséget ad azon utak megválasztásához, amelyek adott gazdasági lehetőségek és társadalmi kívánságok között lehetségesek és szükségesek.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatának fejlesztési irányai[2] c. tervtanulmányról több mint fél évig folyt a vita a könyvtár különböző fórumain. A viták összefoglalásában *Papp* István a következőket írja: "Könyvtárunk a változó társadalmi-gazdasági körülmények következtében lépéskényszerbe került: ha nem akarunk a kulturális szolgáltatások között peremhelyzetbe szorulni, a velünk szemben támasztott követelményeknek rugalmasabban, új megoldásokat keresve, s elsősorban a saját erőforrásainkra támaszkodva kell megfelelnünk. Feltétlenül szükség van eddigi gyakorlatunk, ellátási rendszerünk újragondolására..."

Lépéskényszerbe kerültünk a gyermekek könyvtári ellátásának területén is, hiszen ez a fontos szektor sem szakítható ki az egész hálózat korszerűsítési folyamatából. Mivel a könyvtárak nem elszigetelt intézmények, hanem egy egymásraépülő rendszer tagjai, az egyes egységeknek külön-külön nem kell "mindent tudni". A gyermekkönyvtári ellátásnak is szervesen kell beilleszkednie a tagkönyvtárak hálózati szinten megvalósuló kölcsönös kapcsolatrendszerébe, s fel kell számolnia minden autarkiás, önellátásra való törekvést. A gyermekkönyvtári ellátás változtatására vonatkozó koncepció kidolgozásában gyakorló gyermekkönyvtárosokból álló szakbizottság is részt vállalt. A koncepció csupán általános irányvonalat körvonalaz, alapelveket rögzít, amelyeket mindenkor a helyi adottságokhoz kell transzformálni úgy, hogy a *gyerekek ne kerüljenek a későbbiek során sem hátrányos helyzetbe*. A gyerekek ellátásának kérdésében a nagyságrendek (alapterület, vonzáskörzet nagysága, felnőtt könyvtártól való távolság, olvasók száma, stb.) rendkívül fontosak és némileg eltérő gyakorlatot kívánnak meg.

Visszatekintés

Hogyan, miért lett a fővárosi könyvtárhálózaton belül a gyermekkönyvtári hálózat már-már különálló hálózattá, amely szinte kiszakítva magát az egységes könyvtári ellátásból, a 14 éven aluli korosztályok könyvtári szükségleteinek és igényeinek teljes

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

körű és kizárólagos kielégítését vállalta magára? Ennek magyarázatát egy röpke történeti visszapillantással próbáljuk megtalálni.

A gyermekszolgálat a Fővárosi Könyvtár hálózatában a fiókkönyvtárak megszervezésével együtt jött létre. A "gyermekkönyvtárügy" azonban *Szabó* Ervin halála után csaknem teljesen megszünt. Eleinte csak egyenetlenné vált, majd fejlődése lelassult, sokhelyütt elhalt. Általában a gyerekek könyvtári ellátása erősen lemaradt a felnőtteké mögött. 1945-ig a kerületi fiókkönyvtárak gyermekrészlegei és egyetlen önálló gyermek- és ifjúsági könyvtár nyújtott gyermekkönyvtári ellátást. 1945 után nagyon jelentős fejlődésnek indult a közművelődési könyvtári rendszer, de ezen belül a gyermekek könyvtári ellátottsága messze elmaradt az igényektől. Változtatásra és a gyermekkönyvtárak erőteljes fejlesztésére volt szükség az állomány, a nyitvatartási idő, az olvasószolgálati munka színvonala tekintetében egyaránt. Az önálló, független gyermekkönyvtári hálózat kiépítésének gondolatát a szovjet és az NDK tapasztalatok is elősegítették. *Rácz* Aranka és *Kepes* Ágnes: *Gyermek- és ifjúsági könyvtárak*[2] c. tanulmányukban írták: "A fejlődés iránya arra mutat, hogy a gyermekkönyvtárak rövidesen, mint a közművelődési könyvtárak önálló osztályai, részlegei, esetleg mint teljesen önálló gyermekkönyvtárak fognak működni". Tulajdonképpen ekkor indult el az önálló gyermekkönyvtárak kiépítésének koncepciója, melynek megvalósulása a fővárosban 1961-ben meg is kezdődött. Ekkor létesült az első két önálló gyermekkönyvtár (XIII., Sallai Imre u. és VI., Liszt Ferenc tér). 1973-ban a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában már 20 önálló gyermekkönyvtár és 18 különálló gyermekrészleg működött.

Az önálló gyermekkönyvtárak léte, elért eredményeik ösztönző hatással voltak a gyermekrészlegek körülményeinek megjavítására is: a könyvtárak igyekeztek gyermekrészlegeiknek a fejlődés alapvető feltételeit biztosítani. Ennek köszönhetően a gyermekkönyvtári ellátásban a 70-es évek közepére mennyiségi és minőségi változás következett be. Egymás után váltak le és önállósultak a gyermekrészlegek, még azokon a helyeken is, ahol erre az objektív lehetőségek (állomány, alapterület, személyi ellátottság) nem adtak módot, és olyan helyeken is, ahol erre semmi szükség nem volt. Megerősödtek a hálózatban az önállósulási törekvések mind a felnőttkönyvtárak, mind a gyermekkönyvtárak körében, holott a további fejlődés szempontjából ez már nem volt indokolt. A könyvtárosokban tartósan meggyökeresedett az az elképzelés, hogy a gyerekeket (14 éves korig) csak a gyermekkönyvtárak, a felnőtt olvasókat csak a felnőttkönyvtárak külön-külön képesek megfelelően ellátni, és ezért a két szolgálat elválasztása érdekében mindent el kell követni. Ma már megkérdőjelezhető az akkori könyvtárfejlesztési (hálózatfejlesztési) politika mindkét olvasói réteg szempontjából. Az azonban biztos, hogy a gyermeklakosság könyvtári ellátásának viszonylag jó színvonala a 70-es évek fejlesztéseinek köszönhető. Visszahúzó erőt jelentett viszont, hogy a felnőtt- és gyermekkönyvtárosok szemléletében egyaránt dogmává vált és megmerevedett a gyermekek külön ellátásának ideája. Sok könyvtáros boldogan engedte át a gyerekekkel való foglalkozás sokszor nem könnyű munkáját a gyermekkönyvtárosoknak, akik ezt a feladatot örömmel vállalták. Az egységes könyvtári ellátás így észrevétlenül kettévált, sok minden fölöslegesen duplikálódott (bizonyos állományrészek, szolgáltatások, adminisztráció stb.), a felnőtt és gyermekellátás között szintén rivalizálás indult meg. Még azokban a fiókkönyvtárakban is, amelyeket felnőttek és gyerekek vegyesen használtak, és a két részleget nem választotta el

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

egymástól fal, képzeletben ott is falat húztak, legalább polcokkal leválasztva a gyermekrészleget, mintegy megakadályozandó, hogy a gyerek átmenjen a felnőtteknek szánt könyvek közül válogatni.

A sok önálló, felnőtt- és gyermekkönyvtár gyűjteményének mélységét és szolgáltatási szintjét végül is szabályozni kellett. A részleges felsőfokú (1977), a középszintű könyvtárak (1977) és az alapfokú szolgáltatást nyújtó könyvtárak (1976) gyűjtőköri szabályzatai meghatározták a különféle nagyságrendű könyvtárak gyűjtési feladatait. Ugyanis ezidáig az önálló gyermekkönyvtárak és gyermekrészlegek teljességre törekvően igyekeztek gyűjteni s gyűjtésükben messze meghaladták a gyermekolvasóknak szóló kiadványok körét. Ennek oka, hogy a külön épületben lévő gyermekkönyvtárak közelében sokszor nem volt felnőttkönyvtár és a gyermekek részére a választékot bővíteni akarták, ezért az állományt mesterségesen felduzzasztották a felnőttek részére íródott művekkel. Ezt a gyűjtési politikát folytatták a felnőttkönyvtárral azonos épületben üzemelő gyermekrészlegek is. A vonatkozó gyűjtőköri szabályzatok a gyermek- és ifjúsági könyvtári szolgálatot a közművelődési könyvtár szerves alkotórészének tekintették, mégis a részletes gyűjtési utasítások külön rendelkeztek a felnőtt- és külön a gyermekkönyvtári gyűjteményekről. Föltételezhető, ez az eljárás tovább erősítette a könyvtárosokban azt a nézetet, hogy a gyermekeket a gyermekrészlegnek teljeskörűen, önállóan kell ellátnia, s ennek megfelelően kell fejlesztenie az állományt. Ezt a törekvést indokolni látszott az a körülmény, hogy sokszor az iskolai olvasmányok széles skálája, a pedagógusok ajánlásai meghaladták a gyermekirodalom határait. Az információs források széles körének beszerzése olyan gyűjteményeket eredményezett a gyermekkönyvtárakban és -részlegekben, amelyek egy-egy középszintű könyvtár követelményeinek is megfeleltek. A fejlesztés iróniájaként ugyanazok a könyvek ugyancsak bőséges példányszámban megtalálhatók voltak a gondosan elválasztott, vagy a szomszéd soron lévő felnőttrészlegek polcain, főként ami az ismeretterjesztő műveket és az "S" állományt (serdülőknek szánt irodalom; válogatás a felnőttek irodalmából) illette. Ám a rendelkezésre álló hely szűkössége, az anyagi erőforrások csökkenése, a dokumentumárak emelkedése egyre inkább ezen válogatott anyag beszűkülését eredményezte.

Hogy a gyermekek könyvtári ellátásának színvonalát megőrizzük, hogy a teljes kínálathoz való hozzájutás esélyét (főként 12 év feletti gyerekeknél) ne rontsuk, megfogalmaztuk a FSZEK hálózatfejlesztési koncepciójának részeként a gyermekek könyvtári ellátásának új elveit is.

A jelenlegi struktúra és a fejlesztés irányai

A FSZEK egyes tagkönyvtárait — így a gyermekkönyvtárakat is — nem lehet önálló, egymástól független egységnek tekinteni. Nagyságától, elhelyezésétől függően mindegyik egymásra épülve, egymást kiegészítve és segítve látja el olvasóit.

A gyerekellátás szervezete

Az objektív adottságok meghatározzák a gyerekek könyvtári ellátásának megoldási lehetőségeit. Ezért fő vonalaiban a következő szervezeti felépítés létezik:

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a) Különálló épületben működő gyermekrészleg, vagy gyermek-fiókkönyvtár. Ezek lehetnek a kerületi főkönyvtár gyermekrészlegei, vagy fiókkönyvtárai (pl.: V. kerületi főkönyvtár gyermekrészlege, VI. kerületi főkönyvtár gyermekrészlege, XI/1. és 2. fiókkönyvtár, XIII/3., 5., 7. fiókkönyvtár stb.).
b) Vegyeskönyvtár azonos épületben, de a gyermekellátás elkülönített térben (pl.: X., XIII., XIX. kerületi főkönyvtár, IV/2. fiókkönyvtár stb.).
c) Vegyeskönyvtár a felnőtt ellátással azonos épületben és azonos térben (pl.: II., IX., XI. kerületi főkönyvtár, XI/3., XVI/1., XXI/3. fiókkönyvtár stb.).
d) Általános iskolába telepített közművelődési és kettős funkciójú könyvtárak (pl.: II/4., XXI/4. fiókkönyvtár stb.).

A jelenlegi struktúra megváltoztatása, — vagyis a felnőtt- és gyermekkönyvtári ellátás egymáshoz közelítése, szorosabbá és egységesebbé tétele, a gyerekek bevonása a teljes könyvtári szolgáltatási rendszer vonzásába — a helyi objektív adottságok függvényében lehetséges. Ezért mindenütt gondosan meg kell vizsgálni az adott könyvtár jellemzőit, társadalmi és könyvtári környezetét, mielőtt változtatásra kerül sor. Végig kell gondolni a struktúrából adódó előnyöket és hátrányokat. Mi az, amit meg kell tartani, és mi az, amit célszerű más módon csinálni. A könyvtárhálózat fejlesztésének koncepciója szerint a felnőtt és gyermekszolgálat integrációjának mindenképpen a gyerekek jobb könyvtári ellátását kell eredményeznie.

A gyermekkönyvtár funkciója

Az IFLA irányelvei szerint: "A közművelődési könyvtár könyvekkel és információval látja el az összes korosztály és valamennyi érdeklődési kör képviselőit." A könyvtár, mint alapvetően demokratikus intézmény "a legfőbb eszköze annak, hogy az emberi gondolatoknak és eszméknek, az emberi teremtő képzelet megnyilvánulásainak hordozói mindenki számára hozzáférhetőek legyenek."

Vannak, akiknek konkrét igényeit kell kielégíteni és vannak, akiknek az érdeklődését kell felkelteni. Ez fokozottabban érvényes a gyermekkönyvtári szolgáltatásokra. Már szinte közhely, hogy a gyermekkorban lehet a legkönnyebben megszerettetni a könyveket, rászoktatni a könyvtár használatára. "A közművelődési könyvtárnak ezért különleges kötelessége, hogy alkalmat adjon a gyerekeknek a könyvek és egyéb dokumentumok kötetlen és egyéni kiválasztására. Külön állományt, és ha lehetséges, külön teret kell biztosítani számukra. A gyermekkönyvtár így olyan eleven, serkentő hangulatú hellyé válhat, ahol a különféle tevékenységek a kulturális ösztönzés forrásai lesznek." (IFLA irányelvek)

Az igényt keltő és az igényt kielégítő funkció egymással szorosan kölcsönhatásban van: konkrét igény kielégítése során más irányú érdeklődés is felkelthető, illetve az érdeklődés felkeltésével indirekt módon teljesül a gyermekek olvasóvá nevelésének feladata. A gyermekkönyvtár elsőrendű funkciója a könyv, az olvasás megszerettetése. Ennek eszközei a különféle szolgáltatások, az állomány, az egyéni és csoportos foglalkozások, a könyvtár elrendezése, a könyvtáros személye. Az értékes gyermekirodalommal és az erre épülő egyéb szolgáltatásokkal valamennyi, gyermekeket ellátó könyvtárnak rendelkeznie kell, függetlenül attól, hogy az előzőekben vázolt struktúrában hol helyezkedik el.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Szolgáltatások

A szolgáltatások megszervezésének fő szempontjai:

— nem szabad mereven kezelni a 14 éves korhatárt. Minden könyvtár fogadjon gyermekolvasót, ugyanakkor felnőtt is beiratkozhat a külön épületben működő gyermekkönyvtárba;

— minden vegyes szolgálatú könyvtárban a gyerekek részére legyen egy olyan, olvasói arányuknak megfelelő alapterületű hely, amely csak az övék. Ugyanakkor a gyerekek igénybe vehessék a könyvtár nyújtotta teljes szolgáltatási rendszert;

— minden vegyes könyvtárban legyen felelőse a gyermekszolgálatnak (gyermekkönyvtáros).

A szolgáltatások alapvető feltétele az *állomány* . A struktúrában elfoglalt hely, az objektív adottságok (a könyvtár nagysága, az olvasók száma és igénye) erősen meghatározzák a gyermekkönyvtári gyűjtemények méretét és mélységét, beleértve a nem hagyományos dokumentumokat is.

A külön épületben működő gyermekrészlegek és -fiókkönyvtárak 14 éves korig kell, hogy az olvasókat ellássák. Az általános iskolás korú tanulóknak módot kell adni arra, hogy tanulmányaik során a könyvtárak állományára támaszkodhassanak. Ezért e könyvtárak válogatva szereznek be felnőtt ismeretterjesztő és szépirodalmi műveket is. Kézikönyvtárukba az alapfokú szolgáltatást nyújtó könyvtáraknak készült jegyzékből válogatják ki a gyerekek számára is szükséges műveket, s különös hangsúlyt helyeznek a speciális gyermek kézikönyvek beszerzésére. Ez a könyvtártípus rendelkezik viszonylag a legbővebb gyűjteménnyel, akár részlegenként, akár fiókként működik. Állománygyarapításkor a könyvtárosnak kell a "felnőttek" könyveiből, folyóirataiból és egyéb dokumentumaiból válogatnia — a könyvtári szolgáltatások egészének igénybevételi jogegyenlőségét ezen könyvtárak olvasói csak korlátozottan élvezhetik. A válogatott anyag óhatatlan szűkebb volta miatt a gyermekeknek nyújtott kínálat elmarad az egésztől.

Itt kell megemlíteni az iskolákban működő közművelődési és kettős funkciójú könyvtárakat is. Állományépítésük lényegében megegyezik az önálló épületben lévő gyermekkönyvtárak gyakorlatával — ami a közművelődési anyagot illeti, de az iskolai oktatás és nevelő munkához szükséges könyveket is be kell szerezniük az iskolai könyvtárakra kiadott irányelvek javasolta példányszámban. Ezen könyvtárak objektív lehetőségeik és vállalt feladataik miatt igen sokfélék és másfajta problémákkal küszködnek. Ezért részletekbe menő elemzésük egy külön tanulmány tárgyát kell, hogy képezze.

A felnőtt könyvtárral egy épületben lévő akár elkülönített, akár azonos térben elhelyezett gyermekrészlegek főként a 12 éves korig tartó korosztálynak megfelelő könyvekből építik állományukat. A felnőtt szép- és szakirodalomból nem fejlesztenek külön gyűjteményeket, mert ezeket a könyveket a felnőttrészlegből használják a gyerekek is. Célszerű viszont az általános iskolai tananyagot segítő, valamint a kötelező és ajánlott olvasmányokat külön polcokra kiemelten helyezni.

A gyerekek is igényt tartanak a tájékoztató művek használatára tanulmányaikhoz, vagy érdeklődési körükhöz kapcsolódóan. Igényeik közül sokat a legjobban úgy lehet kielégíteni, ha hozzáférhetnek a felnőtt kézikönyvtárakhoz. Ennek ellenére szükség van az egyszerűbb szótárakra, enciklopédiákra és más, kimondottan kisebb gyerekeknek készült tájékoztató művekre a gyermekrészlegben is.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ez az állományépítési koncepció a kisebb állománnyal rendelkező vegyes, illetve az ún. családi könyvtárakban megfelelőnek látszik. Nem megnyugtató azonban azokban a nagykönyvtárakban, amelyek a felnőtt állományt a hagyományos módon (ETO-, ill. betűrend) helyezik a polcokra. Félő ugyanis, hogy éppen az a korosztály (12-14 évesek), akiket a felnőtt olvasókkal együtt akarunk ellátni, bevezetve őket a dokumentumtermés széles mezőire, megriadnak a túl nagy és számukra átláthatatlan állománytól. Ezért kívánatos, hogy a nagykönyvtárakban — a gyerekolvasók igényeire való tekintettel is — mielőbb kialakuljon a tematikusan elrendezett "családi fedél". A tematikus elrendezésnek a témák és azon belül a könyvek tekintetében egyaránt mobilnak kell lenni.

Kétségtelen, hogy a felnőtt és a nagyobb gyerekek részére közösen kihelyezett állomány nagyobb súrlódási felületeket nyit a különféle korosztályok között. A gyerekkornak is, az öregkornak is megvannak a sajátosságai: a gyerekek zajonganak, vihognak, bandáznak, izegnek-mozognak — az idősebbek türelmetlenek, zsémbelődnek, nehezen mozognak. Ezért indokolt a kérdés: zavarják-e egymást a felnőttek és a gyerekek? Ki kit zavar inkább? Függ-e a súrlódás mértéke a könyvtár nagyságrendjétől? Fontos, hogy az itt dolgozó könyvtárosok türelmesek és toleránsak legyenek.

A közös helyiségben lévő felnőtt- és gyermekszolgálat esetében arra kell törekedni, hogy minimális legyen az elkülönítés, az egyes részlegekből könnyen lehessen átjutni a másikba. A gyakorlat tapasztalatai szerint az idősebb emberek szívesen olvasnak ifjúsági és gyermekkönyveket (meséket), a gyerekek pedig már 11-12 éves kortól használják a felnőtt könyvtár szolgáltatásait is. Ha a gyermekkönyvtári olvasószolgálatban a 12 éves korhatárral számolunk, akkor az ott dolgozó munkatársaknak ennek a korosztálynak tisztábban kitapintható igényeire kell összpontosítaniuk. Különösen fontos azonban, hogy a gyerekekkel speciális felkészültségű könyvtárosok foglalkozzanak, olyanok, akik a gyermekkönyvtári szolgálatot hivatásnak, nem pedig szükséges rossznak tekintik. Ugyanakkor az eddigieknél jobban, mélyebben kell megismerkedniük a felnőtteknek szóló művekkel, éppen a kritikus 12-14 éves korosztály érdekében.

A hagyományos modelltől való eltérésből az is következik, hogy az általános olvasószolgálatban dolgozó valamennyi könyvtárosnak ismernie kell a gyerekek sajátos igényeit, hogy képesek legyenek segíteni őket a könyvtár használatában. Sokaknál szemléletváltásra van szükség.

Irodalom

1. Az IFLA irányelvei a közművelődési könyvtárak számára (közr. a) Magyar Könyvtárosok Egyesülete, Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. — Bp.: MKE: OSZK-KMK: FSZEK, 1987. 90 p.)
2. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatának fejlesztési irányai: Tervtanulmány. — Bp.: FSZEK, 1986. 54 p.
3. RÁCZ Aranka — KEPES Ágnes — TÓTH Béla: Gyermek és ifjúsági könyvtárak. Bp. Művelt Nép., 1955. 104 p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az egyetemi dokumentumok hasznosulása, terjesztése

Kun Szabó Tiborné

A Veszprémi Vegyipari Egyetem oktatói, kutatói — a tudományos élet más területein dolgozókhoz hasonlóan — mindig nagy súlyt fektettek arra, hogy eredményeiket szakkiadványokban (folyóiratokban, könyvekben) is megjelentessék, publikálják. Ezek hagyományos terjesztési csatornái jól működnek, ellentétben az egyetemünkön megjelenő, az ún. szürke irodalom kategóriájába tartozó munkák hozzáférhetőségével.

Az angol nyelvhasználatban szürke irodalomnak a kereskedelmi forgalomba nem kerülő kiadványokat nevezik, de tágabb értelemben ide sorolhatók a szűk publicitású dokumentumok is, meg azok, amelyeknek a terjesztése nincs jól megszervezve, vagy tartalmi, formai szempontból nem kielégítő minőségüek.

Mi a helyzet a veszprémi egyetem kiadványaival?

Szakmai szempontból konferenciákon, szimpóziumokon, kongresszusokon elhangzott előadások jelentik mindig a legfrissebb információt, ugyanakkor ezekhez lehet a legnehezebben hozzáférni. Többségük megjelenik könyv alakban, illetve folyóiratcikk formájában, de az előadások egy részét csak az adott konferenciát szervező intézmény saját kiadványa tartalmazza.

A Veszprémi Vegyipari Egyetemen már hagyományai vannak a szakmai tanácskozások rendezésének. Hogy csak néhány példát említsek: 1978-ban a Magyar Kémikusok Egyesületével együtt rendezett *Symposium on rhodium in homogeneous catalysis* című konferencia, melynek előadásai egyetemi kiadványként jelentek meg. Szintén a Magyar Kémikusok Egyesületével, valamint a Veszprémi Akadémiai Bizottság közreműködésével rendezte meg az egyetem 1983-ban Veszprémben a *Symposium on thermodynamics of liquid mixture* konferenciát, és adta ki az előadások gyűjteményét. Az Analitikai Kémia Tanszék Balatonszéplakon 1986-ban szervezett szimpóziumot *5th Symposium on ion Exchange* címmel. Az itt elhangzott előadások is saját kiadványként állnak az érdeklődők rendelkezésére. A Társadalomtudományi Tanszék közreműködésével került sor 1988-ban egy nemzetközi tudományos összejövetelre Veszprémben *A szocializmus építésének időszerű elméleti kérdései* címmel. Az itt elhangzott előadások válogatott és szerkesztett anyagát magyar nyelven, valamint a teljes előadásszövegeket orosz nyelven a tanszék saját kiadványában, a *Társadalomtudományi Írásokban* jelentette meg.

A felsorolt konferncia-kiadványok kereskedelmi forgalomba nem kerültek. Könyvtári feldolgozásuk megtörtént, leírásuk megtalálható az egyetemi könyvtár katalógusában. Tájékoztat róluk a *Magyar Nemzeti Bibliográfia* is. A felsorolt kémiai szimpóziumok a *Könyvek bibliográfiájában* szerepelnek. A Társadalomtudományi Írások

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

pedig az *Időszaki Kiadványok Repertóriumában*. A kémiai tárgyú konferencia-kiadványok szakmai értékét mutatja az a tény, hogy ezeket a Chemical Abstracts is referálta. A felsorolt kiadványokat a konferenciák résztvevői természetesen megkapták, a veszprémi egyetemi könyvtár terjesztette őket 130 cserepartnere körében. Egyéb érdeklődők akkor juthattak hozzá, ha levélben vagy személyesen fordultak a könyvtárhoz, vagy a rendező tanszékhez. Ezek a kiadványok információtartalmuk, szakmai színvonaluk miatt szélesebb körű nyilvánosságot is megérdemeltek volna.

A Veszprémi Vegyipari Egyetemen évente több, mint 100 kutatási jelentés készül iparvállalatok megbízásai alapján. Témájukat tekintve felölelik az egyetemen művelt valamennyi szakterületet (vegyipar, gépipar, vállalatgazdaság, stb.). A kutatómunkáról elkészült dokumentumot az alkotó tanszék vagy intézet maga őrzi, központi bibliográfiai nyilvántartás nem készül róluk. Ebből következően ezekhez a hozzáférés sajnos igen korlátozott. Amit bizonyos esetekben az indokol, hogy olyan eredményeket tartalmazhatnak, amit az alkotók esetleg nem szeretnének idő előtt nyilvánosságra hozni. Ebből a nagy információ-tartalmú irodalomból abban az esetben válik csak mindenki által hozzáférhető, nyilvános publikáció, ha az egyetem a vállalattal kötött kutatási szerződésben előre megállapodik abban, hogy a kérdéses jelentés majdani közös folyóiratcikk, könyv, szabadalom stb. alapját képezi.

Az egyetemen készülő, vagy az egyetem kutatója, oktatója által készített kandidátusi és akadémiai doktori disszertációk hozzáférhetősége jónak mondható. Ezekből egy-egy példányt vagy maga a dolgozat készítője, vagy a Magyar Tudományos Akadémia a központi könyvtár rendelkezésére bocsát, ahol bibliográfiai feldolgozásuk megtörténik, így bárki számára hozzáférhetővé válnak helybenolvasás formájában.

A könyvtár gyűjti és feldolgozza az egyetemen készült szakdolgozatokat, diplomamunkákat és műszaki (egyetemi) doktori értekezéseket is. Az utóbbiak bekerülnek az évenként megjelenő *A magyar műszaki egyetemeken elfogadott doktori disszertációk jegyzéké* -be. Az állomány védelme érdekében ezek a dolgozatok is csak helyben tanulmányozhatók.

1988-ban a Veszprémi Vegyipari Egyetemen 65 kézirat készült el oktatási segédletként. Ezek kizárólag a VVE hallgatói számára készülnek, és terjesztésük is csak ebben a körben történik, az egyetem hallgatói dotált áron vásárolhatják meg őket. Külső érdeklődő csak esetenként, kivételesen vásárolhatja meg. Helybenolvasás vagy kölcsönzés formájában az egyetemi könyvtárban hozzáférhetők, ahol a katalógusok tájékoztatnak róluk. Megjelenésük idején szakmai tartalmuk korszerű, néhány év alatt azonban elavulnak, felfrissítésre szorulnak. Ekkor új kiadásuk jelenik meg.

Az OMIKK Veszprémi Fordító Irodája, amely 1988-ban 175 fordítót foglalkoztatott, szintén a központi könyvtár keretein belül működik. A közreműködésével készült fordítások 1 példánya az OMIKK Fordításnyilvántartáshoz kerül, ha az közhasznú információkat tartalmaz (szabadalom, szabvány, folyóiratcikk stb.). Ez a tevékenység évi mintegy 1500 db. fordítással gyarapítja az OMIKK állományát, ahol a bibliográfiai feldolgozás és nyilvántartás történik. A *Szakirodalmi Tájékoztatók*ban havonta témakörönként közlik az éppen elkészült fordítások bibliográfiai leírását és kívánságra fordításmásolatot küldenek a megrendelőnek.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az egyetem életével foglalkozó kiadványok is a "szürke irodalom" kategóriájába tartoznak. 1957 óta évente jelenik meg a *Veszprémi Vegyipari Egyetem Értesítője*, amely az intézetekre, tanszékekre, igazgatási egységekre vonatkozó fontosabb adatokat, valamint a tudományos munkában elért eredmények rövid összefoglalását tartalmazza egy tanévre vonatkozóan.

A *Veszprémi Vegyipari Egyetem Jubileumi Évkönyve* 1974-ben jelent meg fennállásának 25. évfordulójára, és az egyetem építésével, szervezetének fejlődésével, tudományos tevékenységével, oktató-nevelő munkájával foglalkozik.

Az egyetem volt hallgatóiról ad részletes tájékoztatást a *Veszprémi Vegyipari Egyetemen végzettek név- és címjegyzéke*, amely első alkalommal 1973-ban jelent meg a 25 éves jubileum alkalmából. Ezt követte 1980-ban — a 30 éves évforduló tiszteletére — a második kiadás. A legfrissebb 1989-es összeállítás a közelgő 40 éves jubileumhoz kapcsolódik. Ez tartalmazza az 1952 és 1988 között végzettek teljes névsorát, lakcímét és munkahelyét. (Az utóbbi két adat természetesen csak akkor szerepel, ha az összeállítók előtt ismert.) Ezeket a kiadványokat a volt hallgatók ajándékként kapják meg, megkönnyítendő a személyes kapcsolatok kialakítását, a régi kapcsolatok felelevenítését. Ápolják az egyetemi szellemet és összetartó erőt jelentenek a mindenkori hallgatók között. Ugyanakkor hasznos segédeszközei a helytörténeti, tudománytörténeti, szociológiai kutatásoknak. A könyvtár csereanyagként is használja a fenti kiadványokat, hozzájutva így más egyetemek, főiskolák hasonló jellegű kiadványaihoz.

Két érdekes, különleges kiadványt kell még megemlíteni. Első ízben 1956-ban, majd 1963-ban, az akkor végzett hallgatók gondozásában jelent meg a *Kémcsőkefe* című, "sokévenként megjelenő évkönyv", amit bevezetőjében "humor orgánumnak" nevez a szerkesztőség. Több mint 20 év kihagyás után most terveznek egy hasonló stílusú kiadványt *Fejtermék* címmel. Ezek az egyetemi élet fonákságait bemutató dokumentumok szintén a kivételekhez tartoznak, csak csekély térítés ellenében juthatnak hozzá az érdeklődők.

Az utóbbi évek terméke egy *A Veszprémi Vegyipari Egyetem oktatóinak tudományos munkássága* c .bibliográfia. Az első, már megjelent rész az 1949 és 1969 között megjelent tudományos publikációkat rendszerezi, tanszékenként és típusonként csoportosítva közli az írásokat. Ingyenes terjesztése a benne szereplő szerzők között történt, valamint cseredokumentumként is jó szolgálatot tesz.

A központi könyvtár saját munkájának, állományának megismertetése céljából időről-időre prospektust állít össze szolgáltatásairól, azok tartalmi leírásaival, árainak közlésével.

1977 után másodszor 1988-ban jelent meg az *Állományjegyzék a könyvtár természettudományi, műszaki és gazdasági folyóiratairól*, a teljes állomány adataival. Minden év elején megjelenik az arra az évre megrendelt folyóiratok jegyzéke, az igénylő egység, a kiadó ország, és az ár pontos közlésével. Ezeket a kiadványokat a könyvtár eljuttatja az egyetem összes egységéhez és külső igénybevevőihez is.

A felsorolt egyetemi kiadványok tartalmi értéke különböző. Némelyek, mint pl. a konferencia-anyagok igen magas szakmai színvonalat képviselnek, és ezért a bel- és külföldi szakmai közösség egésze számára fontosak. Mások csak szűkebb kör érdeklődésére számíthatnak. De közös bennük az, hogy egyik sem jut el minden lehetséges érdeklődőhöz.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az egyetemen létrejövő szürke irodalomról szóló tájékoztatás, a terjesztés, a hasznosulás elősegítése elsősorban az egyetemi könyvtárra hárul. E dokumentumok hozzáférhetőségének jelentős javulása akkor várható, ha az egyetemi könyvtár katalógusai online módon, a nyilvános adatátviteli hálózatokon keresztül lesznek hozzáférhetőek. Minden könyvtár olvasója azonnal kapcsolatba léphet tőle távoli állományok katalógusaival, és az eredeti dokumentumot gyorsan, akár telefaxon is, megkaphatja.

Ez az elképzelés beleillik az IFLA által 1974-ben megfogalmazott UAP (Universal Availability of Publication) programba, melynek célja, hogy minden leírt információ bárki számára hozzáférhető legyen.

♣ ♦ ♥ ♠

A **Könyvtári Levelező/lap**
a könyvtárosközösség
üzenőfüzete.
Ha baj éri, ha gondja van,
ha kérdezni szeretne valamit...
Írjon a
Könyvtári Levelező/lapnak!
Ha öröm éri, ha sikere van,
ha véleményt szeretne
nyilvánítani...
Írjon a
Könyvtári Levelező/lapnak!
A **Könyvtári Levelező/lap**
az összetartozás, a szakmai
érdekvédelem segítője.
Beszéljünk nyíltan,
beszéljünk röviden!
Legyen munkatársunk,
legyen előfizetőnk!

Címünk:
Országos Széchényi Könyvtár
Könyvtártudományi és Módszertani
Központ
Bp. I., Budavári Palota, F épület
Irányítószám: 1827

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Mérték és arány*

Ferenczi Zsuzsanna

"A védelem és a fegyveres erők, valamint az igazgatás és igazságszolgáltatás működtetése csaknem 100 milliárd forintba kerül, s az államháztartás 10 százalékát emészti fel." *(Békesi* László pénzügyminiszter válasza az Országgyűlésnek = M. Nemzet, 52. évf. 1989. június 28. 3. p.)

Gazdasági, politikai, kulturális, morális válságban élünk, melynek jelei ugyan korábban is mutatkoztak, de most úgy érezzük, hogy fejünk fölött összecsapnak a hullámok. S miközben reménykedünk, hogy ki fogunk lábalni e súlyos helyzetből, hogy igenis van "kigázolás", — azon is csodálkozunk, hogy a magyar könyvtár- és tájékoztatásügy nincs mélyponton. Lehetne, ha nem értékőrző, értékközvetítő szolgálatot vállaló emberek tartanák a vállukon. Az eluralkodó válságtudat lefegyverez és megbénít, nem ad elégséges muníciót ahhoz, hogy sikerrel küzdjünk.

Hit, öntudat és gondolkodás kell ahhoz, hogy megőrizzük az elért szintet, benne elődeink hosszú, szívós munkájának eredményeit. Olyan pozíciókat kell elfoglalnunk, vagy megőriznünk, ahonnan van további út.

Zsidai József a szakkönyvtárak, *Arató* Attila a közművelődési könyvtárak területét veszi szemügyre, s nem meglepő módon három kulcsfontosságú kérdésre koncentrálnak: az állományra, a számítógépesítésre és a személyzeti helyzetre.[1]

A továbbiakban, kizárólag a közművelődési könyvtárak jövőjéről szólva, szükséges néhány dolog leszögezése, ki tudja hányadszor.

E könyvtáraknak kezdettől fogva feladatuk, hogy a lakosság legszélesebb rétegeit hozzásegítsék a számukra fontos ismeretekhez, hozzájáruljanak szabadidejük értékes (vagy legalább nem teljesen értéktelen) eltöltéséhez, s egyre inkább szociális funkciókat is vállalniok kell.

A fentiek érdekében minden körülmények között meg kell őrizni a szolgáltatások ingyenességét, két okból is: az első, hogy itt jelentkeznek azok az olvasók/használók (diákok, értelmiségiek, nyugdíjasok), akiknek nincs pénzük az egyszeri beiratkozási díjon felül, külön-külön mindent megfizetni. A sok, "különeljárási díjjal" terhelt szolgáltatás következtében a saját lehetőségeiknek való megfelelés illúzióvá válik, a műveletlenség még általánosabbá, eluralkodnak a jól reklámozott értéktelenségek vagy fél-értékek, a lakosság nagy és fontos csoportjai képtelenek a demokrácia elvei alapján élni, mert régi

* A szerző *Arató* Attila és *Zsidai* József (Könyvtári Figyelő 1989. 5/6. sz.) cikkeire reflektál (A szerk.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

felismerés, hogy a legkisebb ügyekben is döntésre, választásra csak a tájékozottság tesz képessé.

A másik ok az, hogy ezeket a szolgáltatásokat a lakosság egyszer már megfizette, s nem erkölcsös ugyanazért kétszer pénzt kérni. (Más kérdés, hogy ha a feltételek adottak, vagy kialakíthatók: működtethető könyvkötészet, másoló, leíró iroda, fordítószolgálat, lehet árusítani népművészeti tárgyakat, posztert, s nem tartom összeférhetetlennek a kávézót, de még a meglévő pénz forgatását sem,például kötvények formájában.) De nem feledhető, hogy a fentiekhez szakértelem, tőke, helyiség stb. szükséges, s mindez nem vonható el a könyvtár szolgáltatásaitól. Ellenkező esetben több a kár, mint a haszon.

Tehát alapkérdés, hogy dokumentumot és információt kell szolgáltatni. A túléléshez nem közömbös, hogy milyen dokumentumot? A jelenlegi magyar könyvkiadás jellemzője az is, hogy nagyon sok értékes — és nagyon drága mű jelenik meg. Ezek rendelkezésre bocsátásáról a könyvtár nem mondhat le, kerüljenek sokszáz forintba, mert megbízatásunk nem akármire, hanem fontos, értékes művek, eszmék, alkotások közvetítésére szól.

Súlyos dilemmát okoz a könyvkiadás által produkált termékek másik csoportja, melyről tudjuk, hogy a hirtelen felfutó érdeklődés csak ilyen-olyan szenzációiknak szól, s többnyire rövid távú divatjelenségekről van szó. De esetleg valóban elmaradnak olvasók, ha nem vesszük meg valamennyit, s lehetőleg több példányban. Én ettől sem félnék, mert nem vesztünk sok olvasót. Az olvasót soha nem egyetlen dolog érdekli, igényeinek a legújabb szex-technológia csak szegmentje. Ha mellette látja a valóban jó útikönyveket és térképeket (mert utazni is akar), a jól illusztrált művelődéstörténeti műveket (mert az emberi életformák múltjára is kíváncsi), az Európai Gazdasági Közösségről szóló közérthető kiadványokat (mert jövőtudata is van), — akkor nem vesztettük el.

A könyvek nem kis hányadát a közművelődési könyvtárak többségének azért nem kell beszereznie, mert viszonylag szűk csoport érdeklődését fogja kiváltani, mint például Soproni árak és bérek a középkortól 1750-ig, A CAD hatása az emberre és a vállalatra. Az olvasókat ezektől a kiadványoktól sem foszthatjuk meg, a hozzáférést azonban a központi szolgáltatásoknak kell jól, biztonságosan és főleg gyorsan lehetővé tenniük. Ha az említett műveket például pénteken délután keresi a felhasználó: 1. verifikálni kell az adatokat, 2. lehető biztonsággal megállapítani a lelőhelyet, 3. kérőlapot kiállítani, 4. postázni, 5. várni — majd értesíteni az olvasót. Mikor veheti kézbe a kérő a könyvet? (S a könyvtárközi kölcsönzés, az egyik legjobban működő központi szolgáltatás.)

A könyv csak az egyik, bár máig a legfontosabb dokumentum a gyűjteményekben. Az új eredményeket, az aktuális problémákat, gyakran az elemi tájékozódást szolgáló adatokat az időszaki kiadványok tartalmazzák. Túlélési stratégiánk része lehet a nagyon meggondolt könyvbeszerzés mellett a nagyobb választék biztosítása, a rendkívül gyorsan szaporodó időszaki kiadványokból, amelyek éppen úgy kölcsönözhetők, mint a könyvek nagyobb része, esetleg rövidebb határidőre. Megőrizni (bekötve!) csak nagyon válogatott részüket kell. A régebbi cikkek szolgáltatására jól és gyorsan működő központi szolgáltatások kellenek, az "önellátásra" való berendezkedést csak a kommunikációs technikák (telefon, telex, telefax) győzhetik le.

Korunkra jellemző, a nem nyomtatott, av (audiovizuális) dokumentumok térhódítása. Nem szeretnék parazsat gyűjteni a fejemre, de azt hiszem értékükön kell kezelnünk e dokumentumokat. A komoly költséggel létrehozott, nagyon sok és többirányú

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

szakmai képzettséget igénylő zenei gyűjtemények nem érték el a kívánt hatást. Kevés a használó, többségében egyirányú, nehezen változtatható igények a jellemzőek. S amíg a dömping-zenével küzdünk, mely máshol is könnyen megtalálható, nincs elég erő a valóságos zenei kultúra offenzív támogatására.

Nehéz szólni az elmúlt évtized "nagy vívmányáról", a video bevonulásáról a közművelődési könyvtárakba. Nincsenek könnyű helyzetben azok, akik a rendelkezésre álló szűk választékból gyűjteményt kívánnak létrehozni, annak tudatában, hogy a legjobb esetben katarzist kiváltó olvasmány helyett cselekményvázlatot, pótszereket nyújtanak. Kár lenne megadni magunkat. Ismeretterjesztő, dokumentum, oktató, nyelvtanító filmek kellenek, minél nagyobb számban.

Az av dokumentumok másik csapdája, hogy az információhoz való hozzájutáshoz közvetítő eszközök szükségesek, melyek gyorsan romlanak, és még gyorsabb az erkölcsi kopásuk. S úgy látszik, hogy az elkövetkezendő időkben például mikrofilm vagy kártya leolvasókra nemigen lesz pénz. Így például a romániai magyar irodalom bibliográfiájának, vagy egy nagy régió rendkívül fontos központi periodika-katalógusának mikroformátumban való előállítása nem fogja elősegíteni a szélesebb körben való használatot.

A saját állomány differenciált feltárását a könyvtárak katalógusrendszerei szolgálják. Jelenleg az a helyzet, hogy az új bibliográfiai leírás következtében a katalógusok szinte mindenütt átszerkesztés alatt vannak. Az ETO lassú, ám könyörtelen változásainak következtében a szakkatalógusok sem töltik be az abszolut biztos kalauz szerepét. S a legnagyobb baj, hogy rendkívül sok energiát kötnek le, s fognak még hosszú ideig lekötni. Így nem lehet csodálkozni azon, hogy egy-egy leírásban a melléktételek, közreműködők szigorú felsorolása mellett elfelejtődik egy-egy fontos bibliográfia feltűntetése, s egy folyamatosan megjelenő mű éppen szükséges évének fellelése a cédulák hosszas tanulmányozását igényli a könyvtárosoktól. S az olvasók már végképp reménytelenül állnak a rohamosan gyarapodó fiókok előtt.

Természetes reakció az is, hogy az egyes könyvtárak katalógus-szabályzatai nem szolgálják az olyan nagyon áhított egységet.

Az információszolgáltatás másik bázisa a közművelődési könyvtárakban a segédkönyvtár. Sem pénzügyi, sem egyéb okokból nem tehetünk engedményt tényeket és adatokat közlő műszerek, bibliográfiák esetében. Ennek az állománytestnek kell a katalógusok mellett az információs igényeket kielégítenie, illetve a felhasználót továbbvezetnie a számára szükséges dokumentumok felé. Itt kell (kellene) lenni azoknak az eszközöknek, melyek pontos, naprakész, bőséges tájékoztatást adnak arról is, hogy más könyvtáraknak, tájékoztató intézményeknek milyen állományuk, gyűjteményeik, szolgáltatásaik vannak. Hiába tartják nyilván a nemzeti könyvtárban, hogy hazánkban milyen könyvtárak vannak, ha a *Magyarországi könyvtárak címjegyzéke* nagyon szűkszavú, ha a *Gyűjtőköri tájékoztató* nem elég mély, ha a *Tájékoztatás a szakmai tájékoztatásról* nem elég friss, ha a megyei minervákról tudomást szerezni is nehéz, ha utópiának minősítjük *Szentmihályi* János régi figyelmeztetését a forrástájékoztatásról. A jól működő referral center publikus (és népszerűsített!!) kiadványaival, a hozzákapcsolt (együttműködő?) bibliográfiai központtal igen nagy lépést jelenthetne az információs központtá válás felé, beruházásai rövid időn belül megtérülnének, és valóban hozzájárulnának a

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

takarékosabban működtethető intézményrendszerhez, emelnék a közművelődési könyvtári tájékoztatás minőségét és hatékonyságát.

Örömmel tapasztalom, hogy egyre nagyobb teret nyer a közérdekű információ. Egyike azoknak a kisszámú szolgáltatásoknak, amelyeket az élet kényszerített ki, ezért is olyan változatosak a megoldási kísérletek a kalendáriumoktól a számítógépes szolgáltatásokig. A tőlünk joggal elvárt tevékenységnek legalább két "belső" haszna is van. Jól orientálja a könyvtárakat, hogy mi is érdekli az embereket, mire van szüksége a lakosságnak. Másodsorban megszervezése során olyan kapcsolatrendszerre tehetünk szert, mely oldhatja a könyvtárak elszigeteltségét.

A kit? mivel? hogyan? kérdéseire való válasz, kísérletek megfogalmazásánál nem hagyhatjuk említés nélkül a számítógépesítésben rejlő lehetőségeket. Egyetértek, ám riasztónak tartom, hogy nem figyelünk eléggé a külföldi tapasztalatokra. *Poprády* Géza írja, hogy az Ausztriában kidolgozott alapkoncepció az elektronikus adatfeldolgozás bevezetésére, tíz pontban foglalja össze a tennivalókat.[2] Fontossági sorrendben, az osztrák nemzeti bibliográfiától — utolsó helyen a könyvtári adminisztráció, illetve a kölcsönzés nyilvántartásáig. Nálunk is nagyarányú tervek vannak — a legkevésbé fontos — kölcsönzés gépesítésére. Kétség kívül szükség van rá, de jó lenne ezzel befejezni, miután megtörtént például a nemzeti bibliográfiai, illetve más adatbázisokhoz való közvetlen hozzáférés biztosítása, annak tudatában, hogy az ország nem csak Budapestből áll.

Itt is ugyanaz érvényes, ami valamennyi központi szolgáltatásnál: beruházás nélkül nincs takarékosság, meggondolás nélkül nincs túlélés. S végül elérkeztem ahhoz, ami a tollat a kezembe adta. Zsidai József és Arató Attila figyelemreméltó gondossággal foglalkozik a személyzeti helyzettel. Egyetértek velük, de megfordítanám a sorrendet. A jó szakembert tartom a legfontosabbnak. Csak ő képes részt venni a hatékony információpolitika kialakításában, hatást gyakorolni a főhatóságokra, beláttatni a fenntartókkal, s naponta bizonyítani, hogy mi a könyvtár szerepe az autonóm és köznapi kultúrában, az információ közvetítésében, személyes súlyával kiharcolni, amit a könyvtárnak meg kell kapnia, csak ő képes hatni a testületekre és az egyéni felhasználókra, hogy ha jobban akarnak informálódni — nekik is szólni és tenni kell, csak a könyvtáros tudja felismertetni az ország minden polgárával, hogy róla szól a mese.

Ilyen könyvtárosokat természetesen a könyvtárosképző intézményeknek kell vagy kellene kibocsátani. Lehetőségeikről, feltételeikről, céljaikról és eszközeikről többen és többször szóltak, legutóbb *Tóth* Gyula.[3]

Éppen ezért nem kívánok erről írni. Ellenben megfontolásra ajánlom: ha a társadalom által igényelt funkciókat el akarjuk látni, ha az előttünk álló feladatokat csak távlatos jövőképpel rendelkező, jól felkészült, művelt és humánus emberek tudják elvégezni, miért nincs elég hitünk önmagunkban? Talán nem is a pénz hiányzik, erre utal a pénzügyminiszter mottóban idézett válasza. De a prioritások újra megállapításánál nekünk is ott kell lennünk.

Hivatkozások

1. ZSIDAI József: A szakkönyvtárak érzékeny jelene és veszélyeztetett jövője. = Könyvtári Figyelő. 34. évf. 1988. 5-6. sz. 351-358. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ARATÓ Attila: Könyvtáraink a restrikció éveiben, van-e kiút a közművelődési könyvtárak számára. = Könyvtári Figyelő, 34. évf. 1988. 5-6. sz. 359-366. p.
2. POPRÁDY Géza: Ausztriai tapasztalatok. 1. = Könyvtáros, 39. évf. 1989. 2. sz. 107-110. p.
3. TÓTH Gyula: Innováció és képzés — képzés és innováció. = Könyvtáros, 39. évf. 1989. 4. sz. 205-211. p.

KÖNYVTÁROSOK!

SZÁMALK

A SZÁMALK Mikrogépes Oktatási Osztálya
számítógépes tanfolyamainak
széles választékából az alábbiakat ajánlja az Önök figyelmébe:

- Gépkezelési ismeretek és a PC-DOS operációs rendszer
- Adatbáziskezelés: **CDS/ISIS** kezdőknek és haladóknak, **dBASE III. PLUS, dBASE IV., FoxBase** kezdőknek és haladóknak
- Szövegszerkesztés: **WordStar 5, XyWrite, Word**
- Kiadványszerkesztés: **Xerox Ventura Publisher**

A tanfolyamok 1 hetesek, a Számalk magas szinvonalon berendezett nemzetközi oktatóközpontjában (XI. Szakasits Á. u. 68.) kerülnek megrendezésre, de igény szerint, egyedi megállapodásban rögzített feltételek alapján, Önöknél is megtartjuk azokat.

Felvilágosítást ad *szakmai ügyekben*: Gerő Judit ov. és Pénzesné Bitai Zsuzsanna 185-1294, 185-3111/238, 237
Szervezési kérdésekben: Dembroski Erzsébet 185-1294, 185-3111/154
Cím: Bp.1115 Szakasits Á. u. 68. (1518.Bp.112.Pf.146.)
Telex: 22-4498 *Telefax*: 166-9085

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Szakszervezeti Központi Könyvtárigazgatók Tanácsának tevékenysége (1987-1988)

Seregi István

A beszámoló a 3. szám lapzártája után érkezett, ezért nem tudtuk a Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának beszámolójával együtt közölni. (A szerk.)

A címben jelzett időszakban sem üléseztek sűrűn a szakszervezeti központi könyvtárigazgatók. Ennek részben maga a Tanács volt az oka, részben pedig a SZOT azon illetékes vezetői, akik félreértették a Tanács szerepét, nem ismerték el működésének jogosultságát, illetve önállóságát. Végre is változtak az egyes posztokon a személyek, s így az új vezetőkkel sikerült megértetni a Tanács működésének szükségességét, sőt az illetékes osztály új vezetője és munkatársai erőteljes segítséget adnak tevékenységéhez. Tehát részben a SZOT kulturális osztálya, illetve annak módszertani intézménye hívására, részben pedig a megújult és végre a SZOT által is elismert igazgatói tanács saját kezdeményezésére jött össze néhány alkalommal.

Az 1987-es tavaszi ülés után (melyről szó volt a két évvel ezelőtti, e folyóiratban megjelent beszámolóban) egy év múlva, *1988 márciusában* Budapesten tartottak értekezletet az igazgatók. Két téma volt napirenden. Az első *"A könyvtárak helyzetéről és fejlesztéséről"* szóló MSZMP KB Agit. Prop. Bizottságának állásfoglalása, a második pedig a Szakszervezeti Központi Könyvtárak Igazgatói Tanácsának újjáalakulása, s vezetőségének megválasztása.

Az első napirendhez *Juhász* Jenő a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának akkori vezetője adott kiegészítést. Elmondta, nemcsak a SZOT, hanem az ágazati irányítás is mindenképpen szükségesnek tartja, hogy a munkahelyeken továbbra is működjenek közművelődési könyvtárak. A fejlesztés iránya pedig nem lehet más, mint az, hogy e könyvtárak szakirodalmi, információs tevékenységet is kialakítanak a termelés segítésére. Azt a véleményét is kifejtette, mellyel a jelenlevők egyetértettek, hogy a szakszervezeti mozgalom az utóbi időben kevesebb figyelmet fordított könyvtáraira, s hogy ez elsősorban a fenntartási kötelezettségek szükséges mértékű teljesítésének elmulasztásában mutatkozott meg. Például csökkent a doumentumok beszerzésére fordítható pénz, nem, vagy alig gyarapodott a technikai felszerelés, nem növekedett a megkívánt arányban a könyvtárak alapterülete stb. Szó volt a munkahelyeken belüli közművelődési és szakkönyvtárak integrációjának elveiről, gyakorlatáról, a szolgáltatások fejlesztéséről is.

A hozzászólók az állásfoglalásban megfogalmazott helyzetábrázolással és a tervezett tennivalókkal egyetértettek. Hangsúlyozták, hogy az utóbbi időben romlottak a könyvtárak személyi, tárgyi, anyagi feltételei. A vállalatok csökkentik a támogatást, s

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

félő, hogy a bajba jutottak végül eladják közművelődési intézményeiket. Ezt az irányzatot kellene megváltoztatniuk a szakszervezetek vezetőinek. Az igazgatók kérték a SZOT illetékeseit: figyeljenek arra, hogy a központi könyvtárak éves költségvetésük nagyobb részét a működési- és bérköltségekre kénytelenek fordítani; dokumentum-vásárlásra, új szolgáltatásokra, az azokhoz szükséges eszközökre alig marad pénz. Vannak helyek, ahol az állományból kivont fölös példányok eladásával is igyekeznek pótolni a költségvetési hiányt. Ez azonban nagyon időigényes tevékenység, és nem áll arányban a "haszonnal".

E tanácskozás idején is még az volt a helyzet (ami a SZOT új felállású kulturális osztálya szívós munkájának, az Igazgatói Tanács álláspontjának hangoztatása eredményeként azóta pozitívan megváltozott), hogy a központi könyvtárak éves támogatása évek óta változatlan (volt) nominál összegét tekintve, ez azonban az árak, bérek emelkedése miatt valójában csökkentést jelent(ett). Egészen 1989-ig az éves bérfejlesztést a változatlan összegű állami támogatásból kellett kigazdálkodni, sőt a növekvő könyvárakat is ily módon kellett fedezni, mert a SZOT régebbi vezetőinek rossz döntése alaposan megcsorbította azt az összeget, amit a kormányzat (PM) kifejezetten a kulturális tevékenység fedezetére ítélt meg, és utalt át évről évre a SZOT számlájára. Például szakszervezeti tisztségviselők oktatására, mozgalmi propagandára stb., vagyis nem kulturális célra vontak el hatalmas összegeket. Nagyrészt e káros döntés hozta lehetetlen helyzetbe a szakszervezeti központi könyvtárakat és más művelődési intézményeket. A SZOT megújult vezetése, a szaktanács kulturális osztályának kemény sürgetésére új határozatot hozott és visszaadta a művelődési intézményeknek azt az összeget, amit eredetileg is nekik kellett volna kapniuk.

Visszatérve az 1989-ig változatlan központi támogatásra: mivel annak változatlansága valójában csökkenést jelentett, gyengült a központi könyvtárak kondíciója, ennek következményeként a hozzájuk tartozó hálózat általuk ellátott letéti egységei is károsodtak. A hozzászólók azt a véleményüket hangoztatták ezen az 1988. márciusi tanácskozáson, hogy a jelenlegi nehéz helyzetben a könyvtárosoknak leleményesebbnek kell lenniük. Többen javasolták, hogy a vállalati kollektív szerződésben rögzítsék a könyvtár működtetésének vállalati és szakszervezeti kötelezettségét, mert ez garanciát jelentene.

Szó volt arról, hogy a magyar könyvtári rendszer elaprózottságát általában negatívan értékelik. Ezzel az igazgatók egyetértenek, de kifejezték azt a véleményüket, hogy a szakszervezet, mint a munkahelyi könyvtári ellátást magára vállaló mozgalom, nem mondhat le a kiskönyvtárakról, az apró szolgáltatóhelyekről sem, ott ahol szükség van rájuk. Ugyanis ezek a szolgálatóhelyek jelentik az első és sokszor az utolsó lehetőséget, hogy a dolgozók könnyen könyvtárhoz jussanak könyvkölcsönzés, netán valamilyen azonnal szükséges közhasznú információ megszerzése céljából.

Abban is egyetértettek az igazgatók, hogy mivel a társadalmi, gazdasági fejlődés alapfeltétele az általános, a szakmai és az állampolgári ismeretek megszerzése, a munkahelyi könyvtárak vonzáskörét növelni, szolgáltatásaikat pedig fejleszteni szükséges.

Király István, a SZOT osztályvezetője (akkor még: helyettes vezetője) elmondta, hogy a SZOT ismeri intézményeinek anyagi helyzetét. Kifejtette, hogy a vállalati pénzeszközök nagyobb mérvű bevonásával és a SZOT anyagi erőinek jobb elosztásával segíteni lehet a könyvtárakon (és más művelődési intézményeken.) Hangsúlyozta: a szervezeti,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

irányítási kérdések között az egyik leglényegeseb az, hogy a könyvtárak önálló intézményként működjenek és a munkáltatói jogkörrel is élhessenek. Egyáltalán: mindenben, így a gazdálkodásban is az eddigieknél nagyobb önállóságot, szabadságot kell biztosítani az intézményeknek. Megkülönböztetett figyelemmel szükséges gondolkodni és cselekedni a könyvtári integráció dolgában. Csakis ott helyénvaló a művelődési ház és a könyvtár összevonása, ahol ennek funkcionális oka van, s ahol megvannak hozzá a feltételek. Formai integrációkkal igen káros az intézményeket megterhelni, mert ez csakis gyengíti, nem pedig erősíti őket. Uganennek az elvnek kell érvényesülnie a munkahelyi szakszervezeti közművelődési- és a szakkönyvtárak összevonása esetén is.

Az 1988. márciusi ülés második részében újjáalakult a Szakszervezeti Központi Könyvtárigazgatók Tanácsa, mely ettől kezdve független, önigazgató szakmai testület. Szakmai, szervezeti, irányítási kérdésekben véleményt alkot, állást foglal, javaslatot tesz. Ez lényeges változás létének és működésének minőségében. Másik fontos változás, hogy az elnök munkáját ezután két alelnök segíti. Ez a látszólag formai dolog azt eredményezi, hogy a munka folyamatosságára mindenféle esetben, helyzetben megvan a lehetőség, s az ülések előkészítésének, a tanácskozási időszakok közötti operatív munkának is megoszlik a terhe, kevésbé szorul a tanács külső segítségre.

Az igazgatók következő alkalommal *1988. szeptember 27-28-án* üléseztek, ugyancsak Budapesten. Mivel a munka, a szolgáltatások fejlesztése a szakszervezeti könyvtárakban is szükséges, ezért ezen az ülésen az egyik sarkalatos téma ez volt. "*A könyvtári szolgáltatások korszerűsítésének lehetőségei. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tapasztalatai*" címmel szervezte meg az Igazgatói Tanács vezetősége ennek a kérdéskörnek a megtárgyalását. Olyannyira lényegesnek tartottuk, hogy helyszíni szemlélődéssel, tapasztalatszerzéssel is egybekötöttük. Az első nap délelőttje azzal telt el, hogy az igazgatók, több csoporta osztva, megnézték a FSZEK legérdekesebb családi és "kétfedeles" könyvtárait, megismerték az állomány elrendezésének nálunk újnak számító módjait, a közhasznú információsszolgáltatás különféle eszközeit, stb.

E látogatások után hallgatták meg a résztvevők *Kiss* Jenőnek, az FSZEK főigazgatójának előadását a szolgáltatások korszerűsítésének FSZEK-beli indokairól, eredményeiről, problémáiról. Mint mondotta, ezekre a változtatásokra az élet kényszerítette őket. Mivel ezek már jórészt ismertek a szakirodalomból, itt most nem látszik szükségesnek bővebben kitérni rájuk. Az előadást igen élénk eszmecsere követte. A látottak és a vitában elhangzottak azt a fontos tanulságot adták, hogy a könyvtári munka megújításának egyik nagy akadálya a gondolkodásbeli restség. A jó tradíciók megőrzésének feltétlenül együtt kell járnia az új helyzet, az új igények iránti nyitottsággal, a folytonos megújulási készséggel.

A szakmai vita és egyéb időszerű gyakorlati kérdések megbeszélése után *Arnóth* Károly, a Vasas Szakszervezet körzeti könyvtárának vezetője az Olvasó Népért mozgalom országos konferenciájának előkészületeiről és programjáról tartott tájékoztatót, majd *Boros* László, a Politikai Főiskola politikaelméleti tanszékének előadója beszélt a mai magyar társadalom struktúrájáról. A téma szociológiai, politológiai szempontú tárgyalása nemcsak az új látásmódhoz járult hozzá, hanem arra is alkalmasnak mutatkozott, hogy a könyvtári munkában az új megközelítésekből újfajta tennivalók fogalmazódhassanak meg a későbbiek során.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A tanácskozás második napján került sor *Sz. Nagy* Lajosnak, a KMK főmunkatársának az előadására. (E tanácskozási anyag később a *Könyvtárosban* is megjelent: 1988. 12. sz. 721-722. p.) Terjedelmes vita bontakozott ki a *közművelődési és a szakkönyvtárak összevonásának elveiről és gyakorlatáról*, az eddigi tapasztalatokról. Kiderült, hogy nem csupán az integráció témájában mutatkoznak kérdőjelek a gyakorlat során, hanem több helyen magának a vállalati szakkönyvtárnak a szükségességét is kétségbe vonja némely gazdasági vezető. Sok minden attól függ, hogy egy üzemben mennyire ismerték fel az információk nélkülözhetetlenségét. Meg kell keresni az ez ügyben lehetséges szövetségeseket a vállalaton belül és kívül. A felszólalásokból kitűnt, hogy a szakszervezeti könyvtárak ott hajlanak az integrációra, ahol erre valóban szükség és lehetőség is van. Az is kirajzolódott, hogy a vállalati szakkönyvtárral való együttműködésre csaknem mindenütt van példa. Az Ipari Informatikai Központ megyei alközpontjaival pedig jónéhány megyei SZMT központi könyvtár már több éve tart rendszeres munkakapcsolatot.

A magyar társadalomban zajló változások a szakszervezeti mozgalomban is mélyen éreztetik hatásukat, annak kulturális szektorában is. Annyiféle sürgősen megoldandó feladat jelentkezett, melyekről véleményt kellett mondani, állást foglalni, hogy egy hónappal az előző után, *1988. október 26-27-én* ismét tanácskozásra gyűltek egybe az igazgatók. Ezúttal a SZOT kulturális osztályának meghívására, Tengelicen. Az ottani gazdaság oktatási intézménye adott helyet a megbeszélésnek.

Ezen a kétnapos ülésen az igazgatók tájékoztatást kaptak a szakszervezeti élet várható változásairól, a mozgalom jövőbeni szerepéről, a szakszervezetek gazdálkodásában, ezen belül a kulturális terület gazdálkodásában bekövetkező módosulásokról. Az ezzel kapcsolatos problémák sorát vetették fel az igazgatók, és fogalmazták meg a lehetséges tennivalók különféle változatait.

A szakszervezetekre váró változások megbeszélése után külön napirendi pontként tárgyalták meg a *"Javaslat a szakszervezeti könyvtárak működési feltételei javításának néhány kérdésére"* című, írásban előzőleg megkapott előterjesztést. Ennek lényege: a centralizált irányítás megszüntetésére, a könyvtárak (értsd: elsősorban a központi könyvtárak) önállóságának megteremtésére, a gazdálkodási kötöttségek feloldására van szükség ahhoz, hogy a szakszervezeti könyvtárak alkalmasabbá váljanak feladataik korszerű módon való ellátására, hogy nyitottá válván vállalni tudják nemcsak a munkahelyek, hanem a könyvtár környezetében élő lakosság könyvtári ellátását is, ahol erre szükség van. (Tájékoztatásul az előterjesztés sorsáról: a SZOT felső szintű testülete 1989. januári határozatával jóváhagyta a vita után módosított tervezetet és megadta az SZMT központi könyvtáraknak az önállóságot a működésben, a gazdálkodásban, a munkáltatói jogok gyakorlásában.)

Ezen az 1988. októberi ülésen véleményezték az igazgatók a *"Jelentés a közművelődési és iskolai könyvtárak ellátási rendszeréről"* című előterjesztést, melyet az MM könyvtári osztálya készített a Művelődési Minisztérium miniszteri értekezletére. A véleményeket a SZOT kulturális osztálya összegezte és megküldte a minisztérium könyvtári osztályának. Az összegzés lényege az, hogy a SZOT támogatja a minisztériumnak a közművelődési könyvtárak működési feltételei javítására irányuló erőfeszítéseit, de az erős centralizációra való törekvéssel nem ért, nem érthet egyet a mozgalom, mert "az egyre

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

inkább demokratizálódó társadalomban és intézményrendszerben ez nem lehet hosszú távon tartható alapelv". A szakszervezetek egyetértenek azzal, hogy a különböző irányítású könyvtárak együttműködve lássák el feladataikat, de ez a közös tevékenység nem fedheti el a különböző könyvtári hálózatok funkcióinak sajátosságait. Ezek inkább kiegészíthetik egymást. Az a törekvés, hogy a szakszervezeti közművelődési könyvtárak olyan, a használók igényei szerint működő intézmények legyenek, melyekben erősödik az önállóság. "A munkahelyi könyvtári ellátás olyan alaplehetőség, amely a leghátrányosabb helyzetű — a közművelődésből egyre inkább kiszoruló — rétegek számára is elérhető." Éppen ezért a szakszervezeti könyvtárhálózat megerősítésére, a működési feltételek javítására van szükség. Ebben az esetben a munkahelyi közélet színterévé is válhat egy-egy szakszervezeti könyvtár, s erre a mozgalomnak minden korábbinál nagyobb szüksége van. Ezzel a gondolattal fejeződik be az előbb említett előterjesztésre kialakított vélemény szövege.

◇ ⊕ ◇

NEMZETKÖZI ISMERET-RENDSZEREZÉSI TÁRSASÁG (International Society for Knowledge Organization, ISKO) alakult 1989 júliusában Frankfurtban; elnöke Ingetraut *Dahlberg* , a hét főnyi elnökség tagja *Ungváry* Rudolf is. A Társaság célja az általános és szakismeretek rendszerezési módszereinek kutatása, terjesztése és alkalmazása, különös tekintettel az osztályozáselmélet és a mesterséges intelligencia kérdéseinek fogalmi megközelítésére. Az *International Classification* a jövőben (17. évfolyamától kezdve) a Társaság lapjaként jelenik meg. — Az alapítók azért látták szükségét ennek a lépésnek, mert a Német Osztályozáskutatási Társaság (Deutsche Gesellschaft für Klassifikation) utolsó közgyűlésén a "numerikus" irány képviselői (a matematikusok és statisztikusok) kiszorították a vezetésből őket, a "fogalmi" irányzatot képviselő könyvtár- és tájékoztatástudományi szakembereket. — Első nemzetközi konferenciájukat (a Deutsche Gesellschaft für Dokumentation osztályozás- és tezauruszkutatási bizottságával együtt) 1990 augusztusában, Darmstadtban rendezik, a fő témakörök: 1. az ismeretek tartalmi elemzése, strukturálása és reprezentációja, 2. a tájékoztatási rendszerek felhasználása, 3. az ismeretek rendszerezése a kiadásban, a könyvtári rendszerekben, levéltárakban és a munkaállomásokon, 4. az ismeretek rendszerezése egyes szakterületeken. (International Classification, 1989. 2. sz.)

* * *

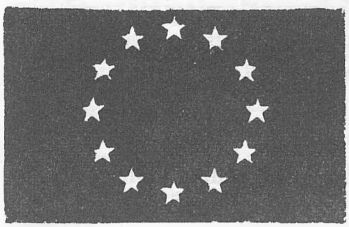
AZ UNESCO SDS/ISIS RENDSZERÉNEK 1988 eleji adatok szerint világszerte több mint kétezer felhasználója volt. Az ingyenes terjesztés, és a terjesztés módja komoly anyagi gondok forrása lett, így az UNESCO ezt a politikáját a rendszer második változata kidolgozásával egyidejűleg megváltoztatja. Az új, kapacitásában is jelentősen kibővült változat — mely CD-ROM-mal is használható, — programrendszere továbbra is ingyenes. A felhasználói kézikönyvnek jelképes ára 200 francia frank. (Revista Espanola de Documentación Cientifica, 12. vol. 1989. 1. no.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KITEKINTÉS

Európa könyvtárügye 1992 után

Kovács Lászlóné

Az 1930-as évek Pan-Európa gondolata, Churchill 1946-os zürichi beszéde, az Európa Kongresszus életrehívása 1947-ben és az Európa Tanács 1949-es megalakulása mind egy egységes Európára irányultak. A megvalósulás mégis évekig váratott magára, most azonban karnyújtásnyira került.

Az Európai Gazdasági Közösség a tagországok közötti anyagi, műszaki, adminisztratív és vámkorlátok 1992-ig történő fokozott lebontásával lehetővé kívánja tenni az áru, a tőke, a szolgáltatások, az ismeretek és a munkaerő szabad áramlását. Ennek információpolitikai és könyvtárpolitikai vonatkozásai is vannak. Ezekről készült az alábbi szakirodalmi szemle. Előtte talán nem hiábavaló az e tekintetben érintett szervezetek áttekintése, hiszen már most is sokat hallunk felőlük és feltehetően a jövőben még több szó fog esni róluk, de nem biztos, hogy a szervezetek közötti összefüggést mindenki ismeri.

Az **Európai Közösségek** (EK) hat nyugat-európai ország integrációs törekvéseinek eredményeképpen jöttek létre. Három önálló közösség alkotja: a legrégebbi az 1952-ben alapított *Európai Szén- és Acélközösség* (köznapi nevén Montánunió), majd az *Európai Gazdasági Közösség* (köznapi nevén Közös Piac) és az *Európai Atomenergia Közösség* (EURATOM), utóbbi kettő 1958 óta létezik. A hat alapító államhoz (Belgium, Franciaország, Hollandia, Luxemburg, Német Szövetségi Köztársaság, Olaszország) 1973-ban csatlakozott Dánia, Nagy-Britannia és Írország, 1981-ben Görögország, 1986-ban Portugália és Spanyolország, a tagállamok száma ma 12. Ausztria, Norvégia és Törökország is benyújtotta felvételi kérelmét, de ezeket csak 1992 után bírálják el.

Az Európai Közösségeknek 1961 óta közös szerveik vannak, nevezetesen az *Európa Parlament*, a *Bizottság* , a *Tanács* és a *Bíróság* . A tulajdonképpeni ügyintéző szerv a Bizottság, míg a döntési jog a miniszteri szintű Tanácsé. A tanácsadói szerepet a *Gazdasági és Szociális Bizottság tölti be*, amelynek tagjai a gazdasági és társadalmi élet szakértői. A közösségnek külön bankja is van, fizetőeszköze az ECU (egy ECU körülbelül 74 forint értékű).

A strasbourgi székhelyű Európa Parlament a 12 tagország közvetlen választások útján delegált 518 képviselőjéből áll. A Parlament ellenőrzi a Tanács és a Bizottság munkáját, ez a legfőbb közösségi testület. Főtitkársága Luxembourgban van.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az Európai Közösségek Bizottságának DG XIII/B főigazgatósága (Directorate General: Telecommunications, Information Industries and Innovation) felelős az információs- és könyvtári hálózat kialakításáért. A főigazgatóság nem végrehajtó szerv, csupán katalizátorként, propagandamunkával és pénzügyi támogatással igyekszik elősegíteni a tervek megvalósulását. A végrehajtók maguk a tagországok, illetve azoknak könyvtárügyi irányítói.

A Közös Piac ikerszervezeteként jött létre 1960-ban az *Európai Szabadkereskedelmi Társulás* (EFTA), genfi székhellyel. Tagjai: Ausztria, Finnország, Izland, Norvégia, Svájc, Svédország. Miután az alapítótagok közül Dánia, Nagy-Britannia és Portugália átlépett a Közös Piacba, a laza szervezet már csak arra törekszik, hogy az elért vám- és egyéb kedvezményeket fenntartsa.

A szintén strasbourgi székhelyű, 1949-ben alakult *Európa Tanács*, az Európai Közösségektől független, bár mind a tizenkét EK tagország egyben ennek is tagja, de ez kiegészül még 11 európai országgal, így összesen 23 államból áll. A szervezet a tagállamokat érintő valamennyi fontos gazdasági, tudományos, társadalmi, kulturális, törvényhozási és közigazgatási kérdéssel foglalkozik.

Magyarországnak az Európa Tanács és az EFTA tagságra vannak komoly esélyei a közeljövőben.

Információ és könyvtárpolitika

Mivel az EK tagországok egyben Európa Tanács tagok, a két szervezet információpolitikai és könyvtárpolitikai lépései összemosódnak. E szervezetek ugyanakkor nyitottak a külső közreműködőket illetően is, örömmel veszik elsősorban a fejlődő országok bekapcsolódását programjaikba és a többi európai ország közreműködését: természetesen pénzügyi támogatást ezek az országok nem élveznek.

A legtöbbet a közös információhálózat kialakítása érdekében az EK tett. E szervezetet motiválta ebben az a tény is, hogy az európai piacot is az amerikai adatbázisok és az amerikai és japán információtechnikai eszközök uralják. Célul tűzték ki, hogy az európai használatú információs adatbázisok és adatbankok előállítói legallább 30%-ban az EK tagországok legyenek. Ugyanakkor a hátrányos helyzetű térségek (Görögország, Dél-Olaszország, Spanyolország, Portugália, Írország) felzárkózását is elő kell segíteni.

A hetvenes években tervbe vették egy olyan dokumentumellátó központ felállítását, amelyik biztosítja az EK országok számára a dokumentumokhoz való gyors hozzáférést. Az eredeti elképzelések szerint a British Library Lending Division mellé telepített European Document Supply Centre kiemelten kezelte volna az orvostudományi, a természettudományi és a műszaki irodalomhoz való hozzájutást. A tervezett központ azonban túl szűk lett volna és egyben elégtelen egyszersmind a szerzői jogi kérdések kezeléséhez.

1984-ben az ún. *Schwencke* határozatban a firenzei Európa Főiskola és az oktatási program mintájára az Európa Parlamentben 21 képviselő egy **Európa Könyvtár** létrehozása mellett szavazott. A könyvtár épületének konkrét helyéről már tárgyaltak (a Brüsszel, Luxembourg, Strassbourg útvonal mentén), de még azt sem döntötték el, hogy egy európai nemzeti könyvtár, vagy a Library of Congresshez hasonló államigazgatási könyvtár létesüljön-e. Ilyen komolytalan formában a tagországok képviselői végül is nem

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

hagyták jóvá a javaslatot. Helyette 1984-ben Luxembourgban olyan javaslat született, hogy közös könyvtárépület helyett, elektonikus adatátviteli és kommunikációs hálózaton nyugvó információs hálózatot hozzanak létre, amely kiegészülne egy hatékonyan működő dokumentumellátó hálózattal, ahonnan minden európai szakirodalom beszerezhető. A rendszer a szellemtudományok teljes területét átfogná annak tágabb értelmében (történelem, civilizáció, jog, gazdaságtan, politika, társadalomtudomány, kultúra, művészetek, zene, építőművészet, irodalom).

Az alábbi dokumentumállományt kívánják lefedni: 1. a tagországok nemzeti könyvtermésének azt a részét, amelyet nemzeti bibliográfiáik feltárnak; 2. az ún. nemzeti örökséget, azaz mindazt az irodalmat a fent említett szakterületekről, amelyek a tagországokban valaha is megjelentek; 3. mindazokat a dokumentumokat, amelyek a tagországok könyvtárainak valamelyikében megtalálhatóak és nemzetközi jelentőséggel bírnak.

A fenti szempontok szükségessé teszik: 1. a kurrens nemzeti bibliográfiáknak elektronikusan visszakereshető formában történő megjelentetését is, egységes európai szabványok szerint; 2. a kurrens nemzeti bibliográfiákon kívül a nemzeti könyvállományok retrospektív adatrögzítését; 3. az Európán kívülí jelentősebb szakgyűjtemények nyilvántartását. Az európai hálózat csak a nemzeti hálózatokra épülhet, vagyis a tagországok nemzeti könyvtárainak és egyéb jelentősebb könyvtárainak együtt kell működniük.

Tizenegy tagország nemzeti könyvtárai igazgatóinak 1987-es lisszaboni tanácskozásán megállapodtak abban, hogy a gépesített könyvtárakat elektronikus hálózattal kötik össze; összehangolják az állománygyarapítás hangsúlyosan kezelendő területeit; állást foglalnak a könyvtári anyagok konzerválásának kérdésében és lépéseket tesznek a programok végrehajtásához szükséges pénzeszközök megszerzése érdekében. Ezen a tanácskozáson alakították meg a Conference of European National Libraries (CENL) szervezetet, ami nem azonos a korábban már létezett Conference of Directors of National Libraries (CDNL) nevű szervezettel.

A CENL könyvtári kérdésekben folytatott kutatásait, fejlesztéseit terjedelmi okokból nem kívánom felsorolni, de három különösen hangsúlyosan kezelt területet kiemelnék.

1. Az *OSI (Open Systems Interconnaction)* 7 rétegű modell úgy konvertál és továbbít az előállítóktól függetlenül különböző, egymástól eltérő gépi rendszereket, hogy a felhasználóknak az teljesen homogénnek tűnik. A 7 rétegből 4 a hálózat fizikai kiépítése, 3 a logikai. A hálózatba kapcsolódó rendszerek készültségi fokozatuknak megfelelő rétegbe kapcsolódhatnak be. (Részletes ismertetését egy későbbi időpontban lapunk külön tanulmányban közli.)

Az OSI könyvtári felhasználásával kapcsolatos kísérleteket Franciaország, Nagy-Britannia és Hollandia közösen folytatnak az EK Bizottság finanszírozásával. Folynak ilyen kísérletek a Deutsche Forschungsgemeinschaft támogatásával is az NSZK-ban.

Az OSI-val kapcsolatban a dokumentumfeldolgozás területén számos szabványosítási kérdés merül fel. Egységes katalogizálási szabályzat mellett kell dönteni. Ez feltehetően az AACR-2 lesz, amit az is indokolttá tesz, hogy a nagy arányban átvett amerikai OCLC rekordok is ebben készülnek. A gépi csereformátum (INTERMARC, UNIMARC, MAB) alkalmazásában is nagy az eltérés ma a nyugat-európai országokban.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A tartalmi feltárás kérdésében is dönteni kell. Az ETO vagy a Dewey rendszer erre nem alkalmas, csakis a nemzetközi információs rendszerek szabályozott szójegyzékeinek alapján álló szöveges forma jöhet szóba. (Az eddigi ilyen rendszereknek a nyelve az angol, az erről való döntés azonban nemcsak könyvtárügyi kérdés, hanem politikai is.) Arra, hogy a Library of Congress tárgyszójegyzékének fordításai mennyire jelenthetik egy többnyelvű tezaurusz alapját, még választ kell kapni a francia-kanadai és a francia könyvtárak most folyó kísérletéből, amelyben az LC tárgyszójegyzék fordítását alkalmazzák. A többnyelvű tezaurusz használata a különböző tagországokban más-más súllyal esik latba. Több országban már saját nyelvű tezaurusz alapján folyik a feldolgozás. Önmagában tehát a tezaurusz kifejlesztése nem oldja meg a feltárás kérdését. Valamennyi könyvtár teljes állományának újbóli feltárása egy ilyen tezaurusz alapján ugyanakkor hatalmas munkát jelentene.

2. A különböző országok nemzeti irodalmához, katalógusaihoz való hozzáférés biztosítása alapvető kérdés, ugyanakkor a használatban levő könyvtári szabványok, szoftverek és hardverek különbözősége miatt hosszú időt fog igénybe venni a kölcsönös hozzáférhetővé tétel. Áthidaló megoldásnak látszik *CD-ROM adatbázisok* előállítása. A jelentősebb könyvtárak saját központi katalógusaikat CD-ROM lemezeken jelentethetnék meg. Előnye, hogy elkerülhetők a telekommunikációs költségek; nem csak ugyanazokat a feltételeket lehetne segítségükkel biztosítani, mint az online hozzáféréssel (vagyis a rekordok le- ill. feltöltését), hanem helyi személyi számítógépeken helyi renszerekként a kis- és nagykönyvtárak egyaránt használhatják a lemezeket; a beruházási és kurrens költségek alacsony szinten tarthatók. Ezzel a megoldással regionális, országos és nemzetközi szinten is megvalósítható lenne az állománygyarapítás koordinálása.

A DG XIII/B főigazgatóságnak, a Nordinfonak és a FID-nek együttes kezdeményezésére, az IFLA támogatásával — 16 000 könyvtárba küldött kérdőív segítségével — felmérést végeznek az EK tagországokban és az észak-amerikai államokban az optikai információs termékek (CD-ROM) elterjedtségéről a könyvtárakban, azok használóinak típusairól, a használói igényekről és a fejlesztési irányokról. A felmérés következő fázisában a világ más országaiból is gyűjtenek adatokat, különös tekintettel a fejlődő országokra.

3. A könyvtári állományok 80%-át, a savas papíron készült kiadványokat az elporladás veszélye fenyegeti. 1986-ban nemzetközi konferenciát tartottak a könyvtári anyagok konzerválási kérdéseiről (erről részletesebben ld. Könyvtári Figyelő 1989. 3. sz. *Kastaly* Beatrix beszámolója). Két lehetőség kínálkozik ezeknek az anyagoknak, illetve azok információtartalmának megmentésére. Az egyik a nagyüzemi, bérmunkában történő tömeges méretű savtalanítási eljárás, ennek lehetőségeit vizsgálják. A másik mód a dokumentumok mikrokártyán történő megőrzése. Ennek a nem olcsó eljárásnak a költségei együttműködéssel jelentősen csökkenthetők. A drága mesterkópiákról akármennyi jóminőségű másolat készíthető, így több könyvtárat is kiszolgálhat egyetlen mesterkópia felvétel.

Az európai könyvtárakban kb. 450 ezer mikroforma található, legtöbbjük kéziratokról, régi ritka újságokról, de disszertációkról is. Áttekintésük nem biztosított, jóllehet évente mintegy 60 ezer egységgel gyarapszanak. Az Európa Tanács bíztatására a LIBER (Lique des bibliothéques européennes de recherches — a szakkönyvtárak képviselőinek

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

szervezete) és a British Library közösen kidolgozta az European Register of Microform Masters tervét ezeknek a regisztrálására, amit az EK Bizottság is felvett projektjei közé.

***

Az EK cselekvési programjai

Az EK első ötéves (1986-1990) cselekvési programja limitált anyagi alapot biztosított, amelyből háromtagú szakértőcsoportot alkalmaztak a könyvtári kérdésekkel való foglalkozásra. A csoport három szinten (LIB-1, LIB-2, LIB-3) határozta meg a tennivalókat.

LIB-1

Ez a legátfogóbb, horizontális terület, amely nem nemzeti szinten, hanem a közösség szintjén veszi számba a tennivalókat. Ennek keretében két területen folytatnak vizsgálatot: 1. a könyvtári gazdaságosság kérdése, makro-szintű statisztikai adatokkal alátámasztva; 2. megelőző állománykonzerválás, elsősorban az információtechnika eszközeire épülően. Egyéb kérdésekkel is foglalkoznak, így: könyvtárak és kiadók/kereskedők közötti elektronikus úton történő kapcsolattartás; az egyes tagországok eltérő könyvtár értelmezése.

LIB-2

Ez a vertikális program 1986 áprilisában indult. A program keretében mindegyik tagállam azonos elvek szerint helyzetjelentést készített országa könyvtárainak gépesítettségi szintjéről és a várható fejlesztésekről, valamint az EK együttműködésben vállalt terveikről. *State of the art of the application of new technologies in libraries and their impact on library functions* (Helyzetkép az új technológiák könyvtári alkalmazásáról és a könyvtári funkciókra gyakorolt hatásáról) címmel közreadták a felmérések eredményeit. (A kötetek az OSZK KMK Könyvtártudományi szakkönyvtárában megtalálhatók.) A felmérés Észak-Amerikára is kiterjed majd azért, hogy összehasonlítható adatokat nyerjenek és láthassák a fejlődés trendjeit. A kötetek szintézisét is tervezik, amelyben összesítik az egyes országok adatait. Bár ez igen nehéz feladat, hiszen a különböző fejlettségű könyvtárügyeket nem egyszerű összesíteni. A szintézis megkísérli körvonalazni azokat a területeket, amelyeken lehetséges a műszaki együttműködés.

Az egyes kötetek érdeme, hogy faktografikus adatokat szolgáltatnak egy olyan témában, amit sok tagállamban ilyen mélységig és részletességgel eddig még nem tanulmányoztak; hogy azonos elvek alapján gyűjtött adatok állnak rendelkezésre a további együttműködéshez; hogy a meglévő állapotok feltárásával és dokumentálásával az egyes országok szakmapolitikusaira és politikusaira hatni lehet a fejlesztéshez szükséges pénzeszközökről való döntéskor.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

LIB-3

Ismét horizontális szint, de inkább műszaki természetű, mint a LIB-1 és elsősorban a hálózat érdekében szükséges tennivalókra koncentrál.

A *Plan of action for libraries in the EC* (Cselekvési terv az EK tagországok könyvtárai számára) című 1989 februári tanulmányban összegezték azokat a tennivalókat, amelyek a tagállamokra várnak. Négy olyan kulcsterület van, amelyen széles körű együttműködés szükséges:

a/ katalógusok/bibliográfiák géppel olvasható formában történő rendelkezésre bocsátása, mint az együttműködés elsődleges forrása;

b/ az automatizált könyvtári rendszerek összekapcsolása;

c/ az európai könyvtárakban őrzött dokumentumokhoz való könnyebb hozzáférés lehetővé tétele a könyvtárközi kölcsönzés mechanizmusának javításával;

d/ a könyvtári személyzet ismereteinek fokozása, modernizálása.

A tennivalók a fentiek jegyében sokrétűek. Öt akciótervet határoztak meg, amelyekre az egyes országok 20-100%-os pénzügyi támogatást is kapnak, a többi összeget saját erőből kell biztosítaniuk. Támogatás céljára az EK öt évre összesen 98 millió ECU-t biztosít. Az öt akcióterv nem a végrehajtás sorrendjét követi, mindegyik programhoz valamennyi országban azonnal hozzá kell lássanak.

1. Akcióterv. A nemzeti bibliográfiák és/vagy nemzeti központi katalógusok gépesítése, beleértve a nemzetközi szempontból fontos állományok retrospektív konverzióját is. Cél: a gépesítési kérdésekben a tagországok megoldásai közötti eltérések csökkentése a nemzeti sajátosságoknak elsőbbséget adva, és a nemzetközi szempontból fontos állományokhoz való hozzáférés javítása.

Költségkeret: 30 millió ECU (15 millió a nemzeti bibliográfiák, 15 millió a retrospektív katalógusok konverziójára), az egyes tervek 10-70%-os támogatásával.

2. Akcióterv. A gépi könyvtári rendszerek nemzetközi hálózatba kapcsolása. Cél: a könyvtári hálózatokkal kapcsolatos nemzetközi szabványok széles körű elterjesztése, nemzetközi hálózatok kialakítására vonatkozó projektek elősegítése és az abból nyerhető tapasztalatok értékelése; az OSI alapján álló alkalmazások és azok széles körben történő megismertetése; a szabványosítási eljárásra való ösztönzés.

Költségkeret: 25 millió ECU, 50%-os támogatással.

3. Akcióterv. Az új információtechnológiára épülő újszerű szolgáltatások bevezetésének ösztönzése.

Költségkeret: 12 millió ECU, 81%-os támogatással.

4. Akcióterv. Olyan piacképes könyvtári termékek és szolgáltatások kifejlesztésének és kereskedelmi célú előállításának támogatása, amelyek több tagország számára érdekesek lehetnek.

Költségkeret : 10 millió ECU, 25%-os támogatással.

5. Akcióterv. A könyvtárosok közötti tapasztalatcsere elősegítése, a képzés összehangolása és a könyvtárosok nemzetközi együttműködésének támogatása. Cél: kiemelten kezelni az akciótervvel kapcsolatosan megvalósuló kísérleteket és a sikereseket más tagországokban is elterjeszteni.

Költségkeret: 12 millió ECU, 100%-os támogatással.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az eddigiek alapján úgy tűnhet, hogy csak a tervezésig és a tárgyalásig jutottak el, konkrét lépések nem történtek. Sok nyugati országbeli szakértő is ezen a véleményen van és szkeptikusak a terveket illetően. Günter *Pflug* szerint sajnálatos, hogy minden további kérdést megelőzően nem a szabványokról, a formátumról, a tárgyi feltárásról stb. döntöttek, hogy azokban az országokban, ahol az országos rendszerek kiépítése érdekében most fáradoznak, ezeknek a döntéseknek a figyelembevételével kezdhessenek munkához.

Történt azonban sok konkrét fejlesztés is. A teljesség igénye nélkül álljon itt ezekből néhány:

1. Az első, teljesen számítógéppel készülő nemzeti bibliográfia a Deutsche Bibliographie, amelynek az előállítása során szerzett tapasztalatok a többi tagországban is hasznosíthatóak.

2. A British Library és a Bibliothèque National (az angol és a francia nemzeti könyvtárak) közös kísérleti programba kezdtek a nemzeti bibliográfiai adatbázis CD-ROM lemezen történő közreadására. Ugyanazt a szoftvert használják, amit a *Books in Print Plus* és a *Verzeichnis lieferbarer Bücher* című kiadói katalógusok CD-ROM változatai.

3. A nagykönyvtárak cédulakatalógusai gépi konvertálásának megoldására kísérletek folynak az NSZK-ban, ezeket a Deutsches Bibliotheksinstitut koordinálja. Az Európa Tanács megbízásából a LIBER dolgozott ki erre vonatkozó ajánlásokat.

4. PROTEAS (Prototypes European Access Systems) névvel, kísérleti jelleggel egy adatbázist hoztak létre az információk hálózati kezelési lehetőségeinek megfigyelésére. Az információtechnológia (IT) és a telekommunikáció területéről gyűjtik az adatokat, de később kiterjesztik azt más területekre is. Minden bevitt tétel egy gyártmány prototípusának szabadszövegű leírásából, a gyártmány paramétereiből, a felhasznált szabványok megnevezéséből áll, továbbá a potenciális felhasználói kört is regisztrálják. A kísérleti szakaszban a rendszer használata ingyenes. A PROTEAS a legtöbb európai országból fogad adatokat különféle szervezetektől és oktatási intézményektől.

5. Az EK miniszterei 1989 márciusában jóváhagyták az ún. SPRINT (innováció és technológia transzfer stratégia) programot, amelynek keretében az első, 1984-1988-as kísérleti szakasz után, 1989-1990 között kialakítják a technológiai adatátvitel szakértőinek európai hálózatát. A program fő célja az EK országok közötti információ és tapasztalatcsere felgyorsítása. Az első szakaszra szánt 18,5 millió ECU-hoz képest jelentősen emelkedett a támogatás összege, 90 millió ECU-ra.

6. Az egységes könyvpiac érdekében az EK Bizottság az alábbi konkrét intézkedések végrehajtását kezdte meg:

— olyan információs kiadvány összeállítását, amely a szerzők és fordítók jogait, társadalmi és jogi státuszát vizsgálja a tagállamokon belül;
— statisztikai eszközökkel vizsgálja a könyvkiadás területét;
— programokat indít a kortárs irodalom pénzügyi támogatására;
— ösztöndíjjal támogatja a fordítói tevékenységet;
— az olvasás népeszrűsítését segítő információs kampányt indít.

7. Hágában EURÓPA 1992 névvel adatbankot hoztak létre, amelynek célja a gazdasági döntéshozatal segítése négy fő területen:

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

- általános információk az EK-ról és az egységes belső piacról;
- a Fehér Könyv (a belső piaci nyitással kapcsolatos tennivalók kódexe) ajánlásai és megvalósításuk helyzete;
- jogszabályok;
- 600 olyan európai szervezet címe, amelyek rendelkeznek a belső piac megvalósításával kapcsolatos információkkal és terjesztik is azokat. Az adatok aktualizálása kéthetenként történik.

8. OVIDE nevű információs rendszerében az Európa Parlament képviselői között teremtenek elektronikus kapcsolatot. A rendszer segítségével a képviselők egyfelől naprakész parlamenti információkat szerezhetnek, másfelől lakóhelyükről egymással is kommunikálhatnak. A hálózat az EK tagországok egyéni előfizetői számára is hozzáférhető lesz, ennek megnyitását 1990-re tervezik. Az információs rendszerben elérhetőek lesznek a parlamenti beszámolók, a kurrens kiadványok, eseménynaptárak, EK szerződések adatai, EK statisztikák, valamint egyéb gyakorlati tudnivalók is, egészen a vonatok, repülőjáratok menetrendjéig bezáróan. Az OVIDE elektronikus postahálózattal is fog rendelkezni, amelyen keresztül kérdéseket lehet továbbítani a parlamentbe. Az egyéni vagy intézményi (szervezeti) előfizetők terminálokon vagy videotex rendszereken keresztül férhetnek a rendszerhez.

9. ECHO (European Commission Host Organisation) névvel adatbázisszolgáltató központot létesítettek 1980-ban Luxembourgban az EK Bizottság felügyeletével. A rendszer használói percek alatt kaphatnak online információkat termékekről, piacokról, kutatási projektekről, kutatási jelentésekről, folyóiratcímekről. A felhasználó hozzáférhet az EK Bizottság által részben vagy egészben finanszírozott központi adatbázisokhoz és adatbankokhoz (ezek semmilyen más szolgáltatón keresztül nem elérhetőek), valamint egyéb online szolgáltatásokhoz. Az ECHO ún. Help Desk-je tájékoztatja a felhasználót az adatbázis választékról, naponta 8.00-18.00 óra között személyesen, napi 24 órán keresztül számítógép útján. *Echo News* című hírlevelük rendszeresen tájékoztat az új fejlesztésekről, az új adatbázisokról, személyzeti híreket, kiállítási, konferenciai tudósításokat közöl.

10. Az ICONE (Comparative Inventory of European Standards) azoknak a nemzeti szabványoknak az adatbázisa, amelyeknek van európai vagy nemzetközi megfelelőjük. 110 ezer európai és nemzeti szabványról és velük kapcsolatosan 330 ezer nemzeti szabványról informál az adatbázis.

Miután az információpolitikai akciótervek 1989-es közzététele és az 1992-es "nyitás" között meglehetősen szűkre szabott az idő, az egyes országoknak azonnal munkához kell látniuk. Az EK tagországai az információpolitikai ügyek intézéséhez nemzeti szervezeteket hoztak létre. Kettőről áll rendelkezésünkre hiteles forrás.

Az NSZK-ban *"Arbeitsgruppe europäische Bibliotheksangelegenheiten"* néven a Deutsche Bibliothékban működő titkársággal létesített testület a kultuszminisztérium és más szövetségi minisztérium képviselőiből, az általuk felkért könyvtáros szakértőkből, a Deutsche Forschungsgemeinschaft és a könyvtáros egyesület képviselőiből áll. A szervezet a *Biblioheksdienst* c. szakfolyóirat hasábjain pályázati felhívást tett közzé 1989 végéig benyújtható könyvtári fejlesztési tervekre.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Nagy-Britanniában *Inter-departmental Coordinating Commettee for Scientific and Technical Information* (ICCSTI) néven 1974 óta működik az a szervezet, amelyiknek hatáskörébe utalták az EK könyvtári ügyek gondozását. A szervezet a könyvtáros egyesület, az Aslib és más egyesületek (IIS, CICI, SCONUL), valamint az adatbáziselőállítók egyesületének képviselőiből áll.

Az EK hivatalos dokumentumokhoz való hozzáférési lehetőségek

Az egységes belső piac 1992-es létrejöttéhez hatalmas összefogásra, egyeztetőmunkára és szabványosításra van szükség, ami természetszerűleg rengeteg dokumentumot (szabványjegyzékek, jogszabálygyűjtemények, címtárak, stb.) eredményez. Miután mind a tagállamokat, mind a többi európai államot nagymértékben érintik ezek a kérdések, igen jól szervezett tájékoztatási és dokumentumellátó hálózatot építettek ki. Részei: az EK nemzeti központok a tagországokban, az EK kiadványokat terjesztő helyek Luxembourgban és a tagországokban, az EK ügyek információs központjai tagországonként, az EK letéti könyvtárak hálózata. A letéti könyvtári hálózat pontjai: az európai dokumentációs központok (tagországonként több is), a letéti könyvtárak (tagországonként legalább egy, de más, nem tagországokban is vannak ilyenek), európai tájékoztatási központok (csak az alapvető dokumentumokból álló kisebb gyűjtemények, tagországonként). Ennek az intézményhálózatnak a segítségével valemennyi tagország minden intézménye és polgára hozzáférhet, vétel vagy könyvtári használat útján, a számára szükséges dokumentumokhoz. Csak Nagy-Britanniában például 45 európai dokumentációs központ van és két letéti könyvtár. A nemzeti EK központok minden országban igen leterheltek, a londoni központban például óránként 100 telefonhívásra válaszolnak.

Szólni kell még az európai belső piac hatásáról a képzésre és a szakemberek mozgására. 1992-től az EK tagországaiban szabad munkahelyválasztás lesz, minden megkötöttség nélkül. Ez a könyvtárosok, információs szakemberek szabad mozgását is jelenteni fogja, ami kívánatos a szakmai tudás fejlesztése, a nyelvismeretek fokozása szempontjából is. 1990-től az EK területén kiadott diplomák egyenértékűek, a felsőfokú képesítést bármelyik tagállamban korlátozás nélkül elismerik. Az egyes országok oktatási intézményeinek össze kell addigra hangolniuk a vizsgarendjüket, a képzési időt, a tantervet. A könyvtárosképző intézmények képviselői először e témában 1989 októberében ültek össze Hannoverben. (E konferenciáról lapunk részletesebb tájékoztatást tervez közreadni a következő számban. *A szerk.*)

***

A szakirodalom olvasása közben akaratlanul is eljátszottam azzal a gondolattal, hogy Magyarország is tagja az EK-nak és ebből mindjárt adódott, hogy összehasonlítsam a mi helyzetünket, lemaradásainkat a többi országokkal. Azután a szemle írásának előrehaladtával, nap-nap után egyre többször szerepeltek a tömegkommunikációs eszközökben az Európa Tanáccsal kapcsolatos hazai hírek, mígnem éppen e szemle elkészültével egy időben jelentették be, hogy Magyarország felvételét kérte az EFTÁ-ba, illetve az Európa Tanácsba. Igazolva látom ilyenformán azt a meggyőződésemet, hogy jobban oda kell figyelnünk Európa információpolitikai fejlesztésére.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Néhány továbbgondolásra szánt kérdést vetnék fel a továbbiakban, a kérdések némelyikében netán cselekedni is kellene.

- Az EK hivatalos dokumentumaihoz való hozzáférés intézményesített megszerzése, hasonlóan az Országgyűlési Könyvtár ENSZ-dokumentumok gyűjtéséhez.

Ismereteim szerint e dokumentumokat, vagy azoknak egy részét az MTA Közgazdaságtudományi Intézet Könyvtára kapja, ahonnan egy részük elkerül a szakterületileg illetékes könyvtárakba (OMIKK, Konjunktúra-, Piackutató és Informatikai Intézet, Országgyűlési Könyvtár stb.). Szisztematikus feldolgozásuk és a rendszeres információszolgáltatás nem megoldott. Olyan helyre kellene telepíteni a gyűjteményt, ahol az információszolgáltatásnak nem elsődleges célja a profitszerzés. (A Kopintdatorg *"Európa 1992"* c. hírleveléért az évi 12 ezer Ft-os előfizetési díj feltehetően sok könyvtár számára megfizethetetlen.)

Az Európa-képes, exportra irányuló magyarországi kereskedelemhez, vállalkozásokhoz elegengehetetlenek mindazok a gyártmányindexek, szabványjegyzékek és egyéb kiadványok, amelyek az EK égisze alatt jelennek meg. Ezeknek azonban olyan hihetetlen magas az áruk, hogy ez is szükségessé tenné legalább egyetlen, valamennyi könyvtár által ismert helyen történő gyűjtésüket és az azokból történő információszolgáltatást. Ez az intézmény kiemelt támogatást kellene kapjon a gyarapításhoz.

- Elemi érdekünk lenne, hogy olyan nagyszámítógépes nemzeti információs rendszert építsünk ki, amelyik a leginkább kompatibilis a nyugat-európai rendszerekkel azért is, hogy minél több késztermékét vehessünk át.
- Csatlakozni kellene az ECHO adatbázis szolgáltató központhoz, amelynek a használata egyelőre ingyenes.
- Legalább egy felelős könyvtári szakértő, de inkább néhány tanácsadóból álló grémium hatáskörébe kellene utalni az EK DG XIII/B főigazgatósággal való kapcsolattartást. Biztosítani kellene a tárgyban tartott konferenciákon, megbeszéléseken való mindenkori és nem saját finanszirozásból, egy-egy szakember buzgalmán alapuló részvételt.
- Rendszeresen történjen híradás a hazai szaksajtóban a szükséges tudnivalókról, az EK információpolitikai eredményeiről, az új adatbázisokról.
- Felmérés kellene készüljön a hazai információ gépesítettségi állapotáról, aminek áttekintése amúgyis időszerű lenne.
- Meg kellene vizsgálni — megbízható közgazdasági számításokkal alátámasztva — azt, hogy nem lenne-e hazánk számára is járhatóbb út a közelebbi jövőre egy CD-ROM nemzeti bibliográfiai adatbázis létrehozása, mint a csak a távolabbi jövőre kiépíthető online rendszer. Pénz hiányában ehhez ugyanis csak a nagykönyvtárak fognak tudni csatlakozni. A számítógépek árának rohamos csökkenése, a beépített CD-ROM meghajtók nagymértékű elterjedése a kiskönyvtárak számára is elérhetőbbé tenné az ellátást, mint egy elektronikus rendszer, amelyhez a hálózat még szintén kiépítésre vár.
- Már most lépéseket kell tenni a hatékonyabb dokumentumellátás érdekében, hogy zökkenőmentesen kapcsolódhassunk be az európai vérkeringésbe, az igényelt dokumentumokra, információkra ne kelljen olyan sokat várni, mint azt manapság országon belül is tapasztaljuk A gyors információtovábbítás csakis egy elektronikus postahálózat kiépítésével képzelhető el.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

- Meg kell oldani a nemzeti bibliográfiai rekordok nemzetközileg is használható idegen nyelvű (angol) tárgyi feltárását, hogy az információszolgáltatásban exportképesek legyünk.
- A szakemberképzés, a munkaerőpiac területén látom a legnagyobb buktatót. A legalább angol nyelvet, a tárgyalókészség szintjén tudó, ugyanakkor az információtudományban is jólképzett szakemberek sokasága nélkülözhetetlen lesz a szakmában. A magyarországi könyvtárosképzés tantervét az EK tagországokéhoz kell igazítani, "kompatibilissá" kell tenni.

Ez persze előrevetíti annak az árnyékát, hogy az ilyen szakemberek a nyugati államokban is keresettek lesznek és ott jóval több pénzért tudnak munkát vállalni. (Egy angol szakfolyóirat álláshirdetésében például évi 30 000 font fizetésért keresnek információs menedzsert.) Tovább nehezíti a helyzetet, hogy konjukturális szakmáról van szó és a külföldi munkavállaláshoz már engedélyre sincs szükség. Várhatóan be fog következni a szakmánkban a még erőteljesebb kontraszelekció és ennek következményeit aligha kell magyarázni. Vagy utána meghívjuk a külföldi szakértőt és valutában jól megfizetjük, mert kénytelenek leszünk rá? Tudom, hogy ez már nemcsak szakmapolitikai kérdés, hanem országos helyzetünk szomorú következménye, de azért szükségesnek éreztem felvetni.

Irodalom

1. BORCHARDT, P.: Aktionsplan für die Bibliotheken in der Europäischen Gemeinschaft. Aufruf zum Einsenden von Projektideen. = Bibliotheksdienst 23/1989/10. p. 1051-1052.
2. BORCHARDT, P.: Europa und die Bibliotheken. = Bibliotheksdienst 23/1989/5. p. 498-509.
3. BORK, H.: OSI für Bibliotheken — Normen, Projekte und Vorschläge zur Anwendung elektronischer Kommunikation. Berlin, Deutsches Bibliotheksinstitut, 1989. (dbi-materialien 84.)
4. BORK, H.: Zweimal OSI. = ZfBB 36/1989/3. p. 254-261.
5. Europäische Telekommunikation: Perspektive 1992. = Nachrichten für Dokumentation 39/1988/3. p. 182.
6. Europe. = Bull. Bibl. Franc. (1988/1-2. Tematikus szám.
7. ILJON, A.: European cooperation in library automation. 1. = International library cooperation 10th Anniversary Essen Symposium 19 Oct — 22 Oct 1987. ed. A.H. Helal, J.W. Weiss. Essen, Universitätsbibliothek, 1988. p. 72-77.
8. KOCH, H-A.: Aktionsplan für die Bibliotheken in der Europäischen Gemeinschaft. 2. Hearing der Kommission. = ZfBB 36/1989/3. p. 272-275.
9. KOCH, H-A.: Euro-Buch. Die Liga der Forschungsbibliotheken: keine Angst vor 1992 = Die Zeit 11.8. 1989.
10. KROLLER, F.: Aktionsplan der Europäischen Gemeinschaft für die Bibliotheken. = Mitteilungen der Vereinigung Österreichischer Bibliothekare 42/1989/3. p. 47-53.
11. LEHMANN, K-D.: Aktionsplan für die Bibliotheken der Europäischen Gemeinschaft. = ZfBB 36/1989/21. p. 70-72.
12. LUCK, R.: Europäische Integration und schweizerische Bibliotheken: Utopie oder Chance? = ARBIDO-R 4/1989/2. p. 29-34.
13. LUPOVICI, Ch.: European cooperation in libary automation. 2. = International library cooperation. 10th Anniversary Essen Symposium 19 Oct — 22 Oct 1987. Ed. A.H. Helal, J.W. Weiss. Essen, Universitätsbibliothek, 1988. p. 78-84.
14. Open lines to European Parliament by 1990. = The electronic library 7/1989/5. p. 332-333.
15. PFLUG, G.: Europäische Bibliotheksinitiativen. = Libri 38/1988/3. p. 178-187.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

16. Plan of action for libraries in the EC. Second draft. Summary. Luxembourg, 28th February 1989. Luxembourg, European Communities, 1989. p. 22.
17. SCHUMACHER, D.: Europe 1992 — the impact on the online community. = Proceedings of the 12th International Online Information Meeting London 6-8 Dec 1988. vol. 2. Oxford — New Jersey, Learned Information, 1989. p. 743-748.
18. SIEFKES, F.: Forumdiskussion "Auf dem Wege zu einem Aktionsplan für die Bibliotheken in der EG" am 7. bis 8. Marz 1989 in Luxemburg — Stellungnahme der Deutschen Delegation. = ZfBB 36/1989/4. p. 369-380.
19. Tények könyve '88. Magyar és nemzetközi almanach. Szerk. Baló György és Lipovecz Iván. Bp. Computerworld Informatika Kft, Móra, 1987. 852.p.
20. UMSTÄTTER, W. — JÜNGLING, H.: Zum deutsch-britischen Erfahrungsaustausch der letzten Jahre im Hinblick auf dengemeinsamen Binnenmarkt der EG. = Bibliotheksdienst 23/1989/5. p. 509-520.
21. Vorbereitung von Projekten und Anträgen im EG-Aktionsplan. = ZfBB 36/1989/4. p. 366-368.

+ + +

A VILÁG LEGNAGYOBB FOLYÓIRAT-ADATBÁZISA készült el 1989 őszén a British Library Document Supply Centre-ben. A *Boston Spa Serials* című CD-ROM a Dokumentumszolgáltató Központ révén hozzáférhető 300 000 időszaki kiadvány (hírlapoktól sorozati monográfiákig) címét tartalmazza, 66 000 címváltozattal. A kiadványt félévenként frissítik fel, évi előfizetése 425 font. (Document Supply News, 1989. szept.)

+ + +

A CD-ROM-TÁROLÓ "wurlitzer" új típusát, a Voyager nevű készüléket, 1989 őszén helyezte üzembe a British Library Document Supply Centre. A Voyager 250 kompakt lemez tárolására és mikroszámítógépes keresésére alkalmas; kapacitása összesen 175000 megabájt adat, ill. 80 millió oldalnyi szöveg, ill. 12 napot kitöltő mozgókép-anyag. Össze is lehet kapcsolni egymással több ilyen készüléket, így a rendszer elvileg korlátlanul bővíthető. A Voyagert a British Library támogatásával fejlesztette ki egy információtechnológiai cég, de hivatali és katonai célokra is fel akarják használni; az USA-ból is számos megrendelés érkezett már rá. (Document Supply News, 1989. szept.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az IATUL 13. konferenciája

Dömötör Lajosné

Az International Association of Technological University Libraries (IATUL) 13. konferenciáját Ljubljanában rendezték 1989. május 22-től 26-ig, *Nemzetközi együttműködés a műszaki egyetemi könyvtárak között* címmel. A rendezvény házigazdája az Edvard Kardelj Egyetem Központi Műszaki Könyvtára volt.

A konferencián 18 országból 71 vendég vett részt, és 23 előadás hangzott el a következő szekciókban:

— A dokumentumszolgáltatás új módszerei
— A dokumentumok egyetemes hozzáférhetősége
— Kooperáció: a korlátok legyőzése
— Az információforrások megosztása az elektronikus korszakban

Az előadásokat egy érdekes ún. "panel" (meghívott résztvevőkkel rendezett) vita egészítette ki: *A nemzetközi szervezetek szerepe az együttműködés javításában. Tehetünk-e többet?* címmel.

Az IATUL elnöke, Dennis *Shaw* üdvözlő beszédében az 1955-ben alapított szervezet egyik fő célját a nemzetközi együttműködésben jelölte meg. A 34 év fontosabb eredményei között említette a folyamatosan fejlődő kapcsolatokat Ázsia, Dél-Amerika és Kelet-Európa országaival, és az IFLÁ-val született megállapodást a tevékenységek felesleges megkettőzésének megakadályozására. Végül kitért az IATUL-nak az ICSU-ban betöltött fontos nemzetközi szerepére. A következőkben szekciók szerint ismertetjük az elhangzott előadásokat:

A dokumentumszolgáltatás új módszereiről szekció

Dokumentumszolgáltatás: egy új korszak hajnala? — Andrew Braid, Nagy-Britannia

A világszerte folyó érdekes kísérletekről szólt, melyek a dokumentumok korszerű raktározásával, feltárásával és szolgáltatásával kapcsolatosak. Az előadás a dokumentumszolgáltatás fejlődésének lehetőségeit mind a könyvtárak, mind a kiadók szempontjából tárgyalta.

Mikroszámítógépek új alkalmazása a könyvtárközi kölcsönzésben a Helsinki Egyetem Műszaki Könyvtárában — Eeva Mörttinen, Finnország

A könyvtárközi kölcsönzés automatizálásának első lépése a külföldi dokumentumszolgáltató központokba, közülük is a British Library Document Supply Centre-be irányuló kérések számítógépes feldolgozása volt. A külföldre küldött kérések száma évente 12 000, ennek fele a British Libraryba megy. A British Library által kért formát a rendszer automatikusan alakítja ki. Egy nap egyszer továbbítják a kéréseket online módon vagy telexen a BLDSC-be. A kapott dokumentumok, illetve negatív válaszok regisztrálása szintén naponta történik. A rendszer elnevezése a dBASE III+ szoftver

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Dokumentumcsere floppy disken — Rodes Trautman, USA

A floppy diskek postán könnyen továbbíthatók, s mindenki használhatja őket, aki személyi számítógéppel rendelkezik. Néhány standard program megléte esetén speciális dokumentumok cseréjére is alkalmazhatók (például kéziratok, rajzok). A 256 ASCII karakter készlettel készített, DOS szöveg fájlokat tartalmazó diskek cseréje máris lehetséges, mivel minden könyvtárosnak van TYPE, VIEW, BROWSE vagy LIST programja, ami képernyőn megjeleníti vagy kinyomtatja ezeket a fájlokat. A floppy disken történő dokumentumcsere hasznosságának példái után a szerző javaslata következett: a könyvtárosoknak meg kellene állapodniuk néhány programcsomag és korszerű szövegszerkesztő program használatában. Ez utóbbira vonatkozóan R. Trautman a Borland International cég "Sidekick Plus" programját ajánlotta.

Számítógépes információs rendszer kifejlesztésének alapjai a Központi Műszaki Könyvtárban — Nada Čučnik-Majcen, Jugoszlávia

A konferencia háziasszonya, az Edvard Kardelj Egyetem Központi Műszaki Könyvtárának igazgatónője a fejlesztés fő céljait ismertette. Néhány ezek közül: a felhasználói igények meghatározása, a könyvtári szervezet korszerűsítése, a mérnöki tudományok, az ökológia és az energiakutatás terén, a megfelelő számítógépes programok kifejlesztése, adaptálása, a felhasználói oktatás megszervezése stb... Az előadás bemutatta a ljubljanai egyetem Központi Műszaki Könyvtárának feladatait a Szlovén és a Jugoszláv információs rendszeren belül.

IANI —Kapu a könyvtárközi kommunikációhoz —Elisabeth Mickos, Finnország

A Dániában kifejlesztett IANI program PC hálózaton keresztül egységes és könnyű intelligens csatlakozást biztosít három skandináv host-computerhez. Az információkeresés menü vagy az IANI parancsnyelv segítségével történhet, ez utóbbit lefordították minden host saját parancsnyelvére. Az IANI adatbázisok tartalmazzák néhány nagykönyvtár katalógusát, és a központi katalógusokat, amelyekből a felhasználó könnyen meghatározhatja a keresett dokumentum lelőhelyét. Az IANI fejlesztésének következő állomása a dokumentumrendelés online módon történő megvalósítása volt az elektronikus "postaláda" segítségével. A felhasználó a kért dokumentumot közvetlenül kapja meg a küldő könyvtártól. Jelenleg az IANI rendszer három különböző skandináv host keresőnyelvét egyetlen egységes nyelvre fordítja le, a jövőben a különböző könyvtárközi kölcsönzési rendszerekkel bíró könyvtárak azonos módon vehetnek részt az IANI dokumentumrendelő rendszerben. Az IANI a hagyományos skandináv kooperáció jó példája.

A dokumentumok egyetemes hozzáférhetősége szekció

A publikációk egyetemes hozzáférhetősége az elektronikus korszakban — Maurice B. Line, Nagy-Britannia

A szerző a BLDSC nyugalmazott igazgatója, az IFLA UAP Program felelőse, a könyvtártudomány világszerte ismert, tekintélyes képviselője. Az online módon használható központi katalógusok segítségével könnyű meghatározni a keresett dokumentumok lelőhelyét. Egyre több dokumentum rendelkezésre bocsátása történik telefaxon. A könyvtárközi kölcsönzés és a dokumentumszolgáltatás kezd függetlenné válni az országhatároktól. A nemzetközi könyvtárközi kölcsönzésben a kérések száma évente 1,5-2 millió. A szerzők a korszerű szövegszerkesztő rendszerek segítségével önmaguk is publikál-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

hatják műveiket, amelyek így gyakran kimaradhatnak a bibliográfiai ellenőrzés alól. A szerzők által készített inputok a kiadóknál online módon érhetők el. A kiadók bizonyos dokumentumok teljes szövegét elektronikus úton teszik hozzáférhetővé, pl. referensz műveket, folyóiratcikkeket. A teljes szövegeket tartalmazó CD-ROM-ok használata sokféle: többek között cikkeket lehet róluk igény esetén kinyomtatni, mint pl. a British Library ADONIS programja teszi, amelyik 219, leggyakrabban használt biokémiai folyóirat cikkeit szolgáltatja CD-ROM-okról. A szerző elemzi a CD-ROM-ok használatának gazdaságossági, használati, hardver-szoftver problémáit, amelyek megoldására a következő évek kísérletei fognak választ adni.

A tudományos folyóiratok beszerzésének és használatának néhány problémája Lengyelországban — Henryk Szarsky, Lengyelország

Az előadó a magyar helyzethez hasonló, a folyóiratbeszerzésre kiható gazdasági nehézségeket ismertette. A wroclawi Műszaki Egyetemi Könyvtár a belföldi és a nemzetközi könyvtárközi együttműködés segítségével kívánja leküzdeni a beszerzés korlátait.

A ljubljanai Edvard Kardelj Egyetem Központi Műszaki Könyvtárának közreműködése a folyóiratok egyetemes hozzáférhetőségében — Mara Slajpah és Lepsa Sturm, Jugoszlávia

Elmondták, hogy a 40 éves fennállását ünneplő könyvtár 1957-ben kezdte meg a központi folyóiratkatalógus építését, ekkor még cédulakatalógus formában. 1975-ben már számítógéppel készült a nyomtatott változat (ennek két kiadása volt), majd 1984-ben a kiegészítés COM-katalógus formában jelent meg. A szlovén decentralizált könyvtári hálózat számára, amelyben a műszaki egyetemi és a szakkönyvtárak vesznek részt, a központi katalógus a szerzeményezés és a rendelkezésre bocsátás koordinálásának eszköze. A fejlesztés következő lépése a katalógus online hozzáférhetővé tétele.

A nemzetközi együttműködés eredményei és hatása a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárában — Dömötör Anna, Magyarország

Az előadás a dokumentumcsere, a dokumentumszolgáltatás, az együttműködési szerződések keretében folyó tevékenység és az IATUL munkában való részvétel szerény eredményeit ismertette.

Együttműködés az állományfejlesztés terén Hollandiában — Gerard a. J.S. van Marle, Hollandia

Van Marle előadásából kiderült, hogy a 70-es évek közepén történtek az első lépések a külföldi irodalom beszerzésének összehangolására. Az egyetemi könyvtárak költségvetésének lényeges csökkentése megerősítette az együttműködési törekvéseket. 1983-ban állították fel azt a bizottságot, amely a Royal Library, az egyetemi könyvtárak és a Tudományos Akadémia könyvtárai közötti együttműködést szervezi. A bizottság két jelentésben (1985, 1987) számolt be eredményeiről.

A Budapesti Műszaki Egyetem szerepe a nemzetközi információcserében — Lebovits Imre, Frank Róza, Remzső Gábor — Magyarország

A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárában folyó nemzetközi dokumentumcsere és a személycsere eredményein kívül az előadás ismertette a Magyarországon 1986-ban kezdődött Információs Infrastruktúra Fejlesztési Programot és a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának szerepét ebben.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A kooperáció — a korlátok legyőzése szekció

Az UNESCO Általános Információs Programja és ennek szerepe a regionális kooperatív információs hálózatok fejlesztésében — John B. Rose, Franciaország

Az UNESCO tevékenysége 5 irányban folyik: az információcsere és a távközlés módszereinek, szabványainak, eszközeinek fejlesztése az UNISIST keretében; új technológiák bevezetése, adatbázisépítés; regionális kooperatív információs programok és hálózatok létesítése; a nemzeti információpolitika és infrastruktúra támogatása; végül az információs szakemberek és a felhasználók oktatása. Az előadás különösen a fejlődő országokban folyó UNESCO tevékenységet részletezte.

Az információ szerepe a fejlesztési problémák megoldásában — Aleksandra Kornhauser, Metka Vrtacnik, Jugoszlávia

Az előadás szintén az UNESCO-tevékenységéről szólt. A kevésbé fejlett országokban a gazdasági válság ellen hat a jó információcsere a tudományban és a technikában. Az UNESCO nagy súlyt helyez az információs szakemberek, kutatók és döntéshozók oktatására. Az előadásban a problémamegoldó információs módszer lépéseinek bemutatása környezettudományi kérdéseken történt. A szerzők ismertették a problémamegoldó teamek ideális összetételét.

Műszaki Egyetemi Könyvtár nemzeti és nemzetközi együttműködése adatbázisok területén — Aud Lamvik, Norvégia

A Norvég Műszaki Egyetemi Könyvtár tevékenységét ismertette, amelynek működési elvei hasonlóak a magyar műszaki egyetemi könyvtárakéhoz. A szolgáltatások láncolata bibliográfiai szolgáltatásból, dokumentumszolgáltatásból és felhasználói oktatásból tevődik össze. A könyvtár részt vesz a kiváló skandináv könyvtári együttműködésben és további európai projectekben is.

Ausztrália — a nagy távolságok problémája — Richard J. Leadbetter, Ausztrália

Az előadás a gazdagság problémáit mutatta be. Az igen szellemes, szórakoztató előadás leszögezte, hogy Ausztrália kultúrája európai alapú ugyan, azonban Ázsiához van közelebb. A személyes kapcsolatok ápolásának akadálya a nagy távolság és a magas útiköltség. Így a könyvtárak mindössze egy-egy vezető könyvtárossal képviseltetik magukat a nemzetközi rendezvényeken. A legkönnyebb hozzáférés az amerikai DIALOG adatbázisokhoz van, sok európaihoz nincs. Az ausztrál tudósok sokszor nem tudják a szomszédos ázsiai népek nyelvét. Sok folyóirat nem jut el Ausztráliába. Az együttműködés még országon belül sem könnyű, de javulni fog. A földrésznyi kiterjedésű, gazdag ország könyvtári életének nehézségeiről hallva a magyar résztvevők felidézhették saját problémáikat, miközben szomorúan állapíthatták meg, hogy a kelet-európai országokból a közeli Jugoszláviába mindössze néhány résztvevő érkezett, bizonyára az anyagi nehézségek miatt.

Együttműködés és egymásrautaltság a Fachinformationszentrum és a tudományos könyvtárak között — Klaus Lankenau, NSZK

A hazánkban is jól ismert Fachinformationszentrum, Karlsruhe tevékenységét ismertette a következő előadás. Az együttműködés az adatbázisok előállítására, az online adatbázisok használatára és a dokumentumszolgáltatásra vonatkozik.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Nemzetközi együttműködés — Az IATUL tagság előnyei — Vladimir T. Borovansky, USA

Az előadó örömmel állapította meg az észak-amerikai könyvtárak növekvő aktivitását az IATUL-ban, a szovjet és a kelet-európai könyvtárak bekapcsolódását a nemzetközi együttműködésbe.

A könyvtári együttműködés néhány fejlesztési problémája a jugoszláv tudományos és műszaki információs rendszerben (SSTI) címmel a jugoszláv tudományos és műszaki információs rendszer kapcsolatát vázolta fel Dora Secic előadása.

Tudományos és műszaki dokumentált információ az UNESCO nemzetközi hidrológiai programjában — Paul Nieuwenhuysen, Belgium

Nieuwenhuysen előadása bemutatta azt a munkacsoportot, amely ajánlásokat készít az UNESCO-nak a hidrológiai információkkal kapcsolatban. A szerző ismertette a kidolgozott ajánlásokat, melyek legtöbbje a hidrológiai információkat igénylő felhasználók oktatásával, a szakterületen működő információs szakemberek képzésével, információs segédeszközök, adatbázisok létrehozásával foglalkozott. Végül felsorolt néhány eredményt, amelyet máris megvalósítottak, pl. nyári tanfolyamot a hidrológiai információról, hidrológiai témákról készülő SDI szolgáltatást, adatbázis építést a hidrológiai dokumentumokról stb...

A források megosztása az elektronikus korszakban szekció

Könyvtárközi kölcsönzésre szolgáló kísérleti hálózat terve Európában — Look Costers Hollandia

1989 elején nemzetközi munkacsoport tett javaslatot az Európai Közösség bizottságának nyitott kommunikációs rendszer felállítására, mely a könyvtárközi kölcsönzést szolgálná. A számítógéppel támogatott könyvtárközi kölcsönzési szolgáltatások a különböző európai országokban lehetővé tennék a források megosztását és az állományok kombinálását, egyesítését a végfelhasználók számára. A jelenleg létező könyvtárközi hálózatok nem kompatibilisek egymással. A rendszer kialakításában Anglia, Franciaország és Hollandia venne részt.

Az izraeli egyetemi könyvtárak számítógépes hálózatai — Nurit Roitberg, Izrael

Állami támogatással építették ki az egységes szoftver és hardver alapú rendszert. A szoftver az Izraelben kifejlesztett "Aleph" elnevezésű könyvtári rendszer. Az egységes kereső nyelv könnyű az olvasók számára. A MARC rendszer alapján bevitt adatokat a hálózat központi számítógépe tárolja. A következő terv a fax hálózat kiépítése a dokumentumszolgáltatás érdekében.

Könyvtárak stratégiai tervezése az elektronika korszakában — Shirley K. Baker, USA

A Massachusetts Institute of Technology könyvtárainak terveit ismertette az előadó. A tervek az elektronikus információszolgáltatókkal foglalkoznak, az egyetem szerepével a források biztosításában és az egyetem és az információszolgáltatók (pl. OCLC) közötti kapcsolattal. A MIT a terveket ismertette 14 egyetemi könyvtárral, és megnyerte őket a koncepció elterjesztésének és a fejlesztés variációinak.

Információ a csúcstechnológia szolgálatában az Otaniemi Tudományos Parkban — Irma Pasanen-Tuomainen, Finnország

A finn kolleganő bemutatta, milyen információkat igényeltek a Helsinki Műszaki Egyetem Könyvtárától a csúcstechnológiát képviselő kis vállalkozások az utóbbi 3 évben.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A kísérleti időszak alatt a résztvevő vállalkozások ingyen kapták az információt, hogy rávezessék őket az információs szolgáltatások használatára. 1989-től már fizetni kell a szolgáltatásokért. Az online információkeresés és a dokumentumszolgáltatás igénybevételét vizsgálták, összehasonlítva a felhasználók viselkedését az ingyenes és a térítéses szolgáltatások esetén.

A 13. IATUL konferencián elhangzott előadások mindegyike kapcsolatban volt a könyvtárak közötti együttműködés gondolatával. Ha a gazdag országok műszaki egyetemi könyvtárai is az együttműködésben látják a további fejlődés útját, hogyne lenne ez számunkra, magyar könyvtárak számára fontos, mikor anyagi és technikai lehetőségeink korlátozott volta szinte kényszerítő erővel ösztönöz az együttműködésre, a feladatok megosztására. Ugyanez volt a tanulsága a fehér asztalnál, a fogadásokon és a kiránduláson folytatott beszélgetéseknek is. A konferencia zsúfolt munkanapjait szinesítette a híres túristaparadicsomba, Bledbe tett kirándulás. A havas hegyekkel övezett tó, rajta a kis sziget dombján épült templomocska tornyából zengő harangszó örökre emlékezetes marad. A záró vacsorát a Swets és Zeitlinger cég adta. A jó hangulatra jellemző volt, hogy a résztvevők közül sokan táncra perdültek, s Maurice B. Line-ról is megtudhatták a résztvevők, hogy nemcsak a könyvtártudomány kiváló képviselője, hanem remek táncos és gavallér is.

= = =

ELEKTRONIKUS AMERIKAI-SZOVJET ADATCSERE a pszichológiában. A PsychNet tájékoztatási vállalat bekapcsolódott egy nemrég létesült amerikai-szovjet csomagkapcsolásos digitális adatcsere-vállalkozásba. A műbolygós összeköttetés nemcsak az elektronikus postaforgalmat teszi lehetővé, hanem programok és adatfájlok cseréjét is az amerikai (USA, Kanada) és a szovjet kutató és gyakorló pszichológusok között. A PsychNet segíteni kívánja szovjet kutatóhelyek számítógépes berendezéssel való ellátását, a cserekapcsolatot pedig a jövőben a szakmai, ill. könyvtári adatbázisok használatára is ki akarja terjeszteni. (Information Today, 1989. szept.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az elmúlt évben kialakított gyakorlatot követve, az alábbiakban a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 1989. évi keszthelyi vándorgyűlés előkonferenciáján elhangzott külföldi előadásokat adjuk közre. Terjedelmi okok miatt két részletben jelentetjük meg az előadások szövegét. Először, N.J. *Hughes*, K.W. *Neubauer és Suzanne Gyeszly* előadását olvashatják, következő számunkban pedig K.F. *Stock*, Miklós *Luif*, és J. *Hering* tanulmányát publikáljuk. Felhívjuk olvasóink figyelmét arra, hogy az előadások eredeti szövege a KMK Könyvtártudományi Szakkönyvtárban megtalálható. (*A szerk.*)

VIDEOTEX a könyvtárakban
Az Ír Nemzeti Adatbázis szerepe

Noel J. Hughes*

Mi a videotex?

A videotex egy olyan rendszer, amely egy megfelelően módosított televíziós készüléket, mikroszámítógépet vagy monitort terminállá alakít munkahelyi vagy otthoni környezetben való használatra; e terminál modemmel és telefonhálózattal kapcsolódik egy vagy több távoli számítógéphez. Így lehetővé válik a különféle információk széles választékának megjelentetése a képernyőn; teljes szövegű dokumentumokat, kivonatokat, táblázatokat, grafikonokat és hisztogramokat. A képnagyság 24 sor, soronként 40 betűhely. Ez csekély mértékben változtatható, de nagyjából egyenlő egy A/4-es oldal egynegyedével. A legtöbb rendszer képes a színek visszaadására (a három alapszín és ezek bármilyen kombinációja). Az alfamozaik, alfageometriai és alfafotografikus display képezi a három legismertebb display formát.

Míg a francia és a brit rendszerek az alfamozaik displayt alkalmazzák, a kanadai rendszer, a Telidon bevezette a finomabb alfageometikus számítógépes grafikai technikát és kihasználta nagy előnyét az oktatás, kereskedelem és az információ szétsugárzása területén. Mivel a videotex az adatokat telefonhálózaton keresztül továbbítja, az üzenetközvetítés vagy más szóval az elektronikus levelezés lehetőségét is kínálja. Ez az interaktívitás hatékonyan használható az információ tárolására, visszakeresésére és szétsugárzására, valamint az egyének és szervezetek közötti általános kommunikációra.

A videotex fejlesztése

A világon az első videotex rendszert, a Prestelt 1979-ben a British Telecom indította. 1977-től 1200/75 Baud modemeket építettek be az új tv készülékekbe az Egyesült

* Noel J. Hughes, Enviromental Research, University of Dublin, az Ír Könyvtáros Egyesület elnöke

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Királyságban, aminek következtében milliók férhettek hozzá a videotexhez saját otthonukban. Reálisan feltételezték, hogy a Prestelhez 1980 végére hozzávetőleg 50 000 olyan felhasználó is fog csatlakozni, akik különböző adatbázisokat (játékok, éttermek, könyvcímek stb.) is rendelkezésre képesek bocsátani.

A háztartások lassan ismerték fel a Prestel előnyeit, de az üzleti világ hamar élt azzal a lehetőséggel, hogy naprakész információkkal rendelkezhet az utazási adatokról és repülőjegy előjegyzésekről.

Az üzleti szektor a Prestel forgalmának 63%-át teszi ki, de a házi használat 37%-os jelenlegi állása a rohamos növekedés előképét mutatja az elkövetkező néhány évben.

A Prestelnek számos közös vállalkozása van:

— Citiservice (pénzügyi adattár, információkat ajánl fel részvényekről, kötvényekről)
— Homelink (a Nottingham Building Society és a Bank of Scotland otthoni bankszolgáltatása)
— Micronet (az East Midland Allied Press a házi komputerek használóit látja el szoftverrel).

A francia videotex rendszert, a Teletelt az Intelmatique, a francia PTT host működteti.

A videotex figyelemreméltó növekedést mutat Franciaországban. A háztulajdonosok között évente 200 millió font értékben ingyen osztottak szét Minitel terminálokat. 1989 elejére 4 millió videotex készülék működött Franciaországban. A francia elektronikus telefonkönyv, amely 24 millió előfizető számát tartalmazza, a Teletel leggyakrabban használt adatbázisa. A telefonkönyv egyébként 25 billió karaktert tartalmaz 48 disken. Listái a következők:

— név,
— a név alternatív helyesírással,
— cím (utca),
— város és foglalkozás.

A Teletel központosított hálózaton alapszik, amelyben egyedi adatbázisok kapcsolódnak egymáshoz. A KIOSK rendszer használói egy X-25 (Transpac nevű) interfész segítségével tárcsázzák a hálózatot és a különböző szolgáltatásokhoz egy speciális videotex modemen keresztül férnek hozzá, amelyet az Alcatel Thomson biztosít.

700 számítógépen 2 000 adatbázist tesz hozzáférhetővé a Teletel. Az adatbázisok felét a nagyközönség is használhatja. A zárt használói csoportba tartozókat (closed user groups: CUGS) az üzleti vállalkozások használják belső kommunikációra, ill. a szállítókkal vagy vevőkkel való párbeszédre. 1984 óta a Corning France videotex-szel oldja meg 50 ügynökének az információcseréjét, hogy a raktárkészletek és a szállítási határidők folyamatos ellenőrzésével hatékonyabb szolgáltatásokat nyújthassanak a vevőknek. A Corning hordozható Minitel terminálokat használ.

A francia videotex rendszer az alábbiakat foglalja magába:

Telebanking (bank)
Press (sajtó)
Retail (kiskereskedelem)
Tourism (idegenforgalom)
Government (kormányzat)
Agriculture (mezőgazdaság)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Videotex protokolok

Négy fő videotex protokolt (használati eljárások összessége) alkalmaznak világszerte:
— CEPT (Conference of European Postal and Telecommunications Administrations)
— PRESTEL (United Kingdom Protocol, Anglia)
— NAPLS (North American Presentation Level Protocol Standard, Észak-Amerika)
— TELETEL (French Protocol, Franciaország)

A CEPT egyezményt azért kötötték, hogy valamennyi európai videotex rendszer kompatibilis legyen. A német rendszer BTX (Bidschirmtext) már elfogadta és sok európai ország a közeljövőben használni fogja a CEPT-et. A francia videotex gazda, az Intelmatique 1986-ban vezetett be három új interfészt, hogy lehetővé tegye a Minitel terminálóknak bármely rendszerhez való kapcsolódást.

A Telecom Eireann (Írország) egy videotex hozzáférési blokkot (VAP) fejlesztett ki. A rendszer lehetővé teszi mindhárom videotex protokolt használva a hozzáférést a nyilvános telefonhálózaton keresztül aszinkron karakter módú terminálóktól és egyszerű aszinkron karakter módú terminálokat használva.

Világszerte növekszik a videotex használata a 6 millió üzembehelyezett terminál nyomán. A videotexet használó főbb országok: Ausztria, Kanada, Franciaország, Írország, Olaszország, Japán, Hollandia, Spanyolország, Anglia és Nyugat-Németország. A terminálok emelkedő száma, a növekvő kapcsolódási lehetőségek, a mikro- és minikomputerek hozzáférési lehetőségei a videotex rendszerekhez, a Prestel működtetése során szerzett tapasztalatok mind-mind hozzájárultak ahhoz, hogy a videotex elnyerje saját helyét a mai életképes számítógépes információs rendszerek között.

A világméretű videotex rendszerek 1988-ban

Ország	Rendszer	Szabvány	A terminálok száma
Franciaország	Teletel	Antiope	3850000
Svédország	Videotex	CEPT	30000
Anglia	Prestel	Prestel	70000
NSZK	Bildshirmtext	CEPT	130000
Hollandia	Viditel	CEPT	30000
Svájc	Videotex	CEPT	10000
Ausztria	Bildshirmtext	CEPT	9000
Finnország	Telset	több	5000
Luxemburg	Videotex	CEPT	200
Norvégia	Teledata	CEPT	1500
Dánia	Teledata	CEPT	1400
Belgium	Videotex	CEPT	2500

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az ír nemzeti adatbázis

Az ILD-t (Irish Libraries Database — Ír Könyvtári Adatbázis) a Patric Videotex LTD fejlesztette ki kooperációban az an Foras Forbarthával és néhány nagyobb dublini könyvtárral kooperálva. Ez a bibliográfiai adatbázis a videotex új megközelítésén alapul, kombinálva a Boole-logikával, amelyet a működő online szolgáltatásokban használnak. Az az előny, hogy az adatbázisban lehetőség van szerző, kulcsszó, szerző és kulcsszó kombinációja szerinti keresésre, a Patric rendszert interaktívvá teszi és a felhasználók számára előnyösebb, mint a szokásos menű eljárásos fa szerkezetű videotex rendszer.

Egy ír könyvtári adatbázis iránti igény egy ideje már nyilvánvaló volt. Egy felmérés szerint, amelyet az an Foras Forbartha folytatott le az Európai Közösségnek, a publikált ír környezetvédelmi irodalom kevesebb mint 10%-a férhető hozzá a meglévő online adatbázisokban. Egy másik, a folyamatos tájékoztató szolgáltatásokat az ír könyvtárakban vizsgáló felmérés szerint, amelyet az Ír Könyvtáros Egyesület készített elő, az országban 133 könyvtárat mutatott ki, amelyek rendszeresen feldolgozzák a folyóirat- és újságcikkeket. Kétszázötven szakterületen folyik ilyen munka, többszörös duplikációval a mezőgazdaság, építészet, építkezés, üzleti élet, vállalati tevékenység, információ, gazdaság, nevelés, munkaerőgazdálkodás, technika területén.

Mélyreható megbeszéléseket követően, amelyek a Patric Videotex, mint a Videotex gazdája és több nagy dublini könyvtár mint az információ előállítói és felhasználói között folytak le, megtervezték és 1984 decemberében útnak indították az ILD-t. Az adatbázis 100 ezer dokumentumleírást tartalmaz a környezetvédelem, az ír üzleti szféra, humán tudományok, aktuális ügyek és a helyi közösségi információk területén.

Az ILD előzetes visszakeresési lehetősége megengedi a felhasználónak, hogy egy meghatározott témakörben először tájékoztatást kapjon az oda tartozó dokumentumleírások számáról. Minden leírás tartalmaz egy egyedi helykódot, ami automatikusan azonosítja az információ adóját. Kombinált keresés is lehetséges: a Boole-logika felhasználásával és az időrendi behatárolással a keresést korlátozni lehet a publikálás dátuma szerint.

Az ír nemzeti adatbázis előnyei:

— több mint 100 000 dokumentumleírás online hozzáférhetősége,
— minden tétel megkapható az információ szolgáltatójától,
— online rendelés,
— dokumentumellátás telefaxon vagy postai úton,
— hozzáférhető a helyi telefonhálózaton vagy az Eirpac-on keresztül,
— megjelentethető képernyőn,
— kombinált keresések lehetősége,
— időrendi keresés lehetősége,
— automata hívás és jelszó-beadás.

Részt vevő intézmények 1989-ben:

1) Enviromental Research Unit
Környezet — Utak — Víz — Levegő — Építés — Lakás — Tervezés — Megőrzés és restaurálás

2) Dublin Corporation Commerce And Technology Library
Üzleti élet — Kereskedelem — Ipar — Vállalkozás

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

3) Trinity College Dublin
Ír közgazdaság — Társadalomtudományok — Történelem — Vidéki helytörténet
4) University College Dublin
Ír üzleti élet — Társadalomtudományok

Néhány további ír adatbázis

Az Egyesült Nemzetek környezetvédelmi programja (INFOTERRA)

Az INFOTERRA egy világméretű környezetvédelmi rendszer, amely 133 országot foglal magában és a világ népességének 98%-át. Mivel egyre inkább felismerik, hogy a környezeti problémák a világ valamennyi országát veszélyeztetik (pl. az üvegházi hatás) nélkülözhetetlen a gyors és hatékony világméretű információcsere megvalósítása.

Az Enviromental Research Unit (ERU — Környezetvédelmi Kutatóintézet) az INFOTERRA ír nemzeti központja és körzeti forrása a környezetvédelmi és szállítási információknak. Mivel az ír nemzeti adatbázisban folytatott kereséseket kiegészíti a szükséges információk (dokumentumok) közvetlen rendelkezésre bocsátása, az INFOTERRA Nairobiban lévő központja gyakran továbbítja ide a kéréseket szerte a világból a keresések elvégzése és az információ végett. A telefax és az online keresést lehetővé tevő berendezések segítségével az információellátás folyamata a következő:

Kérések:

Fax Nairobi	— Dublin
Telex	— Nairobi — Dublin
ERU	— számítógépes keresés az Irish Videotex Database-ban vagy nemzetközi adatbázisokban
Fax	— Kiírás — felhasználó

Teljesítés

Fax	— a leírt dokumentumok leírása
ERU	— a megkért dokumentumok másolatai
Fax	— a felhasználóhoz

COGNOTEC

A COGNOTEC videotex szolgáltatás az ír üzleti élet számára; 1984-ben indították. A rendszert működtető társaságnak 900 ügyfele, 50 alkalmazottja és kb. 20 információellátója van. Fő tevékenységi területei:

- Vállalati pénzügyek
  Ennek a szolgáltatásnak az a célja, hogy ellássa a vállalatok gazdasági vezetőit mindazon információkkal, amelyek vállalati feladatok ellátásához szükségesek.
- Elektronikus banküglyet
  A társaság célja, hogy banki információval lássák el a bankok nagyrészét.
- Üzleti információ
  Hiteljelentések, részvényárak, árucikkek, közgazdasági adatok, üzleti hírek.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

- Biztosítási hálózat
  A társaság arra vállalkozott, hogy létrehoz egy országos biztosítási hálózatot, amely a közvetítőket a biztosító társaságokhoz köti.

AGRILINE

Az AGRILINE videotex információs szolgáltatás a farmerek és az agrárgazdaság számára, s hozzáférhető a Teagoscnál, a mezőgazdasági kutatóintézetnél. Az adatbázis információkat nyújt az időjárásról, terményekről és állatállományról, a gazdálkodásról. Van benne eseménynaptár a menedzserek számára, vetítés, események és hírek, használói útmutató. A rendszernek jelenleg 4 különböző típusú szolgáltatása van:

- "Az idő pénz"
  Ez foglalja magába az időjárás-előrejelzést, a különböző piaci információkat és a vezetői naptárt, valamint a farmervezetők válogatott beszámolóit.
- Mezőgazdasági enciklopédia
  Ez az adatbázis állandó információkkal szolgál a nagyobb farmok gazdálkodási gyakorlatáról. Ennek a szekciónak neve: Termények-Állatállomány. Egy másik adattár viszonylag állandó információkkal szolgál a farmok üzleti ügyei számára.
- Interaktív szolgáltatások
  Számítógépes programokat, 50 hasznos kalkulációs eljárást,üzenetközvetítő szolgáltatást, továbbá hasznos tanácsokat, apróhirdetéseket, elektronikus postaládát és hirdetőtáblát foglal magába. Ide tartozik az IFA zárt használói csoport is, amelynek tagjai e rendszer segítségével bizalmas piaci információkat cserélhetnek ki egymással.
- Vegyes szolgáltatások
  Ezek az egyelőre kihasználatlan lehetőségek a rendszer fejlesztéséhez adnak lehetőséget. Itt található egyébként a használóknak nyújtott útmutató az AGRILINE-hez és más szolgáltatásokhoz.

HOOK-LINE

A HOOK-LINE egy új videotex szolgáltatás, amelyben részt vesz a magán- és a közösségi szektor és az Európai Közösség Star Programja támogatja. A Star Program pénzügyi támogatást nyújt a telekommunikáció fejlesztéséhez az elmaradt vidékeken és ösztönzi az online rendszerek használatát a kis és közepes üzleti vállalkozásokban. A HOOK-LINE az alábbi szolgáltatásokat adja:

— halászat — területi megoszlás szerint,
— halászat — fajtája szerint,
— halászat — A-Z-ig,
— időjárás előrejelzés,
— horgász előírások,
— események és hírek,
— használó — szolgáltatások
— elektronikus posta.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

VIDEOTEL EIREANN

A VIDEOTEL EIREANN szolgáltatás az Európai Közösség Star programjának anyagi támogatásával indult. Az érdekeltekből alakult konzorcium mozdította elő ezt a projektet. A résztvevők: Telecom, Eireann, France Telecom, Allied Irish Banks PLC, Bank of Ireland, Guinnsworth, Independent Newspapers, EMDEE Production Ltd.

A konzorcium kettős irányú beruházási stratégiát alkalmaz. Az egyik irányt az a befektetés jelenti, amely a Videotel szolgáltatás megindításához szükséges, beleértve a terminálok beszerzését, a szétosztását és a marketinget. A másik irány az egyéni partnerek saját elektronikus szolgáltatásaikba fektetett beruházásaiból adódik. Ez a megoldás a következő előnyökkel járhat:

— a piacot az üzleti igények és döntések szerint lehet irányítani,
— a fejlesztést a jobb és olcsóbb terminálokkal lehet időzíteni,
— a fejlesztést az Európai Közösség vonatkozó rendelkezéseihez lehet igazítani,
— élni lehet a francia kapcsolattal, ahol a videotex szolgáltatások használata már széles körben elterjedt.

A Videotel Eiregann Service által előnyben részesített területek:

— kommunikáció,
— banki és pénzügyi szolgáltatások,
— turizmus,
— szétosztás (turizmus),
— televásárlás,
— elektronikus telefonkönyv,
— EC Star által ösztönzött adatbázisok.

A Videotex jövője

- A Videotex — Videotex technológia fokozott használata.
- A lézertechnika alkalmazása.
- Az európai szabvány összehangolása a CEPT előírásokkal és a közös interfészek alkalmazása minden videotex rendszerhez.
- A Boole-logika szerinti keresési stratégia használatának növelése a számítógép és a használók közötti interakció fejlesztése érdekében.
- Az elektronikus telefonkönyvekhez világméretű hozzáférés.
- A videotex adatbázisokhoz hozzáférés a nemzetközi telefonvonalakon.
- A 80-karakteres, 100 oldal memóriás display-ek használata az offline adatbevitel és az oldaltárolási képesség megsokszorozása érdekében.
- Videotex, elektronikus posta és telefax berendezések használata az azonnali dokumentumtovábbításra.
- Videotex komputerek alkalmazása terminálként nagy számítógépekhez nagyobb mennyiségű adatok tárolására.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

CD-ROM a könyvtárakban

Karl Wilhelm Neubauer*

A szerző "CD-ROM in Bibliotheken" c. tanulmányát SZINAINÉ LÁSZLÓ Zsuzsa tömörítette.

A CD-ROM fejlődése

A CD-ROM az optikai lemezek családjába tartozik, mely a háttértárolók forradalmasodásával jelent meg, térhódítása azonban lényegesen lassabb volt, mint várták.

Az optikai lemezek technikája napjainkig teljes mértékben kiforrott, a kezdeti problémák (pl. a leolvasás minőségének megbízhatósága) megoldódtak. Több típusuk alakult ki, zene és kép egyetlen adatbankban tárolható; felhasználásuk az irodatechnikában is nagy teret nyert. Az azonos technikán alapuló optikai lemezek csoportosítását szemlélteti az *1.sz.* ábra.

Az optikai lemezek közül még a CD-ROM az, melyre legkönnyebben kidolgozhattak általános, mind a lemezre, mind a berendezésre ill. annak specifikációjára vonatkozó szabványokat:

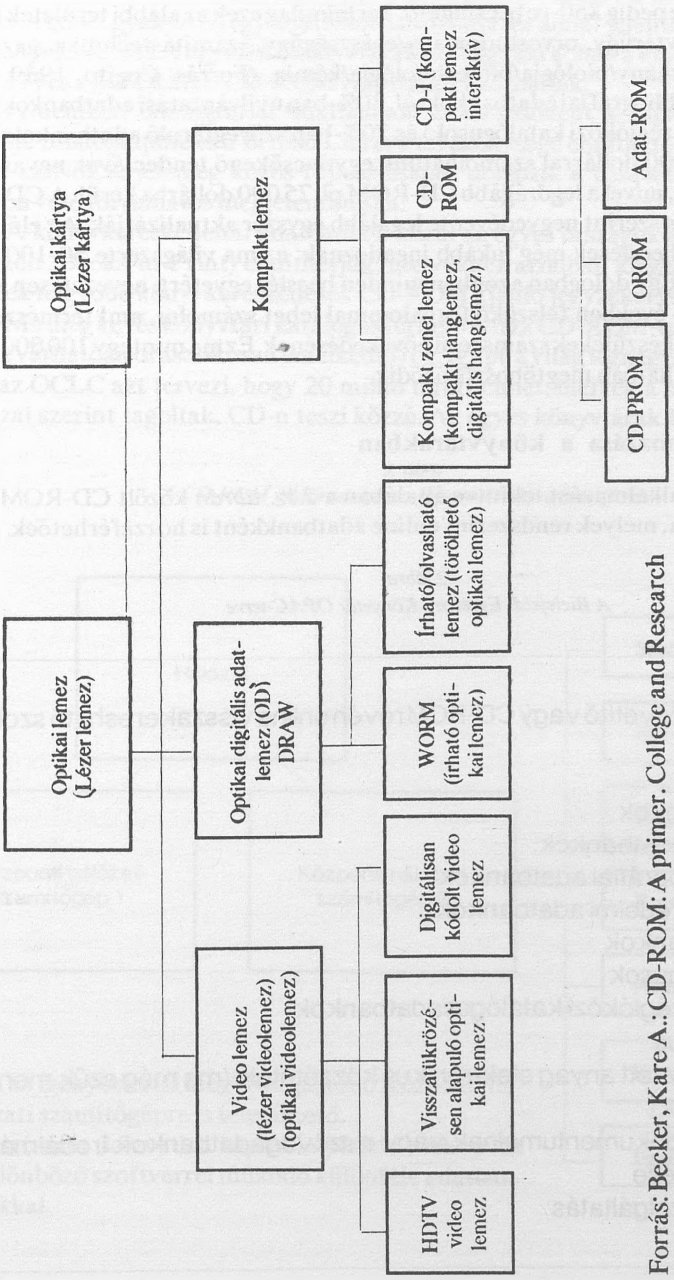
— 650 megabyte-ra való korlátozódás (kb. 200 000 A/4-es szövegoldal) és a lemez csak egyik oldalának felhasználása;
— a hardver szabványosított mérése SCSI szabvány alapján;
— az ISO 9660-as szabvány a CD-ROM-ok ill. a rögzítési és hozzáférési formátumok előállításához;
— az XA szabvány a CD-ROM multimediális és interaktív felhasználásához (ez elsőként a hangfelvételekre készült el).

A CD-ROM tárolókapacitásáról tudnunk kell, hogy ahhoz túl kicsi, hogy pl. a könyvtárak és könykiadók nagyobb mennyiségű szöveg(pl. folyóiratok és könyvek vagy ezek részletei) tárolására alkalmazzák. Minden ilyen jellegű, CD-ROM-ra alapozott fejlesztési program ezért eddig kudarcba fulladt (pl. több nyugat-európai tudományos kiadó közös Adonis-terve). Erre a feladatra elsősorban a nagyobb átmérőjű lemezek alkalmasak, melyeknek már mindkét oldala felhasználható, s így lényegesen nagyobb a tárolókapacitásuk is (2-4 gigabyte). A nagyobb adatbankok a CD-ROM-ot tárolóeszközként már nagymértékben alkalmazzák. Az adatbankok azonban csak közvetítő, noha relatíve gyors információs rendszerek, melyek azonban az információszolgáltató és fogadó közötti közvetlen információáramlást mindenképpen megszakítják. A CD-ROM az interaktív kommunikációban (IAC) egyáltalán nem, elsődleges publikációknál pedig még alig jön szóba.

* Karl Wilhelm Neubauer, Bibliothek der Universität Bielefeld

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

1. ábra
Optikai technológia

Forrás: Becker, Kare A.: CD-ROM: A primer. College and Research Libraries News, July/August, /1987/, 309.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az elmúlt néhány évben beszélhetünk csak a CD-ROM-os adatbankok lényeges számszerű növekedéséről. Az ezzel kapcsolatos becslések igen eltérőek. Az azonban leszögezhető, hogy míg 1987-ben a piacon 130-150 ilyen adatbankot kínáltak, ez ma mintegy 250, 1989 végére pedig 350-re becsülhető. Tartalmilag ezek az alábbi területek között oszlanak meg: könyvtárügy, orvostudomány/egészségügy, számítástechnika, gazdaság, pénzügy, agrártudomány/biológia/biotechnológia/kémia. (Forrás: Cogito, 1989. 2.sz.). Mintegy 40%-ban bibliográfiai adatbankokról, 30%-ban nyilvántatási adatbankokról (pl. a helyi, regionális és régióközi katalógusok) és 20%-ban szövegtároló adatbankokról van szó. Átlagárként 1 000 dollárral számolhatunk egyre csökenő tendeciával, ugyanakkor növekvő áreltéréssel, mivel a legdrágább CD-ROM pl. 75 000 dollárba kerül. A CD-ROM adatbankokat előírás szerint negyedévente legalább egyszer aktualizálják. Az előírt forgalomra vonatkozó becslések még inkább ingadoznak: ez ma világszerte 50-100 millió dollár közötti lehet. Egy dologban azonban minden becslés egyetért, nevezetesen abban, hogy az elkövetkező években felszökő forgalommal lehet számolni, ami természetesen függvénye a leolvasó készülékek számszerű növekedésének. Ez ma mintegy 100 000 darab lehet, de 1990-ig várhatóan megtöbbszöröződik.

A CD-ROM alkalmazása a könyvtárakban

A könyvtári alkalmazást tekintve általában a *2.sz. ábrán* közölt CD-ROM adatbankok jönnek szóba, melyek rendszerint online adatbankként is hozzáférhetőek.

2. ábra
A Bielefeldi Egyetemi Könyvtár OPAC-terve

A könyvtárban közvetítő vagy CD-ROM révén online visszakereshető szolgáltatások kínálata:

Általános adatbankok
— információs adatbankok
— nemzeti bibliográfiai adatbankok
— könyvkereskedelmi adatbankok
— egyéb adatbankok
Könyvtári katalógusok
— regionális és régióközi katalógusadatbankok
— helyi katalógus
Az eddig kinyomtatott anyag elektronikus közzététele (ma még szűk mennyiségre korlátozódik)
Más könyvtárak dokumentumainak vagy a szövegadatbankok irodalmának online megrendelése
Online irodalomszolgáltatás

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Információs adatbankként az ismert online adatbankokról van szó, melyek korábban csak közvetítő host beiktatásával voltak hozzáférhetőek. A CD-ROM adatbankoknak ezzel szemben nagy előnyük, hogy megvásárlásuk esetén a helyi alkalmazás már díjtalan, s minél gyakoribb egy adatbank használata, ez annál jelentősebb megtakarítást eredményez. Az NSZK egyetemi könyvtáraiban leggyakrabban a Psychological Abstract (PsycLIT) és a MEDLINE CD-ROM változatait használják.

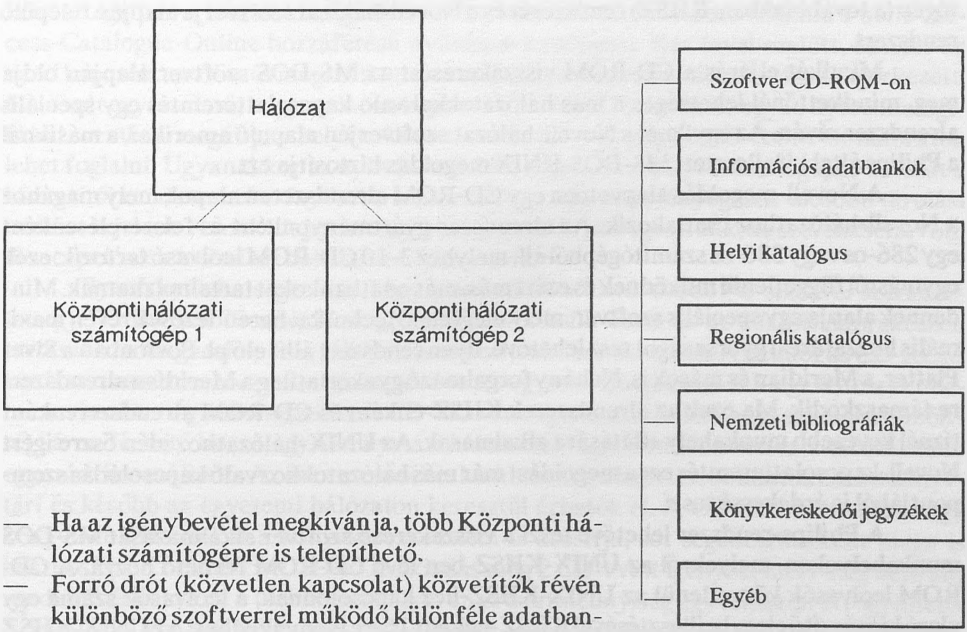
A nemzeti bibliográfiai adatbankok közül elsőként a Library of Congress, a Deutsche Bibliographie és a British Library tevékenysége említhető. Anglia, Franciaország és az NSZK jelenleg közös fejlesztésként dolgozik a nemzeti bibliográfiák CD-ROM-on való folyamatos megjelentetésén.

A könyvkereskedelmi adatbankok közül az egyes országok kapható könyveinek jegyzékeit (Books-in-Print) említhetjük, melyekhez azonban kiegészítésként elkészülhetnének nagyobb könyvkereskedések CD-ROM ajánló jegyzékei is.

Ma még kevés könyvtári katalógus férhető hozzá CD-ROM-on, de a közeljövőben számuk várhatóan drasztikusan emelkedni fog. Így pl. a világ legnagyobb könyvtári rendszere, az OCLC azt tervezi, hogy 20 millió tárolt címét, melyek a megjelenési időpont szakaszai szerint tagoltak, CD-n teszi közzé. Az egyes könyvtárak katalógusainak CD-

3. ábra

A CD-ROM alkalmazása az egyetemi hálózatban (LAN)

— Ha az igénybevétel megkívánja, több Központi hálózati számítógépre is telepíthető.
— Forró drót (közvetlen kapcsolat) közvetítők révén különböző szoftverrel működő különféle adatbankokkal.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ROM megjelentetése is egyre gyakoribb, főként az USA-ban és Kanadában. Nyugat-Európában az első, a gyakorlatba sikeresen bevezetett CD-ROM katalógus a Bielefeldi Egyetemi Könyvtárban készült. Várható azonban, hogy olyan európai közös szervezetek, mint pl. a berlini és a bécsi folyóiratadatbankok, valamint más nemzeti és regionális rendszerek katalógusaikat CD-ROM kiadás formájában állítják elő. Mint már említettük, a CD-ROM-on történő publikációk még ritkák, így könyvtári alkalmazásuk alig kerül szóba. Sokkal nagyobb jelentőségű lesz a nagy közvetítő adatbankokban tárolt irodalmi anyagok online szolgáltatása, mivel ezekben mágneslemezeken hatalmas szövegmennyiség halmozódott fel. Az Európai Közösség fejlesztési programja, mely szövegek online tárolására irányul, nemzetközi szolgáltatások vonatkozásában ma még nem mondható igazán eredményesnek.

A CD-ROM könyvtári alkalmazásának technikája

A CD-ROM-ot kezdetben csupán az egyes munkahelyekre (Standalone systems) akarták bevezetni, mivel hálózatban a hozzáférési gyorsaság túl csekélynek mutatkozott. A Bielefeldi Egyetemi Könyvtár is ebből indult ki, s 100-nál több munkahellyel számolt az egyetem egész területén széttelepítve.

Időközben azonban kiderült, hogy a hálózati bevezetés technikája is rendelkezésre áll. Elvileg ma két eljárás különböztethető meg: a Philips UNIX központi hálózati számítógép (a továbbiakban: KHSZ) rendszerét és a Novell-hálózat szoftverje alapján felépülő rendszert.

Mindkét eljárás a CD-ROM visszakeresést az MS-DOS szoftver alapján oldja meg, mindkettőnél lehetséges a más hálózatokkal való kapcsolatteremtés egy speciális alrendszer révén. Az egyiknél a Novell-hálózat szoftverjén alapuló amerikai, a másiknál a Philips által kifejlesztett MS-DOS-UNIX megoldás biztosítja ezt.

A Novell-megoldás alapvetően egy CD-ROM alrendszeren alapul, mely magához a Novell-hálózathoz csatlakozik. Az alrendszer gyártmányonként és felszerelésenként egy 286-os vagy 386-os számítógépből áll, melyhez 3-10 CD-ROM leolvasó tartozik: ezek egymástól függetlenül működnek és ezért más-más adatbankokat tartalmazhatnak. Mindennek alapja egy speciális szoftver, mely megfelelő technikai berendezések révén maximális hozzáférési gyorsaságot tesz lehetővé. Ilyen rendszert állít elő pl. Bostonban a Siver Platter, a Meridian és mások is. Néhány forgalmazó gyakorlatilag a Meridian alrendszerre támaszkodik. Ma ezek az alrendszerek KHSZ-enként és CD-ROM alrendszerenként tíznél kevesebb munkahely ellátására alkalmasak. Az UNIX-hálózathoz idén őszre igért Novell-kapcsolatteremtés ezt a megoldást már más hálózatokhoz való kapcsolódás szempontjából is érdekessé teszi.

A Philips-rendszer lehetővé teszi a visszakereső szoftver alkalmazását MS-DOS munkahelyeken, melyekről az UNIX-KHSZ-ben lévő CD-ROM férhető hozzá. A CD-ROM leolvasók közvetlenül az UNIX-KHSZ-hez kapcsolódnak, a leolvasók száma egy olcsó kiegészítő elem beillesztésével KHSZ-enként 15-re is emelkedhet. Az UNIX-KHSZ általánosságban egy UNIX számítógép valamennyi szolgáltatását biztosítani tudja, így az MS-DOS munkahelyek és az UNIX rendszer előnyei kombinálhatók egymással. Ezért a

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

CD-ROM üzemmóddal párhuzamosan a hálózat úgy is működhet, mint egy normális UNIX-rendszer, melyben az MS-DOS-PC-k emulált UNIX-terminálként működnek.

Elképzelhető, hogy a dortmundi BIBLIOTHECA-rendezvényen a CD-ROM adatbankhasználat keretében be fogják mutatni a két rendszer egyikét.

A CD-ROM-okhoz jelenleg kapható lemeztárolók, melyek maximum 100 CD-ROM tárolására és kikeresésére alkalmasak, a hálózatok számára természetesen túlságosan lassúak, mivel a mechanikus keresés, mint a hagyományos hanglemeztárolóknál is, rendkívül sok időt igényel. A közeljövőben a CD-ROM hálózatban való hozzáférését illetően a fent említett rendszereknek e kérdés megoldásával is foglalkozniuk kell.

A meglévő technika a könyvtárak számára már most lehetővé teszi, hogy valamennyi CD-ROM adatbankot, melyek egy lokális hálózatban online rendelkezésre álnak, a könyvtár rendelkezésre bocsássa. A *3. sz. ábra* egy személyi számítógép hálózat teljes kínálatát szemlélteti, mely a központi hálózati számítógépek számának növekedése és a hozzájuk csatlakozó CD-ROM leolvasók révén tetszés szerint növelhető. (Ld. a 425. oldalon)

Online könyvtári katalógus CD-ROM-on

A technikai koncepció és kivitelezése

Egy CD-ROM adatbank, valamint az ahhoz tartozó hálózat kiépítéséhez példaként szolgálhat a Bielefeldi Egyetemi Könyvtár OPAC rendszere (Online-Public-Access-Catalogue-Online hozzáférésű nyilvános katalógus). Két évvel ezelőtt, amikor az ezzel kapcsolatos döntés megszületett, ez még elég kockázatos vállalkozásnak ígérkezett. Nem volt egyértelmű, hogy a piacon kapható CD-ROM technika az egyéb új technológiákkal szemben megállja a helyét. Az sem volt bizonyos, hogy a CD-ROM-ot hálózatba lehet foglalni. Ugyanakkor az nyilvánvaló volt, hogy a személyi számítógépes hálózat a közvetítői rendszernél előnyösebb a használókra nézve, és lényegesen olcsóbb tárolási eszközt is jelent. Annak idején, ahogy mondják, mi fejest ugrottunk, de szerencsénk volt. Koncepciónk a technikai haladás irányába esett.

Ily módon lehetséges volt, hogy a használóknak kedvezőbb PC-szoftver szerkezetet egy flexibilisen illeszkedő tárolóeszközzel kössük össze és az adatok naprakészen tartásához a mágneslemezek előnyeit hasznosítsuk a rendszerben. A katalógus CD-ROM kiadása a rendszer törzsadatbázisa, és évente egyszer állítjuk elő. A kiegészítéseket hetente visszük mágneslemezekre. A CD-ROM az egyetem minden tagja számára önköltségi áron férhető hozzá, így a könyvtári hálózattól függetlenül otthon és a tanszékeken egyaránt használható. Az évente esedékes kumulációig a legfrissebb adatok csak a könyvtári és később az egyetemi hálózaton keresztül érhetők el. A CD-ROM-ot, mint nagy könyvtári adatbankot a könyvkereskedelem is árusítja, sőt segédeszközként maga is hasznosítja. Az elmúlt évi CD-ROM kiadás még 2 CD-t vett igénybe, mert még nem állt rendelkezésünkre az a technika, mellyel ez az adatmennyiség egy lemezen is rögzíthető. A katalógus kb. 800 000 címet és 1,4 millió tételt tartalmaz. Az időközben kibővített CD-ROM kapacitás (650 000 megabyte) és a fejlettebb adattömörítési technika már lehetővé teszi az egyetlen lemezen való közreadást.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A keresés és az adatformátum tapasztalatai és további fejlesztése az online katalógus szempontjából

- A használat jellege

Az eddig kiértékelt adatok viszonylag primitív keresési stratégiát mutatnak: az összes kérdés mintegy 70%-a egyetlen adatelemre (mezőre) irányult, viszont a keresések 90%-a esetében átlagosan két mezőben is kerestek.

- Követelmények a katalógus kialakítására

Ezzel kapcsolatban több kérdés merül fel.

— Megelégedhet-e egy könyvtár azzal, hogy csupán egy primitív rendszert nyújt, hogy így fejlesztési és fenntartási beruházási költségeket takarítson meg?
— Szabad-e a primitív keresés megkönnyítésére és eredményei megjavítására fordított költségeket pótlólagos technikával növelni?
— Rákényszerülnek-e a rendszerben a használók sikertelenség vagy időveszteség miatt, hogy felkészültebben és a rendszerhez jobban alkalmazkodva keressenek?
— Indokolt-e egy komplex, bonyolultabb visszakeresést is elősegítő rendszer pusztán a használat színvonalának emelkedése miatt, akkor is, ha ezzel egyidőben az igénybevétel gyakorisága csökken?

Minden kérdésre van technikai megoldás. S hogy milyen irányba akarunk haladni, végső soron politikai, pénzügyi és vezetői döntés kérdése.

A könyvtárak az adatfeldolgozás terén tulajdonképpen lehetetlen helyzetben vannak. A színvonalat illetően mindig a legmagasabb igényeket állítják maguk elé, miközben a legkisebb, sőt egy határozottan rosszul fizető piacot jelentenek. Az online katalógusoknál is folytatódni látszik ez a hagyomány. A könyvtári katalógusoknak, melyeknek mint bibliográfiai online adatbankoknak komplikált követelményei vannak a visszakereséssel szemben, olyan közegben kell működniük, ahol a tömeghasználat szinte teljesen iskolázatlan, s élen kell haladniuk az adatfeldolgozás világában.

Egy online katalógus ideálja természetesen az, hogy tegyen eleget a magasabb szintű követelményeknek s egyben optimalizálja a primitív keresési stratégiát, tekintettel a kényelemre és az eredményességre. Noha ennek a hibrid követelménynek biztosan nem lehet teljes mértékben eleget tenni, mégis azon kell lenni, hogy el kell érni, ami elérhető. Az online katalógusok néhány alapvető problémája azonban ezzel még nem oldódik meg, ezek ugyanis abból erednek, hogy az adatbankkoncepciókat kritika nélkül alkalmazzák a katalógusadatok terén is. E problémával W. *Binder* tanulmánya részletesen foglalkozik (Binder, Wolfgang: Quo vadis Online-Katalog? ABI Technik, 1989. 9.sz. 1-20. p.). Néhány pontra azonban szeretnék utalni:

— A Boole-i keresőlogikán alapuló klasszikus visszakereső rendszerek régóta ismert hiányosságai a tömeges használat során különösen szembetűnővé váltak. Ezek egyrészt a keresőkérdés logikai és keresőmezőre orientált elemzését követelik meg, több keresőmezővel és hozzárendelési problémával, mint amennyit az átlaghasználó általában egyáltalán át tud és akar tekinteni. A Boole-i keresőlogika az és/vagy kapcsolódásokkal komplikált és logikailag felépített keresőstratégia, amely ebből eredően korlátozott sikert feltételez. Általában az alábbiak állapíthatók meg:

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A mai adatbankrendszerek kifejezetten a beadott keresőfogalmak alapján működnek (csonkolás esetén is) és kevés tekintettel vannak a hibás vagy nem kielégítően pontos keresőfogalmakra. A keresés környezete és irányultsága, illetve a hasonló fogalmak stb. egyáltalán nem, vagy elégtelen módon vétetnek csak tekintetbe. A szóba jöhető fogalmak komplex kapcsolatszövevénye sem a használó sem a visszakereső rendszer számára nem férhető hozzá minden további nélkül és nem ábrázolható könnyen a Boole-i keresőformákban sem.

Nem csak a szakértői rendszerek és a mesterséges intelligencia járulhat hozzá ennek a problémának a megoldásához, hanem a már régóta ismert technikák egész sora is, melyek azonban pillanatnyilag nagyon költségesek. Például:

— a "legjobb találat megkeresése" vagy a sorrendbe állított output technikája a hagyományos Boole-i keresőtechnika alternatívájaként,
— hatékonyabb statisztikai módszerek a hasonló jelláncok azonosításához,
— igényesebb csonkolási technikák,
— beépített helyesírásellenőrzés,
— fonetikus keresés,
— elektronikus szinonimaszótár a rokonértelmű szavak megállapításához,
— elektronikus szótárak a szótőre és az összetételekre való utalással, valamint az összetett szavak felbontásához vagy a ragozott formák alapformátumra való hozásához szükséges utalásokkal,
— a keresőmező adatainak különféle keresőstratégiák automatikus ötvözése révén való intelligens feldolgozása ugyanazon keresőadat használatakor, stb.

A későbbiek során a bielefeldi rendszerben ilyen szellemben hajtjuk végre minden esetben a változtatásokat, természetesen az adott technikai feltételekhez alkalmazkodva. Noha ez a rendszer már nem az első online katalógusgenerációhoz tartozik, utódainknak így is lesz még e téren rengeteg tennivalójuk.

• Következmények a rögzített adatokra nézve

Elméletileg az online katalógus valamennyi rendelkezésre álló adata bármely használó számára adott, hiszen a használó bármikor keresni akarhat az egyszer már rögzített adatokban. Ez új problémákat és új korlátokat vet fel. Elvileg minden címet sok tárgyi feltáró rendszerhez kapcsolhatunk (pl. a British Library PRECIS, a LOC, a DK, a BLISS rendszerekhez, különféle tárgyszó rendszerekhez stb.), ha ezek jelzetei gépileg olvasható formában az adott tétel rendelkezésére állnak. Legalábbis azonban magában a tételben lévő adatokat teljes mértékben ki kellene aknázni e szempontból és valamennyi adatot rögzíteni kellene. Ez a betűrendes katalogizálás szabványát érinti, mindenekelőtt a rövidítéseket és egyes adatelemek elhagyásának jól ismert problémáját.

Noha az adatok rögzítése az online katalógus számára, vagyis a gépileg olvasható formátumra történő visszamenőleges katalóguskonvertálás minden online katalógus előfeltétele, nem szabad elhanyagolni a keresőstratégiák továbbfejlesztését a tömeges használat szempontjából.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A jövő könyvtári munkaállomása

A CD-ROM technika hálózatba való mai alkalmazhatósága már jelzi, milyen is lesz a jövő könyvtári munkaállomása. Valamennyi szolgáltatásnak, melyet a könyvtár maga tud nyújtani vagy külső adatok közvetítésével tud rendelkezésre bocsátani, egyetlen munkaállomáson kell összegeződnie. A könyvtárosok és a használók így egy és ugyanazon ponton élhetnek a lokális, regionális és régiók közötti irodalomkeresés előnyeivel és ugyanezen az állomáson történik a regionális és régión túli forrásokból az irodalom beszerzése. A későbbiek során egy gombnyomással lehetővé válik az adatbankok egész tömegéhez való hozzáférés. Ezen a munkaállomáson lehetséges lesz más könyvtárakban papírhordozókon tárolt szövegek elektronikus átvétele is papírmásolatok, telefax és diszkettek segítségével. Mód nyílik arra, hogy a szövegfeldolgozó rendszerek PC-jére átvegyenek diszketten tárolt adatokat, s azokat más célokra tovább feldolgozzák.

# # #

SZUHARTO ELNÖK HATALOMÁTVÉTELÉNEK, az "új rend" megalapításának 23. évfordulóján, 1989. március 11-én avatták fel Indonézia nemzeti könyvtárának új otthonát. Az épületet a Szuharto asszony elnöklete alatt működő alapítvány emelte, a First Lady a jándékaként az államnak és a nemzetnek. Maga az elnök vette át az állam nevében és nyitotta meg ünnepélyesen. (CDNLAO Newsletter, 1989. jún.) — Követendő példa!

# # #

VISSZACSERÉLI AZ NSZK ÉS AZ NDK a háború folyamán a másik fél könyvtáraiból a maga területére került nagy értékű dokumentumokat, az 1989. augusztusában kötött egyezmény értelmében. 2 000 középkori kézirat kerül pl. vissza a hamburgi Állami Könyvtárba, Luther-kéziratok az NDK-ba. — Nehezíti az arányos cserét, hogy az NDK területén (főként sóbányákban) nyolcszor annyi értékes kéziratot, könyvet helyeztek biztonságba a háború idején, mint amennyit a határ másik oldalán. Az NSZK kormánya ezért a szabad piacon megjelenő ritkaságok felvásárlásával bővíti csereanyagát; a háborúban a szövetséges katonák által zsákmányolt műkincsek visszaszolgáltatási kötelezettsége ugyanis már elévült, s így egyre több ilyen ritkaság bukkan fel német, nyugat-európai vagy amerikai árveréseken. Megesik persze, hogy a kormány nem tudja túllicitálni a magánkereskedőket; egy Fontane-regény (Potsdamból eltűnt) kéziratáért pl. 150 000 márkáig mehetett el az NSZK megbízottja, egy svájci kereskedő azonban 180 000 márkát sem sajnált érte. (DBI-Pressespiegel, 1989. aug.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

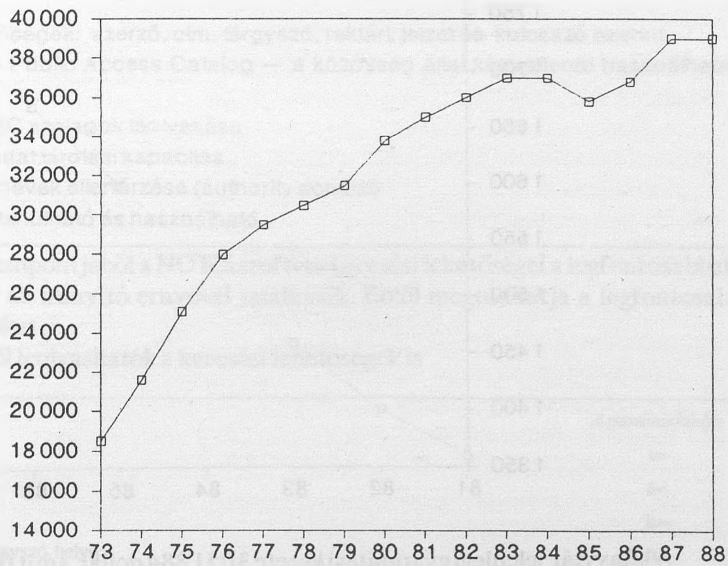
Egy automatizált könyvtár — A Texasi Állami Egyetem "Sterling C. Evans" Könyvtára

Gyeszly Suzanne, D.*

A Texasi Állami Egyetem (Texas A&M University) az Amerikai Egyesült Államok tíz legnagyob egyeteme közé tartozik. Helyileg College Stationban van, ami Houston és Austin között fekszik és mindkét várostól 160-180 km távolságra van.

Az egyetemet 1876-ban alapították azzal a céllal, hogy a környék mezőgazdaságát és fellendülő iparát szakemberekkel lássa el. Neve is ezt fejezi ki: A&M (A — Agriculture és M — Mechanics). Az egyetemi hallgatók létszáma rohamosan növekedett az elmúlt években. Jelenleg 39 163 diák tanul College Stationban. (Lásd 1. ábra.)

1. ábra
A diákok száma Texas A&M egyetemén

* Suzanne D. Gyeszly, A&M University, Texas

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

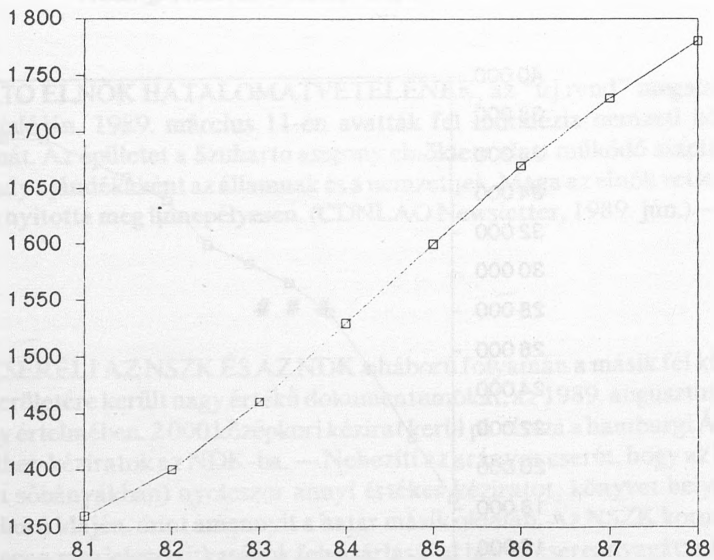
Az egyetemet az állam támogatja, de egyetemi tandíjat mindenkinek kell fizetnie. Tíz karán 2 388 tanár (professzor, docens, adjunktus, tanársegéd és vendégoktató) oktatja a diákokat, akiknek száma 39 163 volt az 1988/1989-es tanévben. A legtöbb diák (8 932) a mérnöki és a kereskedelmi karon (6 799), legkevesebb a földtani (666) és az orvosi (208) karon tanul.

Az egyetem könyvtára nevét egy idős, ma is élő texasi bankártól — Sterling C. Evans — kapta, aki rendszeresen támogatja pénzzel és alapítványokkal a könyvtárat. Székháza egy hat emeletes, modern épület, amit 1979-ben építettek.

A könyvtár állománya dinamikusan növekedett az elmúlt években. (Lásd 2. ábra.) Közel 1,8 millió kötetet tesz ki az állomány, s jórészt amerikai kiadványokat tartalmaz. Az idegen nyelvű könyvek többsége spanyol, francia vagy német (bár néhány magyar is van köztük). Szakfolyóiratok a világ minden részéről járnak. Jelenleg a könyvtár 14 089 folyóiratot fizet elő. Az állomány jórésze kölcsönözhető. Kivételt képeznek az archívumok, a különleges és régi anyagok, a szakfolyóiratok és a számítógépes programok.

2. ábra

A Sterling C. Evens Könyvtár állománya

A könyvtár jelenlegi gyarapítási kerete 3 051 884 dollár, amit folyóiratokra, könyvekre, mikrofilmekre, audiovizuális anyagokra, térképekre, archívumokra, számítógépes programokra és CD-ROM-okra költ. A keret túlnyomó részét (81%) a folyóiratok előfizetése köti le, de még így is az utóbbi években az előfizetett címek szám. t majdnem ezerrel csökkenteni kellett.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A könyvtár első számítógépes katalógusát az 1981/82 tanévben állították üzembe. A neve "ALIS/DataPhase II" volt (ALIS — Automated Library Information System). A számítógépet és programjait a DataPhase cég készítette. Ez egy integrált rendszer volt, amit katalógus — és kölcsönzési funkcióra lehetett használni. A könyveket és a folyóiratokat a szerző, cím vagy a raktári jelzet alapján lehetett megtalálni a számítógép ernyőjén. Az évek során a számítóépes technika rohamos fejlődésével az ALIS/DataPhase II rendszer elavult. Így az 1987/88 tanévben a "NOTIS" rendszert vezette be a könyvtár. (NOTIS — New Online Texas A&M Information System).

3. ábra

A NOTIS hardver és szoftver jellemzői

Hardver:
- nagy befogadóképesség
- megbízhatóság
- gyorsaság
- védelem a technika összeomlása ellen
- védelem az adatelveszés ellen
- könnyen javítható
- 98%-os működési idő
- helyileg kezelhető, módosítható

Szoftver:
- keresési lehetőségek: szerző, cím, tárgyszó, raktári, jelzet és kulcsszó szerint
- OPAC (Online Public Access Catalog — a közösség által közvetlenül használható katalógus)
- az OCLC/MARC szalagok leolvasása
- 1,5-1,8 millió adat tárolási kapacitás
- egységesített nevek ellenőrzése (authority control)
- könnyen megtanulható és használható

Az olvasó szempontjából a NOTIS szoftver keresési lehetőségei a legfontosabbak. A használó először az irányító ernyővel találkozik. Erről megtudhatja a legfontosabb használói tudnivalókat.
Az irányító ernyőről leolvashatók a keresési lehetőségek is

A keresés szempontjai	*A parancs kódja*
TITLE (cím)	t=
AUTHOR (szerző)	a=
KEYWORD (kulcsszó)	k=
SUBJECT, LOCAL (tárgyszó, helyi)	st=
SUBJECT, CHILDREN'S (tárgyszó, gyerek)	sc=
LIBRARY OF CONGRESS SUBJECT HEADINGS (a Kongresszusi Könyvtár tárgyszavai)	s=

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

4. ábra
Az irányító ernyő

NOTIS Texas A&M Library

NOTIS can be used to find Bibliographic Information, Locations and Call Numbers for materials held by the Sterling C. Evans Library. Circulation Information is available for titles located in the Evans Library. NOTIS does not include Government Documents. For information about Government publications, inquire at the Government Documents Desk on the second floor. NOTIS does not contain information about the holdings of the Medical Sciences Library. Please inquire at the Reference Desk for information about the Medical Sciences Library.

SEARCH options:	COMMANDS
To search by TITLE:	t=
AUTHOR:	a=
KEYWORD OR SUBJECT:	k=
SUBJECT, LOCAL TERM:	st=
SUBJECT, CHILDREN;S:	sc=
LIBRARY OF CONGRESS SUBJECT HEADING:	s=

USERS FAMILIAR WITH NOTIS MAY ENTER A SEARCH REQUEST ON ANY SCREEN. TO CORRECT A MISTAKE; type over the error or clear screen to start over.
TYPE news FOR LIBRARY-SYSTEM NEWS.
TYPE COMMAND AND PRESS ENTER ==>

Bármelyik feltétel a címen (t=) keresztül megtalálható. Ha a címet helytelenül adta be a kereső, a számítógép hiba (error) felirattal jelzi.

A szerző (a=) lehet személy vagy intézmény. Ha rossz nevet adott be az olvasó, ugyancsak a hiba felirat jelenik meg. (Lásd az 5. ábrát.)

A kulcsszó (k=) a leggyakrabban és legsikeresebben használt keresési lehetőség. Bármilyen nyelven beadható a kérés, sőt a szavak különböző kombinációit együttesen is lehet használni. A kulcsszavak alkalmasak a könyvkiadók szerinti, valamint az idegen nyelvű kiadások keresésére is. (Lásd az 6. és 7. ábrát.)

A tárgyszó (s=) szerinti keresésnél az olvasó kénytelen a Kongresszusi Könyvtár tárgyszavait használni. A témakör angolul és idegen nyelven is kereshető. (Lásd az 8. és 9. ábrát.)

Az LTAM ernyő, vagyis a bibliográfiai ernyő, kizárólag a könyvtár feljogosított dolgozói (bibliográfusok, katalogizálók stb.) számára hozzáférhető a saját jelszó segítségével. Ezen az ernyőn történik a bibliográfiai adatok megváltoztatása vagy törlése, ezért biztonsági okokból ehhez az olvasó nem férhet hozzá. (Lásd az 10. ábrát.)

Egy év tapasztalata alapján a következőkben foglalhatók össze a NOTIS számítógép rendszer főbb jellemzői:

1. integrált rendszer,
2. az alábbi munkafolyamatokat gépesítette:
— kölcsönzés,
— katalogizálás,
— folyóirat-nyilvántartás

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

5. ábra
A szerző szerinti keresés

```
NOTIS SEARCH REQUEST: A=JOKAI
BIBLIOGRAPHIC RECORD — NO. 7 OF 11 ENTRIES FOUND

J:okai, M:or, 1825-1904.
 A magyar nemzet tortenete regenyes rajzokban. [Sajto ala rendezte: Teglas Tivadar es Vegh
Ferenc] Budapest, Akademiai Kiado, 1969.
2 v. Illus. 20 cm. (Jokai Mor osszes muvei)
SUBJECT HEADINGS (Library of Congress; use s= ):
Hungary—History.

LOCATION: Stacks
CALL NUMBER: DB925 .J65
CHARGED to a user. Due: 07/14/89

LOCATION: Stacks
CALL NUMBER: DB925 .J65
CHARGED to a user. Due: 07/14/89

TYPE m FOR NEXT RECORD.TYPE i FOR INDEX.
TYPE r TO REVISE SEARCH, h FOR HELP, e FOR INTRO TO NOTIS.
TYPE COMMAND AND PRESS ENTER==

NOTIS SEARCH REQUEST: A=MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA
AUTHOR/TITLE INDEX — 60 ENTRIES FOUND, 1 — 18 DISPLAYED
1 AM:MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA +ACTA AGRONOMICA A
2 AM:MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA +ACTA BIOCHIMICA ET BIOPHYSICA A
3 AM:MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA +ACTA BIOECHIMICA ET BIOPHYSICA HUNGARIC A
4 AM:MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA +ACTA BIOLOGICA A
5 AM:MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA +ACTA ET STUDIA ACADEMIAE SCIENTIARUM H A
6 AM:MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA +ACTA HISTORICA A
7 AM:MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA +ACTA MATHEMATICA A
8 AM:MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA +ACTA MATHEMATICA HUNGARICA A
9 AM:MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA +ACTA OECONOMICA A
10 AM:MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA +ACTA PHYTOPATHOLOGICA A
11 AM:MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA +ACTA ZOOLOGICA A
12 AM:MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA +ACTA ZOOLOGICA HUNGARICA A
13 AM:MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA +DIMETA 82 DIFFUSION IN METALS AND ALLO °
14 AM:MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA +DYNAMICAL ASTRONOMY PROCEDINGS OF THE °
15 AM:MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA +EVOLUTION IN PLANTS œ
16 AM:MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA +HUNGARICA ACTA MATHEMATICA A
17 AM:MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA +KINETICS AND MECHANISM OF PLYREACTION –
18 AM:MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA +MECHANISMS OF HYDROCARBON REACTIONS A Ã

TYPE m FOR MORE ENTRIES. TYPE LINE NO. FOR BIBLIOGRAPHIC RECORD WITH CALL NO.
TYPE g FOR GUIDE.TYPE r TO REVISE SEARCH, h FOR HELP, e FOR INTRO TO NOTIS.
TYPE COMMAND AND PRESS ENTER==
```

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

— szerzeményezés,
— könyvelés;
3. az egyetem számítógépes hálózatának nagy befogadóképességű központi IBM komputereit használja;
4. a programokat a NOTIS cég rendszeresen fejleszti és módosítja a helyi igényeknek megfelelően;
5. a hardver és a szoftver kapacitása fokozatosan növelhető;
6. az OCLC-től kapott adatokat hozzáigazítja a helyi rendszerhez;
7. használata könnyen megtanulható;
8. 24 órán keresztül működik;
9. képes a nagy bibliográfiai rendszerek (MEDLINE, CHEM-ABSTRACTS) adatainak átvételére és használatára;
10. a NOTIS rendszer könyvtárainak (több mint száz, jórészt nagy egyetemi gyűjtemények bibliográfiai adatai kölcsönösen használhatók.

6. ábra
A kulcsszó szerinti keresés I.

```
NOTIS SEARCH REQUEST: K=AKADEMIAI KIADO.260
KEYWORD SEARCH INDEX — 228 ENTRIES FOUND, 1 — 18 DISPLAYED
1. AM:Agriculture in Pakistan *Rahman, Mushtaqur - < 1988
2. AM:Probabilistic solutions in geotechnics *Rethati, Laszlo - < 1988
3. AM:Revolution in Hungary and the dissolution *Siklos, Andras - < 1987
4. AM:Economy and society in sixteenth and seventeenth *Zimanyi, Vera < 1987
5. AM:Nonlinear active microwave circuits *Berceli, T. < 1987
6. AM:Active RC filter design *Herpy, Miklos < 1986
7. AM:Castle and society in medieval Hungary *Fugedi, Erik < 1986
8. AM:Mid-Tertiary stratigraphy and paleogeographic evo *Baldi, Tamas < 1986
9. AM:1956 counter-revolution in Hungary *Berecz, Janos < 1986
10. AM:Acta phytopathologica et entomologica Hungarica < Budapest
11. AM:Acta biochimica et biophysica Hungarica < Budapest
12. AM:Chronica Hungarorum *Thuroczy, Janos < 1985
13. AM:Cytochrome P-450 *Internationals Conference on Cytochrome P-450 < 1985
14. AM:Proceedings of the 4th Pannonian Syposium *Pannonian Symposium < 1985
15. AM:Analysis and desing of space frames by the conti *Kollar, Lajos < 1985
16. AM:Eocene ostracods from the Dorog Basin (northern T *Monostori, M < 1985
17. AM:Politics and public administration in Hungary < 1985
18. AM:The system of incomes and incentives in Hu *Falusne Szikra, Kat < 1985
```

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

7. ábra
A kulcsszó szerinti keresés II.

```
NOTIS SEARCH REQUEST: K=HUN.LNG.
KEYWORD SEARCH INDEX —— 44 ENTRIES FOUND, 1 — 18 DISPLAYED
1. AM:Castle and society in medieval Hungary *Fugedi, Erik < 1986
2. AM:A magyar filmmuveszet kepeskonyve *Nemeskurty, Istvan < 1985
3. AM:Budapest atlasz *Kartografiai Vallalat < 1981
4. AM:Novekedesszabalyozok a kerteszetben < 19878
5. AM:Les civilisations du paleolithique moyen e *Gabori, Miklos < 1976
6. AM:Epitoipar < 1976
7. AM:Letharc es nemzetiseg *Nemeth, G. Bela < 1976
8. AM:Alkalmazott matematikai lapok < Budapest
9. AM:A Magyar Tudomanyos Akademia Filozofiai es Tortenettudomanyok O
10. AM:Magyarorszag tervezesi-gazdasagi korzetei *Hungary
11. AM:A magyar tortenettudomany és a szellemtort *Vardy, Steven Bela
12. AM:scenographia Hungarica
13. AM:Totfalusi Kis Miklos *Haiman, Gyorgy
14. AM:Abstracta botanica apest Hungary
15. AM:A magyar nemzet tortenete regenyes rajzokban *Jokai, Mor õ
16. AM:Zurnalistika: zbornik Filozofickej fakulty *Univerzita Komenske
17. AM:Magyarorszag autoatlasza *Kartografiai Vallalat
18. AM:Magyarorszag regionalis atlaszai *Kartografiai Vallalat ãTYPE m FOR MORE ENTRIES.
 TYPE LINE NO. FOR BIBLIOGRAPHIC RECORD WITH CALL NO.
TYPE r TO REVISE SEARCH h FOR HELP, e FOR INTRO TO NOTIS.
TYPE COMMAND AND PRESS ENTER
NOTIS SEARCH REQUEST: K=HUN.LNG.
KEYWORD SEARCH INDEX —— 44 ENTRIES FOUND, 19 — 36 DISPLAYED
19. AM:Cornides-kodex, hasonmas és kritikai szove *Cornides-kodex
20. AM:A konyvtaros gyakorlati szotara *Pipics, Zoltan 1964
21. AM:Magyar-orosz szotar *Hadrovics, Laszlo
22. AM:Riesz Frigyes osszegyujtott munkai *Riesz Frigyes
23. AM:Orosz-magyar szotar *Hadrovics, Laszlo
24. AM:Demografia
25. AM:Valosag *Tudomanyos Ismeretterjeszto Tarsulat
26. AM:A magyar irodalom tortenete *Alszeghy, Zsolt
27. AM:Magyar-angol muszaki szotar
28. AM:Aquincum *Szilagyi, Janos
29. AM:Hungarian prose and verse *Cushing, G. F
30. AM:Involut *Radvanyi, Bela
31. AM:A Magyar Tudomanyos Akademia Matematikai e *Magyar Tudomanyos A
32. AM:Publicationes mathematicae *Debrecen, Hungary
 , Hungary
33. AM:Az Arpad-hazi kiralyok okleveleinek kritik *Szentpetery, Imre
34. AM:Acta scientiarum mathematicarum Szeged
35. AM:Fontes rerum hungaricum
36. AM:Irodalomtortenet
TYPE m FOR MORE ENTRIES. TYPE LINE NO. FOR BIBLIOGRAPHIC RECORD WITH CALL NO.
TYPE r TO REVISE SEARCH, h FOR HELP, e FOR INTRO TO NOTIS.
TYPE COMMAND AND APRESS ENTER==
NOTIS SEARCH REQUEST: K=HUN.LNG.
KEYWORD SEARCH INDEX —— 44 ENTRIES FOUND, 37 — 44 DISPLAYED
37. AM:Idojaras apest
38. Am:Irodalomtorteneti kozlemenyek < Budapest
```

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

8. ábra
A tárgyszó szerinti keresés I.

```
NOTIS SEARCH REQUEST: S=HUNGARY
SUBJECT HEADING GUIDE —— 127 HEADINGS FOUND, 1 — 18 DISPLAYED
1 HUNGARY
2 ——ANTIQUITIES
3 ——ANTIQUITIES ROMAN
4 ——ARMED FORCES
5 ——ARMED FORCES —HANDBOOKS MANUALS ETC
6 ——BIBLIOGRAPHY
7 ——BIOGRAPHY
8 ——BOUNDARIES
9 ——BOUNDARIES —CZESHOSLOVAKIA
10 ——CHURCH HISTORY
11 ——CHURCH HISTORY —SOURCES
12 ——CIVILIZATION
13 ——CIVILIZATION —PERIODICALS
14 ——COMMERCE
15 ——COMMERCIALS POLICY
16 ——CONSTITUIONALS HISTORY
17 ——DESCRIPTION AND TRAVEL
18 ——DESCRIPTION AND TRAVEL —GUIDE-BOOKS

TYPE m FOR MORE SUBJECT HEADINGS. TYPE LINE NO. FOR TITLES UNDER A HEADING.
TYPE r TO REVISE SEARCH, h FOR HELP, e FOR INTRO TO NOTIS.
TYPE COMMAND AND PRESS ENTER==
NOTIS SEARCH REQUEST: S=HUNGARY
SUBJECT HEADING GUIDE —— 127 HEADINGS FOUND, 19 — 35 DISPLAYED
HUNGARY
19 ——DESCRIPTION AND TRAVEL -1945-
20 ——DESCRIPTION AND TRAVEL -1945- -GUIDE-BOOKS
21 ——DESCRIPTION AND TRAVEL -1945- -VIEWS
22 ——DESCRIPTION AND TRAVEL -1981-
23 ——ECONOMIC CONDITIONS
24 ——ECONOMIC CONDITIONS -MAPS
25 ——ECONOMIC CONDITIONS -19TH CENTURY
26 ——ECONOMIC CONDITIONS -1918-1945
27 ——ECONOMIC CONDITIONS -1945-
28 ——ECONOMIC CONDITIONS -1945- -PERIODICALS
29 ——ECONOMIC CONDITIONS -1968
30 ——ECONOMIC CONDITIONS -1968 - -BIBLIOGRAPHY
31 ——ECONOMIC CONDITIONS -1968- -CONGRESSES
32 ——ECONOMIC POLICY
33 ——ECONOMIC POLICY -1945-
34 ——ECONOMIC POLICY -1945- -PERIODICALS
35 ——ECONOMIC POLICY -1968-

TYPE m FOR MORE SUBJECT HEADINGS. TYPE LINE NO. FOR TITLES UNDER A HEADING.
TYPE r TO REVISE SEARCH h FOR HELP, e FOR INTRO TO NOTIS.
TYPE COMMAND AND PRESS ENTER==
```

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

9. ábra
A tárgyszó szerinti keresés II.

```
NOTIS SEARCH REQUEST: S=MAGYAR
SUBJECT HEADING GUIDE —— 11 HEADINGS FOUND, 1 — 11 DISPLAYED
1 MAGYAR AMERIKAI OLAJIPARI RESZVENYTARSASAG
2 MAGYAR KOMMUNISTA PART
3 ——HISTORY
MAGYAR NEMZETI MUZEUM
6 ——CATALOGS
7 ——HISTORY
8 MAGYAR TARSASAG CLEVELAND OHIO
MAGYAR TUDOMANYOS AKADEMIA
9 ——HISTORY -SOURCES
10 MAGYARS
11 ——RELIGION
TYPE LINE NO. FOR TITLES UNDER A HEADING.
TYPE r TO REVISE SEARCH, h FOR HELP, e FOR INTRO TO NOTIS.
TYPE COMMAND AND PRESS ENTER==
```

10. ábra
A katalógus ernyő

```
LTAM
THE NOTIS BASIC COMMAND FORMAT IS: LTxx command parameter-1 parameter-2
WHERE xx IS A PROCESSING UNIT CODE.
The FIND command may be used to find an display a record; parameter-1 is the type of search; and
parameter-2 is the search argument. Valid search types are:

    A    author                          Cs   call number
    T    title                           Nx   standard number
    ID   bibliographic record number     Sx   subject heading
    OD   order Number                    (refer to user documentation for
    AR   authority record number        information on Cx, Nx, and Px)
    NA   authority name
    IT   item ID

Following an index display
Enter a line number to display a selected record.
NEXT and PREV may be used to increment and decrement the line number.

BIBL AUTH HLDG ITEM may be used to identify a specific type of display and may be used either with a
line number or record number.
```

A katalógus módosítási lehetőségei:
A= author (szerző)
T= title (cím)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ID= bibliographic record number (a bibliográfiai leírás száma)
OD= order number (megrendelési szám)
AR= authority record number (az egységesített névfájlban szereplő felvétel száma)

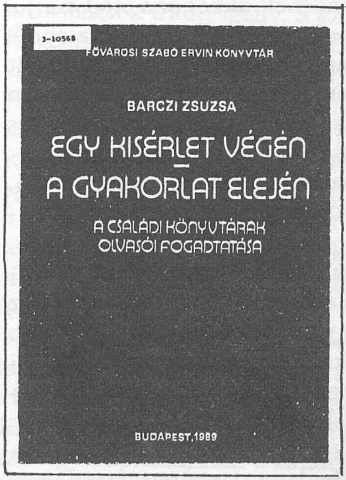
NA= authority name (egységesített név)
IT= item ID (tételszám)
CX= call number (raktári jelzet)
NX= standard number (ISBN)
SX= subject heading (tárgyszó)

Irodalom

1. *Bustion*, Marifran — *Gyeszly*, Suzanna D.: "dBASE III+ as a Serials Management Tool.". Technical Services Quarterly. 1989. 7.vol. 4 no. 12-15. p.
2. *Corbin*, John: "The Education of Librarians in an Age of Information Technology." = Journal of Library Administration, 1988. 9. vol. 4 no. 69-76. p.
3. *Gyeszly* Suzanne D. — *Harer*, John: "Transition from ALIS to NOTIS: Technical Services Quarterly, 1990.
4. *Horny*, Karen L.: "Fifteen Years of Automation: Evolution of Technical Services Staffing." = Library Resources and Technical Services, 1987. 31. vol. 1 no. 69-76. p.
5. *Martin*, Susan K.: The Role of the System Librarian. = Journal of Library Administration. 1988. 9. vol. 4 no., 35-55. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

SZEMLE

BARCZI Zsuzsa: **Egy kísérlet végén — a gyakorlat elején.** A családi könyvtárak olvasói fogadtatása Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Bp. 1988. 110. p.

Engem meggyőzött *Barczi* Zsuzsa könyve arról, hogy a családi- és kétfedeles könyvtárak a többség választási szokásaihoz igazodnak. Azokhoz a választási szokásokhoz, amelyek tartalmukban meglehetősen körülhatárolhatatlanok, s inkább funkciójukban — pl. felüdülés vagy elmélyülés — mint témájukban felismert és konkretizálódott olvasási igényeket fejeznek ki.

A kísérleti jellegű állományfeltárás segítséget ad a választáshoz, az eligazodáshoz. A kiemelt, tematikus állományrészek felhívóak, reklám-jellegűek, a könyvtár barátságos, családias elrendezése kommunikációra inspirál, s korosztályok egymás mellett élésére ad lehetőséget. A szerző is utal a "könyvtár a kultúra temploma" mítosz problematikussá válására, s joggal teszi ezt. Napjainkban kerülnek felszínre azok a társadalom mélyében már régóta élő folyamatok, amelyek kikezdik a mesterséges gátakat, az intézményi korlátokat és az élet sokrétűségének igyekeznek teret adni. "Átjárás" keletkezik az intézményi tevékenységek, sőt, maga a kultúra vagy műveltség korábban csupa nagybetűvel értendő szférái — pl. hétköznapi és ünnepi kultúra — között is. S lassan — nyilvánvalóan a lakosságnak jobban tetsző intézményi tevékenység hatására — megváltozik az intézmények image-a is, s a könyvtárak, a múzeumok többsége, tömegeket kiszolgáló része már nem a csend és a fegyelmezettség, hanem az információszerzés és kreativitás, a társadalmi érintkezés színtereivé is válhatnak. A Pompidou-könyvtár látogatójának csúcsidőben vigyáznia kell, hogy rá ne lépjen a földön is ülő, sőt fekve olvasó-jegyzetelő emberekre. Egy amszterdami múzeum a felfújható óriásjátékon játszó gyerekek kacagásától és rohangálásától hangos, miközben a németes pedantériához szoktatott magyar értelmiségi a nem kronológikus rendben feltárt anyag meghökkentő és gondolatébresztő vonzásába kerül. Ez a mentalitás szabadabb, demokratikusabb viszonyokat tükröz, azt, hogy az ember — az olvasó, a néző, a látogató stb. — a legfontosabb, érte van mindaz, amit az intézmény nyújt, az intézmény neki kíván hasznossá és még hasznosabbá válni, s az ő jó közérzetéért — s nem egy elképzelés igazolásáért vagy egy intézmény belső logikájáért — honosít meg újabb és újabb elképzeléseket. S arról is árulkodik persze ez a mentalitás, hogy ott a használók nem juttatásban részesülő — elnézést a kifejezésért — leboldogított emberek, hanem adófizetők, akik alapvetően meghatározhatják az intézmény sorsát.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ma korábbi kategóriáink átértékelési kényszerét éljük. A társadalmi visszaigazolás mértéke rákényszerít bennünket arra, hogy ne csak a szakemberek, hanem a laikus többség fejével is gondolkozzunk. A többségével, akiknek együttműködése, igenlése szakmák fennmaradásának vagy gyökeres megváltozásának kérdése lehet. S ha egy új módszer — jelen esetben a témacsoportok szerinti állományfeltárás — jobban szolgálja a többség igényeit, mint a hagyományos és hatására többet is kölcsönöznek, akkor ez a módszer jó, alkalmazandó és a gyakorlatban — mint azt a könyv címe is sugallja — elterjesztendő. Nem *mindenütt* és *minden helyett* persze. A kisebbség, vagyis az érdeklődését, igényeit pontosan megfogalmazni tudó olvasó, akinek a könyvtár munkaeszköz, szakkönyvtárban megtalálja a neki kellőt. S ezek a könyvtárak már más logika szerint működnek. Az egyes könyvtárak típusa, funkciója, olvasói tábora nyilvánvalóan meghatározza az alkalmazandó módszerek körét, ezért szó sincs itt mindenütt alkalmazható újításról, de arról igen, hogy a vizsgáltakhoz hasonló adottságú könyvtárak e módszer alkalmazásával is növelhetik teljesítőképességüket.

A közművelődési könyvtárakat használók többsége a választásnál segítségre szorul s a könyvtárba bátorításért, emberi szóért is megy. Ezért üdvözölhető örömmel az állományfeltárás és gyarapítás új módszere, s abban, hogy ez a gyakorlatban szélesebb körben is elterjedjen majd, bizonyára érdemei lesznek Barczi Zsuzsa könyvének is, aki megbízhatóan, tényekkel és adatokkal, de szubjektív megnyilatkozásokkal — interjúrészletekkel — is bizonyítja az új típusú működés pozitív olvasói fogadtatását.

A hatásvizsgálat tehát egy kísérletet igazol eredményesnek — legalábbis abban a körben, amelyikben a szerző megfigyelte működését: négy budapesti lakóterületi közművelődési könyvtárban. A pozitív fogadtatás — a jobb közérzetet visszaigazoló interjúrészletek mellett — leginkább a témacsoportok szerinti választás 70% feletti aránya tükrözi, a betűrendi ill. a szakrendi források tízegynéhány százalékos arányával szemben. Hangot kell azonban adnom egy hiányérzetnek is. A tanulmány adatai széles körre, sőt, a lehető legszélesebb körre terjednek: a kölcsönzött dokumentumok jellegük szerinti megoszlásától, a választást befolyásoló tényezőktől az állomány forgalmát, használati értékét, teljesítőképességét kifejező mutatókig, s természetesen az olvasótábor széles körű jellemzéséig, de szigorúan csak a vizsgálati körre koncentrálnak. Így nem tudni, mihez képest alakulnak úgy az eredmények, ahogyan. Nincsenek viszonyítási pontok. Csak valószínűsíthetem, hogy a vizsgálat lehetőségei nem terjedhettek ki szélesebb körre, s nem volt mód kontrollcsoportként hagyományos elrendezésű könyvtárakkal összehasonlításokat tenni. Kár, mert ez még meggyőzőbbé tehetné az új állományelrendezés pozitív hatásait. A kétfedeles könyvtárak adatai számomra azért voltak izgalmasabbak, mint a családi könyvtáraké, mert tükröztek egyfajta viszonyítást. Ezért is jó, hogy az interjúk itt készültek. De az pl., hogy a gyerekek jobban szeretik a számukra kialakított övezetet, mint ha az nem lenne, önmagában evidenciának tűnik, s nem tudni, hogy a családi és kétfedeles könyvtárakban nő-e, s ha igen, milyen mértékben a gyermekolvasók száma, mint ahogy azt sem, hogy több család "honorálja-e" beiratkozással a toleráns, gyermekszerető légkört, mint másutt? S felvetődhet: milyen jó lett volna a könyvtár közművelődési tevékenysége egészében látni az új típusú elrendezést, s megtudni, hogyan hat mindez a könyvtáron belüli és a környezetével történő kommunikációra? A gonddal kimunkált adatok ebben az összevetésben nyernék el igazi értelmüket, bár így is kétségtelenül igen hasznosak,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

hiszen a könyvtárosoknak komoly gyakorlati segítséget adnak saját munkájuk elemzéséhez.

A vizsgálat izgalmas tanulságai közé tartozik az, hogy megnövekszenek az ismeretközlő irodalom esélyei, ha tematikus csoportokban, szépirodalommal együtt kerülnek az olvasók elé. Kiegészíti ezt az eredményt az a megállapítás, hogy igazolt a közhasznú információk iránti igény. S ez az, amire az állománygyarapításnál fokozottabban kell figyelni, s amihez nagyon kell ismerni a könyvtár társadalmi környezetét, az olvasótábor élethelyzetét, problémáit, igényeit. A felnőttek általában konkrét — legyen az gyakorlati, elméleti vagy lelki — problémájuk megoldásához keresnek segítséget, mintát, s ezek kiindulópontja meglehetősen gyakran gyakorlati kérdés. "Az életvitelemet szeretném jobbá tenni, hogy az, amiben élek, az valahogy kicsit gördülékenyebb legyen" — mondja egy reklámügyintéző-olvasó, aki családját, gyerekei nevelését tartja a legfontosabbnak. S ha ehhez friss, naprakész információkat és még szakemberekkel való találkozási lehetőséget is kap a könyvtárban, akkor ez az intézmény az ő életében fontossá és behelyettesíthetetlenné válik, amiért áldozni is képes. Mert helyzetünket tudva még erre is sor kerülhet...

Nem hallgatja el a könyv az új módszer okozta nehézségeket sem, melyek közül a legfigyelemreméltóbb az, hogy az egyes könyvek olykor nehezebben találhatók meg, mint a hagyományos elrendezésben, így a könyvtárosokhoz gyakrabban fordulnak segítségért. Jó szakmai megoldások persze lennének e probléma megszüntetésére, akár a példányszám gyarapítása, akár a katalóguscédulákon vezetett lelőhely-jelzet, ám ezek a könyvtárak mai anyagi helyzetét tekintve luxusmegoldásoknak tűnnek, s az eredetileg szakmai kérdés — mint munkánkban annyiszor — ismét a szakember személyes vállalásának kérdése lesz: vállalja-e a plusz munkát, megéri-e neki, mert szakmai ambíciója, hasznosságának tudata erősebb az önkíméletnél, vagy sem? S azoknak, akikben ez a belső hang az erősebb, feltétlenül jó segítséget adhat Barczi Zsuzsa körültekintő hatáselemzése.

VERCSEG Ilona

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az Országos Műszaki Könyvtár

ÚJ, INGYENES SZOLGÁLTATÁSA

kb. 2 MILLIÓ
forgalomban lévő és a közeljövőben megjelenő
KÖNYVRŐL és FOLYÓIRATRÓL
tájékoztat.

BIBLIOGRÁFIAI ADATBÁZISOK KOMPAKTLEMEZEN!

Books in Print Plus
az **USA**-ban forgalmazott könyvekről,
Whitaker's Bookbank
a **Nagy-Britanniá**ban forgalmazott könyvekről,
Verzeichnis Lieferbarer Bücher
az **NSZK**-ban forgalmazott könyvekről,
Ulrich's Plus International Serials Database
az egész világon megjelenő időszaki kiadványokról.

Az adatbázisokban a katalógusok szokásos keresési adatain kívül *országok, címszavak, közreadók, kiadók, olvasókör* és még számos szempont szerint lehet keresni, szakértői segítséggel.

Részletes **felvilágosítással** készséggel
állunk rendelkezésére:

OMK Olvasószolgálat
Telefon: 138-4900
Cím: Budapest, VIII., Múzeum u. 17.
Telex: 224944 omikk h
Levélcím: 1428 Bp. Pf. 12

OMIKK

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KUZMIK, Jozef: Knižna kultura na slovensku a renesancii. Matica Slovenska, Martin, 1987. 231 p.
VALACH, Július: Staré tlačiarne a tlačiari na slovensku. Matica Slovenska, Martin, 1987. 211 p.

Közös dolgaink a könyvkultúrában

A közelmúltban megjelent két monográfia a szlovákiai könyvkultúra régebbi évszázadait dolgozza fel.

Az első — Jozef *Kuzmík* munkája — a kérdéskör egészének tárgyalására vállalkozik, mégpedig a kezdetektől fogva egészen a reneszánsz időszakának végéig, 1650-ig. A másik, amelynek szerzője Július *Valach*, érdeklődését a 16-17. századi nyomdákra és nyomdászokra korlátozza.

Az "illetékesség" jellegének különbözőségéből is következik, hogy a két szerző egymástól eltérő "előadási rend" mellett döntött.

Kuzmík anyagát tematikus fejezetekbe rendezi (írás, kéziratos könyvek és másolóik; könyvkiadók és cenzúra; könyvterjesztés és -kereskedelem; a kéziratos és nyomtatott könyvek képzőművészeti díszítése; a zeneművek másolói és nyomtatói; könyvnyomtatás; pergamen- és papírelőállítás; ősnyomtatványok és paleotípiák a szlovákiai gyűjteményekben; könyvkötők; ex librisek; supralibrosok; könyvjegyzékek és katalógusok; a bibliográfia kezdetei; a könyvkultúra adminisztratív és jogi vonatkozásai; a könyv mint motívum a gótikus képzőművészetben). A fejezeteken belül általában időrendben halad, s a fejezetek mindegyikét gazdag bibliográfiával zárja le. Névmutatója — sajnos — nincs.

Valach művében — a bevezető történeti és nyomdászattörténeti fejezeteket követően — a tárgyalás az állandó nyomdahelyek szerint tagolódik alapítási időrendben (Besztercebánya, Nagyszombat, Bártfa, Pozsony, Kassa, Lőcse, Trencsén, Eperjes, Púhó, Zsolna, Komárom, Késmárk, Szakolca és Selmecbánya). Az egyes nyomdahelyeket a szerző először lakonikusan jellemzi, majd az adott hely fontosabb nyomdáinak történetét adja elő keletkezésük sorrendjében. Ezt a szóban forgó nyomdák címlapjairól készült illusztrációk élénkítik. A monográfiát 299 tételes bibliográfia, német és orosz nyelvű rezümé és névmutató teszi teljessé.

A két munka — mint megtudjuk — magánszorgalom eredménye, s nincs köze ahhoz a kulturális miniszté-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

riumi kutatási tervhez, amely egyebek mellett a könyvkultúra kutatását is előírja. Ez annál is inkább derék dolog, mivel mindegyik szerző színvonalat képvisel: nagy számú forrásra támaszkodik, beleértve a saját kutatások korábban publikált eredményeit is. A forrásokat a szerzők — ahogy ez a tudományos vagy legalábbis az "ismereteket magas szinten terjesztő" igényükből következik — nem kezelik "Szentírásként", szükség esetén konfrontáltatják megállapításaikat, s közülük a legplauzibiliesebbeket fogadják el. Elvetik a szakirodalomban felbukkant "legendákat", bármennyire hízelegnek a nemzeti önérzetnek. Külön öröm, hogy a forrásfelhasználás közben a szerzők nem ütköztek "nyelvi korlátokba": a saját nyelvükön írt publikációkon kívül minden vonatkozó latin, magyar, német és egyéb nyelvű irodalmat hasznosítottak. A magyar kutatóktól származó művek jó egyharmadát teszik ki az összesnek.

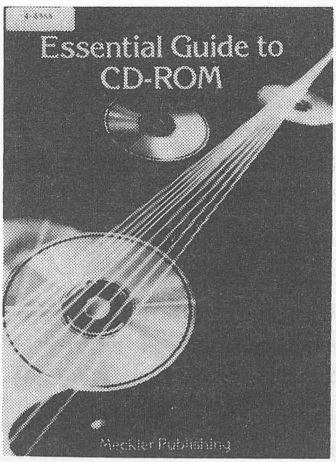
Az, hogy szerzőink különös figyelemmel és melegséggel voltak anyanemzetük és anyanyelvük képviselői és a velük kapcsolatos tények-jelenségek-történések iránt, több mint természetes. Mindemellett bizonyos értelemben módszertani nehézségeket okoz a két munkában az a tény, hogy a régi századokra vonatkozóan is Szlovákia mai államhatáraiban és a manapság dívó nemzetfogalomban gondolkodnak.

Ez Kuzmíknál néhány, csak félig-meddig helytálló következtetésben érhető tetten (például amikor megmagyarázza, hogy a 16. századi könyvprodukcióban miért alacsony a szlovák részesedés), a nacionalistább Valachnál azonban több ránk irányított fullánkra is futja (például a korábbi magyar nyomdászattörténeti kutatásokat "szélsőségesen jobboldali irányultságúnak" minősíti).

Az ilyesmiktől az egyik monográfia sem lett "nemzethűbb", sőt "szocialista nemzethűbb". A tények tények maradnak: örökségünk — mint ez egyébként a monográfiák tényeiből is messzemenően kitetszik — szétbogozhatatlanul közös — szlovák, magyar, német és még sok más nációjú — örökség. Ne porciózzuk fel, ne tűzzünk egyik-másik részére más és más színű kokárdákat, hanem együttesen valljuk a magunkénak. Ez annál is időszerűbb, mivel a 19. századi nacionalizmus gyerekbetegségéből az igencsak felnőtté vált 20. század legvégén illenék már kigyógyulnunk.

FUTALA Tibor

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Essential Guide to CD-ROM / ed. by J.P. Roth: with contribs. by B. Gall, A. Mathur, D. Rogers. — Westport, CT: London; Meckler, cop. 1986. — 189 p.

Bevezető a CD-ROM használatába

Az 1986-ban megjelent könyv a CD-ROM (Compact Disk Read-Only Memory) technológiát, annak alkalmazási lehetőségeit jól mutatja be, különös tekintettel a személyi számítógéppel együtt való alkalmazásra. A könyv bevezeti az olvasót a CD-ROM technológiába, ismerteti annak alapjait. Bemutatja, hogyan kell előkészíteni az adatokat a CD-ROM technikához. Ismerteti a CD-ROM meghajtókat és a kapcsolódó berendezéseket, a CD-ROM szoftvereket. Tájékoztatást ad az integrált CD-ROM információkezelő rendszerekről, ismerteti a CD-ROM és a személyi számítógép együttes használatát. Mivel új technikáról van szó, 6 függeléket közöl a CD-ROM technikával kapcsolatos ismeretekről, a szabványokról, a használatos kifejezésekről. Közli a CD-ROM technológiával foglalkozó cégek, szervezetek listáját; részletes irodalomjegyzéket ad közre.

1984 óta, amikor a Library Corporation bejelentette az első CD-ROM alapú könyvtári információs rendszer létrehozását, számos személyi számítógépen alapuló rendszer született.

A CD-ROM-ot könyvtárakban gépesítési funkciókra, referenciaeszközként, valamint adatbázis terjesztésre és kiadásra használják. Az első funkcióba tartozik az automatikus könyvbeszerzés, a nyilvános katalógus készítése, a második retrospektív keresést szolgáló bibliográfiai, illetve szakirodalmi információs adatbázisok készítése. A harmadik alkalmazásnál a CD-ROM technikát microfiche-sel és online kereséssel egészítik ki.

A legelőször bevezetett CD-ROM információs rendszer a Bibliofile volt. Ez a bibliográfiai információs eszköz egyesítette a személyi számítógépet és a CD-ROM technológiát. A Bibliofile katalógust készít és karbantartja a lokális MARC fájlokat, valamint a Library of Congress angol nyelvű katalógusát 1964 óta.

Az információs ipar szakemberei a CD-ROM technikától azt várják, hogy az online keresési szolgáltatások egy részét a "hivatásos" informatikai szakemberek, más szolgáltatásokat a felhasználók végeznek el.

Lényeges, hogy a felhasználók, akárcsak a rendszertervezők és az információs termék- és szolgáltatásfejlesztők a CD-ROM technikát ne elszigetelve vizsgálják, hanem más — például a WORM (write once, read many) technikával együtt. A CD-ROM tech-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

nológia nem önmagában vett végcél. Az új szolgáltatásokkal meg lehet takarítani a felhasználóknak az új eszköz használatának megtanítását és nem kell új hardver-szoftver rendszerek vásárlásával vagy kölcsönzésével foglalkozni. A CD-ROM technológia első alkalmazói főleg olyan elektronikus kiadók, amelyeknek van géppel olvasható információjuk. A CD-ROM technika szerepe nagyon nagy mindenféle könyvtárban és információs központban.

A könyv megjelenésének idején a legfontosabb kérdés a szabványosítás megoldása volt. A megfelelő szoftver kidolgozása szintén döntő tényező. A természetes nyelv, a mesterséges intelligencia és a szakértői rendszerek meg fogják változtatni az információs keresőstratégiák és a másféle információszerzés természetét.

A CD-ROM technológia nem helyettesíti az olyan meglévő technológiákat, mint a mikrofilm, a mágnes- és papíralapú termékek, hanem ezek kiegészítője lesz.

MÉSZÁROS Piroska

CSAK 6%-KAL NŐTT AZ AMERIKAI SZAKKÖNYVEK ÁRA az 1988/89. költségvetési évben (átlag 33,6 dollárról 35,6 dollárra), szemben az előző évi 9%-os áremelkedéssel — állapítja meg a Blackwell cég, amely főként az USA felsőoktatási könyvtárait látja el. Az általa szállított nagy-britanniai kiadványok 13,6%-kal drágultak (átlag 42,2 dollárról 47,9-re), ami szintén szerényebb a tavalyi 16,8%-nál. (ABC News, 1989. szept.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

TÁJÉKOZTATÓ

szerzőinknek a Könyvtári Figyelő szerkesztőségéhez benyújtott kéziratok tartalmi és formai követelményeiről

1. Lapunk a könyvtár- és tájékoztatásügy elméleti és gyakorlati kérdéseivel, a külföld könyvtárügyével, jelentős szakmai kiadványok bemutatásával foglalkozó kéziratokat fogad el közlésre.
2. A kéziratokat 2 példányban kettes sorközzel gépelve (30 soros, 60 leütéses oldalon) kérjük beküldeni.
3. Ábrákat, illusztrációkat csak korlátozottan tudunk közölni. Csak jó minőségű, kontúros ábrát vagy fényképet tudunk elfogadni. A táblázatokat és az ábrákat külön lapon szintén két példányban kell mellékelni és helyüket a kéziratban megjelölni.
4. A kéziratok terjedelme tanulmányok esetében ne legyen több egy ívnél (21 oldal); a fordítások, tömörítvények, külföldi könyvtárügyi eseményekről szóló beszámolók 8–10, a könyvismertetések 4–6 oldal terjedelemnél.
5. A tanulmányok rövid 10–15 mondatos tartalmi kivonatát két példányban kérjük csatolni az angol, orosz és német nyelvű tartalmi ismertető elkészítése céljából.
6. Az idézetekkel, hivatkozásokkal kapcsolatban a következőket kérjük: ha a cikk egészében ötnél kevesebb a hivatkozások száma, a forrásokat lábjegyzetben adják meg, egyébként a cikk végén IRODALOM vagy JEGYZETEK címszó alatt sorszám szerint sorolják fel. Szó szerinti idézésnél az idézett mű szerzője, címe kiadója, a kiadás helye, a kiadás éve és az oldalszám jelölendő meg. Folyóiratcikkre történő hivatkozásnál a szerző nevét, a cikk címét, a folyóirat teljes nevét, az évfolyamot, a megjelenés évét, a folyóirat számát és az oldalszámot kérjük megadni.
7. A szerkesztőség joga a kéziratok stiláris javítása, tartalmi változtatáshoz a szerző hozzájárulása szükséges.
8. A szerző vállalja, hogy a korrektúrát postafordultával, kijavítva visszaküldi a szerkesztőségnek.
9. A kézirat végén kérjük feltüntetni a szerző nevét, munkahelyét, munkahelyi telefonszámát, lakcímét, személyi azonosító számát és azt, hogy a honoráriumot hová kéri átutaltatni.

Kérjük szerzőinket, hogy a fenti szempontok szerint megírt kéziratokat küldjenek szerkesztőségünkbe.

Köszönettel:

A szerkesztőség

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ÁRA: 60.- Ft

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban